

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ГОДИНА 3

БЕОГРАД 1934 ГОДИНЕ

КЊИГА 2

XX РЕДОВНИ САСТАНАК

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

ДРЖАН 27 ФЕБРУАРА 1934 ГОД. У БЕОГРАДУ

ПРЕТСЕДАВАЛИ:

Претседник

Др. КОСТА КУМАНУДИ

Потпретседници:

Др. АВДО ХАСАНБЕГОВИЋ

и

Др. КОСТА ПОПОВИЋ

Секретар

МИЛАН МРАВЉЕ

Присутни г.г. Министри: Претседник Министарског савета Никола Т. Узуновић, Министар без портфеља др. Алберт Крамер, Министар социјалне политике и народног здравља Иван Пуцељ, Министар без портфеља др. Драгутин Којић, Министар просвете др. Илија Шуменковић, Министар правде Божидар Максимовић, Министар без портфеља др. Гргур-Будислав Анђелиновић, Министар војске и морнарице, армијски генерал Драгомир Ж. Стојановић, Министар финансија др. Милорад Ђорђевић, Министар грађевина и заступник Министра пољопривреде др. Стјепан Сркуљ, Министар иностраних послова Богољуб Јевтић, Министар унутрашњих послова Живојин Лазич, Министар физичког васпитања народа др. Лавослав Ханжек.

ПОЧЕТАК У 8 ЧАСОВА

САДРЖАЈ:

Пре дневног реда: 1 — Читање и усвајање записника XIX редовног састанка;

2 — Саопштење о потврђеном Закону о изменама и допунама Царинског закона;

3 — Саопштење о конституисању Одбора за проучавање Законског предлога о изменама и допунама Закона о држављанству;

4 — Саопштење одборског извештаја о предлогу закона о изменама и допунама Закона о држављанству.

Дневни ред: Продужење претреса извештаја Финансијског одбора о предлогу буџета државних расхода и прихода са предлогом Финансијског закона за буџетску 1934/35 годину.

Говорници: Др. Тоша Рајић, др. Фрањо Грубер, Мита Димитријевић, Драгутин Перко, Омер Кајмаковић, Јосип Стажић, Претседник Министарског савета Никола Т. Узуновић, Иван Прекоршек, др. Иво Елеговић, Милутин Станојевић, Владимир Крстић, др. Милан Поповић, др. Милослав Стојадиновић, Станко Тркуља, Иван Мохорич, Милош Драговић, Милан Живановић, Милутин Јевтић, др. Богдан Видовић, Михаило Јевтић.

Претседник Др. Коста Кумануди: Отварам XX редовни састанак Народне скупштине. Изволите чути записник XIX редовног састанка.

Секретар Милан Мравље прочита записник XIX редовног састанка.

Претседник Др. Коста Кумануди: Има ли примедба на записник? (Нема). Примедба нема, записник је примљен. Изволите чути потврђене законе.

Секретар Милан Мравље (саопштава): Г. Министар финансија доставља Скупштини за њену архиву један потврђен примерак Закона о изменама и допунама царинског закона.

Претседник др. Коста Кумануди: Ово саопштење прима се на знање. Изволите чути конституисање одбора.

Секретар Милан Мравље (саопштава): Одбор за проучавање законског предлога о изменама и допунама у Закону о држављанству подноси Скупштини извештај о конституисању, изабравши себи за претседника г. др. Миленка Марковића, за потпретседника г. Марка Петровића и за секретара г. др. Шиму Пршу.

Претседник Др. Коста Кумануди: И ово саопштење прима се на знање. Изволите чути један одборски извештај.

Секретар Милан Мравље (саопштава): Одбор за проучавање законског предлога о изменама и допунама у Закону о држављанству подноси Скупштини на решење свој извештај. (Види прилог).

Претседник Др. Коста Кумануди: Овај ће се извештај штампати, раздати г. г. народним посланицима и ставити на дневни ред кад то Народна скупштина одлучи.

Прелазимо на дневни ред. На дневном реду је продужење претреса извештаја Финансијског одбора о предлогу буџета државних расхода и прихода са предлогом Финансијског закона за буџетску 1934/35 годину.

Има реч народни посланик г. др. Тоша Рајић.

Др. Тоша Рајић: Господо народни посланици, улазећи у претрес буџета за 1934/35 годину и Финансијског закона за исту годину ми, господо, видимо да овај буџет износи десет милијарди 171 милијон динара, и човек и нехотице, ако хоће да се упути у прошлост, па види шта смо све урадили за ове две године, па објективно ако хоћемо да говоримо, долазимо до закључка, да је ова Скупштина дала извесне резултате у своме раду. Ако само цифре упоредимо, видећемо да смо први буџет гласали за 11 милијарди 300 милијона динара, осим оних ванредних кредита које смо накнадно гласали, тако да код овог буџета указује једно смањење за 1,500 милиона динара. Господин Министар финансија, а после и наш друг г. Милослав Стојадиновић у својим излагањима упозорује на цифре које су унеле у буџет наше суседне земље, па чак и наши непријатељи, бар они за које можемо сматрати да су наши непријатељи. Видимо на пример буџет Мађарске, који износи преко 13 милијарди динара и упоредимо га са нашим, буџетом од 11,170 милијона динара, па ако још помислимо да је она земља по пространству мања, а у њој број становника упола мања него наша, онда можемо заиста и сами увидети да ова цифра од 10,170 милиона није велика, да су наше државне потребе ипак такве природе да не можемо а да многим потребама не изађемо у сусрет, нарочито што жетвом одбрање земље. Ја верујем да се је Краљевска влада приволачила одштим начелима дотадашњих Министар финансија у својим излагањима, јер да су приходи предвиђени реално и да је то главно

начело којим се он руководио. Ја верујем да су они настојали да ти приходи буду реално предвиђени, верујем и то да се настојало приликом утврђивања тих прихода да се води рачуна о платежној моћи нашега народа и може бити код извесних прихода то и постигнуто, али има један приход који се предвиђа где, по моме дубоком уверењу, а по уверењу и многих вас, па ја мислим и по уверењу по мало и господина Министра финансија, да ти приходи нису реално предвиђени код земљарине. Земљарина је, господо, нарочито у Војводини, Банату, Бачкој и Срему толика да наш свет тамо не може да је плаћа. Господо, она није била велика за она времена кад је установљена. Није била велика због тога у оно време кад је она ударена, јер је тада цена жита била 280 и 300 динара, цена кукурузу до 200 динара, а данас су сви ти производи пали на једну трећину своје вредности. И ништа природније него кад би се земљарина и сви њени прирези имали у том истом сразмеру да смање. Мислило би се да наш сељак у тим крајевима сеје новац на својим њивама. Господо, сељак не сеје новац него жито и кукуруз, и прихода ће много мање да има, ако жито и кукуруз имају мању вредност, ако оно изгуби сваку вредност, онда ће му се приходи сасвим измаћи из руку.

Међутим, господо, ми смо видели да је Краљевска влада предузела све мере, да се та грешка, да се та неправда која је томе крају нарочито учињена, да се та неправда поправи, јер је пре кратког времена донешен нов Закон о изменама у Закону о непосредним порезима, у коме су извесне гране прихода повећане, а осим тога у финансијском закону за 1934/35 годину дата су Краљевској влади и г. Министру финансија широка овлашћења, да врше измене и редукције у државним расходима. Све те мере, које су учињене, учињене су по изјави самог Министра и Претседника Краљевске владе г. Уроковића, који је уједно и шеф и вођа наше странке, зато да се са једне стране уколико ти расходи буду мањени, у тој истој сразмери смањи земљарина и да се на тај начин државни приходи доведу у склад са расходима, једном речју да се постигне буџетска равнотежа, а поред свега тога, да се земљарина смањи.

Господо, у последње време ми много слушамо и много се говори о планској привреди. Многи наши другови и у Финансијском одбору и у скупштинским кулоарима па чак и у пленуму Народне скупштине говорећи о тој планској привреди износили су, како су извесни крајеви на северу наше државе, нарочито што се тиче Баната и Бачке, у последње време почели интензивно да прелазе на другу културу, више обраду земље, почели да седе винограде, почели да седе воћњацима.

Треба утврдити једну планску привреду и да се у тој планској привреди увнесе једна одредба по којој крајеви у којима роду кукуруза и жито не би смели да седе винограде и воћњацима. Ми из ових крајева ми бисмо увек пристали на планску привреду, да врсте, али под условом да се други крајеви одрекну сејања жита и кукуруза. Али ако хоћемо да спречавамо ту појаву, ја тврдим да ће заврло кратко време да матинска вина и сва остала лаваина која се доносила у Бачку и Банат, бити потиснута са тржишта од нашег вина.

само народни посланици из ове куће, већ ту ситуацију схвата и Краљевска влада.

И баш у времену кад г. Узуновић, шеф наше странке, наш вођа и Претседник Краљевске владе изјављује у клубу владине већине, а после и у Народној скупштини да ће се порез на земљу да смањи и да ће Влада, одмах по изгласању буџета, настојати да пронађе нове приходе, а да смањи расходе и да ће све уштеде ићи у ту сврху да се смањи земљарина, баш онда, господо, дошла је опозиција и одавде из ове куће а и она ван ове куће, да себи ствара капитал од тога, да говори како је она тражила да се смањи порез, па ако порез буде смањен, онда да то буде њена заслуга. То, господо, опозиција чини с планом, јер она зна какав је човек и какву политичку вредност претставља г. Никола Узуновић, зна кад он нешто обећа да то и извршује, па хоће сада да се користи овом његовом изјавом и да за себе створи један капитал. Ја молим и г. Министра финансија и г. Претседника Краљевске владе да првом приликом кад буду узели реч у овоме Дому, а то ће бити још приликом претреса овога буџета, даду изјаве да сав свет чује, а нарочито да чује наша опозиција да ће Краљевска влада по изгласаном буџету а пошто прикупи све потребне податке, приступити доношењу једног новог закона, односно да ће ревидирати постојећи Закон о непосредним порезима и да ће у томе закону та пореза на земљарину бити смањена. Уједно да том приликом изјави и то: да ће се приступити једној правичној ревизији катастра, и једној новој класификацији земљишта, јер ми сви треба да смо начисто да ми, нарочито у Војводини, имамо класификацију земљишта по оном систему по коме су га још Мађари извршили; а нама је познато да су они ту класификацију вршили тако да наш национални живаљ што више економски страда.

Господо, откако ова Скупштина ради ми гласамо трећи буџет. Ми гласамо трећи буџет, а ја сам још у буџетској дебати приликом претреса првог буџета скренуо пажњу на ову немилу појаву у северним крајевима наше земље — ту су стенографске белешке и из њих се види да сам казао: Ако Војводина престане да плаћа, а она ће морати да престане, јер ће пропасти, па ко ће онда плаћати. На то је неки од вас (окреће се опозицији) казао: Довешћемо Црногорце у Војводину да они плаћају. (Милош Драговић: Немојте да лажете!)

Ја немам обичаја да лажем, г. Драговићу.

Претседник др. Коста Кумануди: Опomiњем Вас, господине Драговићу, на ред. Ја ћу Вас казнити ако будете и даље прекидали говорника.

Др. Тоша Рајић (наставља): Ја пре него што ћу у будуће реагирати г. Драговићу, ја ћу тражити уверење да ли је здраве памети...

Претседник др. Коста Кумануди: Опomiњем Вас на ред, г. Рајићу. (Милош Драговић: Јесте ли га чули, господине Претседниче, шта је казао?) Ви сте га изазвали и ја Вас опomiњем да пазите шта говорите. (Милош Драговић жучно протестује и прилази говорнику др. Рајићу и живо се објашњава: Ви, Господине Претседниче, ја то констатујем пазите само шта ја радим, а не шта други раде!).

Претседник др. Коста Кумануди: Изволите, господине Драговићу, ићи на своје место. Ја сам

опоменуо и господина Рајића, а Ви сте га изазвали. Изволите, г. Рајићу, наставити свој говор.

Др. Тоша Рајић (наставља): Ја сам рекао, господо, да сам у првој буџетској дебати скренуо пажњу на све оне појаве које се указују у Војводини и рекао сам да се сам питам, ко ће платити порезу кад ми пропаднемо, нестанемо?! — У другој буџетској дебати ја сам отишао један корак даље и изјавио сам, да ћу гласати и гласао сам противу буџета Министарства финансија у знак протеста, што пореза на земљу није смањена нити је катастар узет под ревизију. Да се је и даље тим путем наставило, као што се дотле ишло, ја бих ове године гласао противу буџета. Међутим, изјаве г. Министра финансија, а нарочито г. Претседника владе, дају пуно гаранције да ће пореза на земљу бити смањена и да ће се неправда учињена нашим крајевима поправити. (Одобравање код већине).

Господо, нама се импутира ту много што шта, што ми нити смо учинили нити одговара истини. Тако је например један од говорника из опозиције јуче у свом говору казао, да смо ми сви гласали за повећање земљарине... (М. Драговић: Јесте!). Жао ми је што г. Драговићу не могу да реагирам дотле док... (М. Драговић: Врло важно!) Али ово не одговара истини, да смо ми гласали за повећање земљарине, јер земљарина је законом утврђена, и 1932 године када смо први буџет гласали, онда је за ту једну годину г. Министар финансија пристао да се земљарина смањи за 20%. Буџет важи за једну годину и 1933 године тих 20% је отпало сасвим аутоматски и ми нисмо имали прилике да гласамо ни за повећање ни за смањење. (Граја код опозиције). Јесте, господо, то је тако било. Право да вам кажем, господо, ја сам се кодебало да ли да гласам против, али ваши говорници из опозиције су ме уверили да треба да гласам за овај буџет. Јер, например један од предговорника рекао је, и пре рата и после рата наше владе пустиле су да једна шака људи има привилегисан положај у земљи а то су банкарни, владе нису водиле рачуна о граници каматне стопе. Видите, господо, то је тачно и зато сада питам, зашто и господи да не гласају за овај буџет кад је ова Влада била та која је ударила по прстима те банке и донела Закон о висини каматне стопе, донела Закон о заштити земљорадника. Ако хоће опозиција да буде до краја конзеквентна и кад би та опозиција била начелна, онда се не би хватала за извесне ситнице и стварала од тога капитал. (Др. Лончаревић приговара). Не, г. Лончаревићу, Ви сте увек лојални и начелни. (Смех на левици). Господа из опозиције хватају се за ситне ствари и често пута забадају три у здраву ногу, само да би отуда створили извештан политички капитал.

Па, господо, например један приговара и каже: ви из већине гласали сте за повећање ових дажбина и резултат је био тај да су у знак протеста радње биле затворене. Господи, ми смо мирне душе гласали за те законске измене, јер смо ми већина и претставници села и нашег села који није ничим овде тангиран и да би тиме приходе државне повисили па да после смањимо терете земљорадника. (Хоџера: Како се брани!). Јесте, добро се бранимо. Затим, господо, људи

изнашају и неистине, говоре например како смо држали зборове у Нишу и Новом Саду и да смо давали бесплатне карте. Међутим, те карте су плаћене. (Др. Кешељевић, Хођера и Милош Драговић протествују и питају: Ко је платио? — То је срамота да тако говорите!). Платили су народни посланици. (Хођера: То је цинизам, стиди се!). Ми народни посланици платили смо од наших дневница. (Хођера: Колико је то истина, истина је цео твој говор!).

Претседник др. Коста Кумануди: Немојте тако полемисати. Не може се водити дискусија са сталним упадицама. Изволите наставити.

Др. Тоша Рајић (наставља): Господо, ја не бих полемисао даље, а ја то досад ако сам учинио, учинио сам не зато што сам то хтео већ што сам био изазван, и да не бих био понова изазван, хоћу да завршим свој говор и хоћу да умолим понова г. Претседника Краљевске Владе и г. Министра финансија да ради умирења наше јавности и у сврху да се нашој опозицији, која није начелна, избије оружје из руку, са овога места овде у Народној скупштини у даном моменту још у току ове буџетске дискусије даду свечану изјаву, да ће се порез на земљу смањити и да ће се катастар ревидирати и на тај начин зивршити привредна класификација тих земаља. Због тога изјављујем да ћу зато што верујем овој Влади и шефу и вођи наше странке, гласати за овај буџет. (Пљескање. Милош Драговић: Молим за реч).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч заменик известиоца: Ви можете говорити само о буџету као известилац. (Др. Н. Кешељевић: Може говорити о политици Владе). Известилац има дужност да објашњава буџет, а не да води полемику. (Милош Драговић: Е онда Вам хвала лепо. — Један глас са левице: А што сте Кунтарићу дали реч). Зато што је било у вези с буџетом и он је исправио само цифру. (Милош Драговић: Ви сте Претседник Народне скупштине) Ја се као такав и понашам.

Има реч г. др. Франђо Грубер.

Dr. Franjo Gruber: Gospodo narodni poslanici, još lanjske godine sa ovoga istoga mesta, prilikom debata o budžetu, u odvojenom mišljenju manjine Finansijskog odbora, naglasio sam, da se ozbiljnoj oceni budžeta ne može prići, ako ga ne razmotrimo u vezi sa celokupnom ekonomskom situacijom u zemlji. Više nego li lane i ranijih godina, zbog sve veće za-tegnutosti u privrednom životu, ova prosta istina pokazuje se danas upravo kategoričkom. Do očiglednosti je jasno, da državni budžet mora počivati na privredi i da se od nje ne smije odvajati, ako neće da izgubi svoju realnu bazu. Sa ritmom i pulsom nacionalne privrede treba da ide u korak i državni budžet. Svaka povreda ovoga osnovnog načela, naročito kada se tiče narodnog opterećenja, remeti ovaj harmonični poredak i ugrožava ne samo ravnotežu budžeta, nego i privredne i socijalne odnose zemlje.

Predloženi budžet, što se već danas daje lako utvrditi, ne poštiva ovo osnovno načelo, on je neostvarljiv, jer se ne oslanja na privrednu i ekonomsku moć zemlje i zato će završiti, baš kao i ovogodišnji budžet, sigurnim deficitom.

Od markantnih obeležja ovoga budžeta navešću,

pre svega, potpuno nerealno predviđanje prihoda, koje ne stoji ni u kakvom srazmeru spram platežnog kapaciteta zemlje, a niti ga mogu opravdati ostvareni prihodi u prošloj i ranijim godinama.

Neposredni porezi imadu za svoju osnovicu čisti prihod, koji kod nekih poreskih oblika ove vrste potpuno nedostaje, kao što je to već davno utvrđeno, naročito za zemljarinu i zemljoradnički prihod. Drugi opet neposredni poreski oblici toliko su opali u svom čistom prihodu da danas više ne predstavljaju nikakvu zdravu bazu državnih prihoda. A ipak se taj tako fiktivno i proizvoljno kalkulirani čisti prihod uzima za podlogu poreskog opterećenja, što je jedna od osnovnih pogrešaka podnetoga budžeta. Pored onoga što sam već naveo za zemljarinu, kućarina se predviđa u budžetu u većem iznosu nego lane, premda je poznato da kirije svakodnevno padaju i da se ljudi zadovoljavaju sa sve manjim stanovima. Ni od tečevine i društvenog poreza ne može se očekivati povećani prihod, premda to iščekuje zakonski predlog, jer društveni redovi, koji reprezentuju ove poreske oblike, trgovina, industrija, zanatstvo i slobodne profesije preživljuju najtežu borbu za nasušni hleb i zbog potpunoga zastoja, svake privredne aktivnosti dnevno ispadaju iz produktivnog lanca ekonomskog života. Kod prihoda od poreza na rente išlo se čak tako daleko, da budžetska osnova predviđa povišenje od nekih 20,000.000 dinara više nego lane, iako je kamatna stopa maksimirana za najmnogobrojnije dužnike seljake sa 3,5% odnosno 6,5% a za druge dužnike sa 12% i mada se pasivna kamatna stopa kod novčanih zavoda rapidno snižuje, što izravno utiče i na poresku osnovicu, poreza na rente.

Kod neposrednih poreza, carine, taksa, trošarine i monopola, predviđaju se takode ogromne sume prihoda, uz jednovremeno visoko povišenje dosadašnje stope, a zaboravlja se da ovako veliko povećanje stope slabi i koči konzum i svaku drugu delatnost, od koje treba da padne taksa, trošarina, carina itd. Kupovna moć najširih naših slojeva opala je tako, da se vraćamo u sve primitivniji stadij života, naročito na osiromašenom selu, koje danas zimske večeri provodi bez petrolejske lampe, bez duhana, sa vrlo malo soli i bez ikakvih skoro industrijskih artikala, a da o šećeru i ne govorim, premda potrošnja baš ovih predmeta daje najizdašnije vrelo, za ovu vrstu poreza. Ali i same cifre iz prošle godine u pogledu naplate ove vrste poreza pokazuju konstantan manjak: monopol je opao za 3,5%, trošarina za 10,5% a carina za 17%.

Predviđeni budžet oslanja se dalje na ceo niz novih poreskih opterećenja, koja su nedavno izglasana u Narodnom predstavništvu. Praktički se ove poreske mere još nisu okušale, pa se o njihovom finansijskom efektu ne može govoriti ni sa onom približnošću kao što se to može za dosadašnje finansijske izvore, od kojih već godinama živi državno gazdinstvo. Ali ako nam fali empirička cifarska kalkulacija, ipak možemo sa sigurnošću konstatovati već sada da ovo, u glavnom horendno poresko opterećenje, normirano nedavnim poreskim izmenama, goni obveznike tečevine i društvenog poreza na to da radije obustave posao, nego da plaćaju u ime poreza sav svoj brutopromet ili čak još više.

Čini se, da će ovo poresko povišenje od nedavna uroditi upravo protivnim rezultatom: mesto da se ovim reformama ispune praznine u prihodima budžeta, one će se još više proširiti, jer će zbog pada broja obveznika tečevine i društvenog poreza globalna suma ovih poreskih oblika daleko zaostati ispod dosadašnje, ako se i bude mogao od preostalih poreskih obveznika ubrati ovaj povećani porez, u što nikako ne verujem.

Negativno obeležje ovoga budžeta je i u tome, što se u njemu troši više od 50% na lične izdatke, a koji postotak će se u toku budžetske godine još više izmeniti na štetu materijalnih izdataka, jer se lični izdaci isplaćuju u punoj vrednosti i bez obzira na ostvarene prihode u toku budžetske godine, dok se kod materijalnih izdataka vrše uštede ili se pretvara u leteće dugove kao neisplaćene a likvidirane obaveze. Na taj način sili se narod da podnosi žrtve samo za administraciju, za njegove izravne potrebe preostaje vrlo malo ili ništa, sve akonto one i budžetom osigurane, kao što su razne investicije, putovi itd. Radi toga nameće se kao najhitnija potreba reforma naše celokupne administracije u pravcu uprošćenja i pojeftinjenja, počevši od broja ministarstava, banovina i opština, ukidanjem suvišnih zvanja, smanjenjem broja službenika, ukidanjem svih posebnih nagrada dispozicionih fondova, revizija svih penzionera sa osetnim smanjenjem njihovih prinadležnosti kod većih penzija itd., koje mere nisu uopće ili ne u dovoljnom obimu predložene ovim budžetom i Finansijskim zakonom.

Ali što najviše ugrožava ravnotežu predloženog budžeta i potkapa njegovu aktivnu stranu, jeste nezdravi sistem u srazmeri između posrednih i neposrednih poreza. Prvi, kuda spadaju carine, takse, trošarine i monopoli, iznose oko 80% naših prihoda, a tek 20% prihoda daju neposrednu porezu. Ovakav sistem prihoda vrlo je riskantan u normalnim vremenima, a pogotovu u današnjim vremenima opće privredne stagnacije, zastoja svakoga robnoga prometa, opadanja konzuma, nemogućnosti izvoza itd. Kod ovakve podele državnih prihoda, gde najveći njihov deo proističe iz posrednih poreza, dakle u glavnom zavisi od potrošnje i intenzivne izmene dobara, budžetska ravnoteža zavisi skoro isključivo od razvika privrednih prilika u zemlji. Tu sve zavisi od realizovanja predviđenih posrednih tereta i od čiste dobiti državnih privrednih preduzeća, koja je takode jako opala. Nesumnjivo je da su to dva tako nesigurna elementa, da se od prihoda takove vrste sa fakultativnim karakterom njihove ostvarljivosti, u današnje vreme privredne krize, ne mogu očekivati predviđeni budžetski prihodi.

Prema svemu, opća karakteristika predloženoga budžeta je u ovome: da je osetnim povišenjem svih poreskih oblika ugrozio ne samo naplatu predviđenoga prihoda od tih poreskih oblika, nego i egzistencije poreskih obveznika, da je širokim potrošačkim masama posrednim porezima u znatnoj meri pogoršao osnovne uslove života, da je ovo budžet u većini ličnih rashoda, a manje materijalnih i da počiva na sistemu fakultativnih državnih prihoda, što sve u najvećoj meri ugrožava budžetsku ravnotežu i izaziva siguran budžetski deficit.

Posle ove kratke ocene budžetskoga predloga želeo bi, ovom zgodom, podvrci kritici, saglasno napred istaknutom principu, da je državni budžet ogledalo celokupne nacionalne privrede, stav Kraljevske vlade spram najkrupnijih ekonomskih problema zemlje. Jer, ako se ekonomski problemi koji danas dominiraju životom države, pravilno reše, ako se stvore povoljni radni uslovi za najšire slojeve naroda, onda je osiguran i nacionalni prihod, od koga izvestan deo u formi poreza ulazi u prihode državnog budžeta.

I kod toga posla mora se, pre svega drugoga, konstatovati da Kraljevska vlada sve do danas nije stigla izraditi nikakav privredni plan za ekonomsku obnovu zemlje, a niti je štogod preduzela za tako potrebnu preorijentaciju naše poljoprivredne proizvodnje. Ukoliko se u tome pravcu štogod učinilo, to su pojedina privredna pitanja rešena manje-više provizorno i bez dovoljno veze sa celokupnom narodnom privredom, tako da je ovaj način rešavanja još povećao neizvesnost i stvorio veću kaotičnost.

Jedno od najvažnijih ekonomskih i socijalnih pitanja u zemlji svakako je uspostava snage seljačkoga sveta. I to ne samo zbog toga što je to socijalna i ekonomska dužnost države, nego i zato, što će to najviše pomoći aktiviranje državnoga budžeta, koji se, kako sam unapred izložio, najviše oslanja na prihode od široke potrošnje. Zato briga za naš seljački svet treba da je upućena u smeru da mu se omogući što bolje unovčenje njegovih proizvoda, posle čega automatski dolazi rešenje drugih pitanja, manje više sekundarne prirode. Naš seljak ne vidi svoj spas u moratoriju svojih plaćanja, ne u redukciji svojih dugovanja ili možda čak u posvemašnjem brisanju dugova: on vidi svoj spas samo u stvaranju mogućnosti što boljih cena za agrarne proizvode, jer jedino to pretstavlja solidnu bazu, kraj njegove urodene marljivosti i radinosti za njegov normalan život i dalji prosperitet, a sve drugo samo su mere koje izvršuju ulogu narkotičnih sredstava, ali ne leče klonuo organizam od bolesti. A do toga cilja, da podignemo kupovnu snagu najširih narodnih slojeva, možemo doći samo forsiranim izvozom glavnih naših agrarnih produkata koje imademo u suvišku i zbog koga suviška je danas cena seljačkih proizvoda tako niska, da je poloprivreda nerentabilna. Naša seljačka proizvodnja proizvodi tolike suviške, da ih ne može konsumirati domaća pijaca. Žetveni prinos pšenice porastao je prema prošlogodišnjem, koji je bio izuzetno slab, za 80,7%, a prema prinosu za poslednjih 5 godina za 12%. Prinos kukuruza porastao je prema prosečnom prinosu poslednjih godina 1928/1932 za 5%. Indeks pak cena na veliko za grupu biljnih proizvoda pokazuje u prošloj 1933 godini velik pad od preko deset poena (: od 67,5 na 57,2 :). Šta nam sve to kazuje? Da je preko potrebno preorijentisati našu poljoprivredu, a dok se to ne zbude, jer preorijentacija jedne privredne grane ne može se izvršiti preko noći niti bez velikih sredstava, moramo voditi drugu izvoznu politiku radi što boljšega plasmana suviška naših agrarnih proizvoda, nego do sada. Sistem kontingentiranja, kako ga danas provodi međunarodna trgovina i koga se drži Kraljevska Vlada, nije doneo zadovoljavajuće rezultate po naš agrarni izvoz zbog toga, što su kontingenat, koncediran od

nas, iskoristile zemlje uvoznice u punoj meri, dok mi nismo mogli zbog sve veće konkurencije na stranim tržištima ostvariti za nas predviđeni kontingenat, tako da su naši agrarni produkti ostali kod kuće. U svemu se opaža tendencija da se priđe sistemu kompenzacije, koji dopušta zemljama uvoznicama samo tolik izvoz, koliko one prime izvoza od druge zemlje. Na taj način se otklanja loša strana sistema kontingentiranja, koja se do sada iskorišćavala jednostrano. Ali i organizacija samoga izvoza naših žitarica bila je od početka pogrešna: sve tamo od žitnoga režima i načina rada u Privilegovanom izvoznom društvu, pa do danas kada imamo izvozni monopol. Izgleda da se tek sada počelo uvidati, da je ustanova Prizada u tom sastavu suvišna i da će ona dalje djelovati u okviru Zavoda za unapređenje spoljne trgovine. Ako se to sada ostvaruje, treba pitati, zašto se na to tako dugo čekalo, i čemu su bile potrebne dve ustanove sa istim ili sličnim ciljem i sa duplim personalnim izdatcima, koji, kako znamo, kod Prizada nisu nikad bili mali.

Među mere, koje je Vlada preduzela za zaštitu zemljoradnika spada niz uređaba, koje ga prvenstveno štite od sudskih prinudnih dela i na osnovu kojih mu se dugovanje pretvara u amortizacioni dug sa otplatnim rokom od 12 godina i maksimiranom kamatom.

Iako se ne može odreći izvesna korisnost ovim institutima, ipak valja naglasiti da te legislativne mere ne rešavaju niukoliko osnovni problem, koji sam označio da leži u uspostavi kupovne snage zemljoradnika i povećanju cena njegovih produkata. Te mere, po objektivnom sudu spašavaju seljaka od rasula, od dražbenog bubnja, ali mu ne vraćaju kupovnu snagu. One čak i ne znače mnogo, a i samo udovoljavanje obaveza po njima dolazi potpuno u pitanje, ako se ne bude našao ključ za rešavanje plasmana naših suvišaka agrarne proizvodnje. Jer ako proizvodnja žita i kukuruza bude dalje rasla, a tendencija zato postoji, a naš se izvoz bude i dalje srozavao, pašće rapidno i dalje cijene agrarnih produkata i zemljoradnici neće moći da plaćaju, kod visoke zemljarine i sve većih i brojnijih posrednih poreza, amortizacione rastuće otplate, koje u kasnijim godinama amortizacionoga plana po Uredbi o zaštiti zemljoradnika, dosižu i 18%.

Sa druge strane dosada preduzete mere, pa i ove najnovije, koje se odnose na likviditet našega novčanoga tržišta i sanaciju banaka, nisu urodile nikakvim uspehom. Zaštićene ili nezaštićene Uredbom, naše banke danas ne vrše više svoju nacionalnu ekonomsku ulogu sabirača kapitala iz najširih narodnih slojeva za ciljeve narodne privrede. One su sve u stvarnoj likvidaciji sa strahovito smanjenim obimom poslova i danas predstavljaju još samo institute za isplatu činovničkih prinadležnosti. Broj uloga na knjižice i po tekućim računima u prošloj godini pao je i opet dalje, za preko pola milijarde dinara, tako da je stanje uloga u decembru 1933 iznosilo 9.662,000.000 dinara, što pokazuje kako tezauracija jača i da je nepoverenje štediša ostalo nepromenjeno, čak je i pojačano.

U takovoj situaciji upravo se logičnom nuždom morala ispoljiti posljedica od svih ovih nepovoljnih momenata, koja se ogleda u nesrazmeru između količine novca i njegova opticaja i količine dobara za promet. Naš privredni život pati u poslednje vreme, već jedno tri-četiri godine, najviše od neuravnoteženosti između količine novca i količine dobara, što izaziva zategnutost u cirkulaciji dobara.

Da se ovo stanje otkloni, a u vezi sa osposobljenjem zemljoradnika kao potrošača i njegovim razduženjem, potrebno je da se stvori novi novac, koji bi izvršio ovu preko potrebnu funkciju u našoj privredi. Izdavanje ovoga novca moglo bi se poveriti Privilegovanoj agrarnoj banci ili specijalnim emisio-hipotekarnom zavodu; kao pokriće za ovaj novac služile bi seljačke hipoteke i menice, koje bi Pab. ili taj posebni zavod preuzeli od verovnika zemljoradnika. Amortizacione rokove za isplatu ovih zemljoradničkih dugova trebalo bi podeliti u dve grupe, duže i kraće, već prema vrsti kredita i nameni njegove investicije. Radi povećanja pokrića izdatoga novca, kao hipoteke sposobne za emisiju, došla bi u obzir samo zemljoradnička dobra, koja svojom vrednošću pružaju sigurnost od najmanje 200%, tako da bi se izvršila selekcija zemljoradnika na kreditno sposobne i nesposobne, što danas ne razlikuje Uredba o zaštiti zemljoradnika, koja pruža pomoć beskorisno i tamo, gde pomoći zbog mnogostruke prezaduženosti nema. Isplata zemljoradničkih dugova vršila bi se prema amortizacionom planu, skupa sa naplatom redovnog poreza, kako bi se smanjili troškovi režije takvoga emisio-noga zavoda, čime bi se kamatna stopa za ova zemljoradnička dugovanja mogla sniziti i na 2%, a ne bi kao sada, kod novčanih zavoda, iznosila 6,5%. Izdati novac povlačio bi se svake godine, prema amortizacionom planu, u onoj sumi, koliko bi se godišnje zemljoradnički dugovi realizovali.

Koristi od ovoga načina ublaženja ili čak otklanjanja privredne krize, osetile bi se odmah, jer bi seljak odjedanput postao kreditno sposoban, privreda bi dobila nova sredstva za kreditiranje, razduženje seljaka bi se provelo automatski, bilo bi stvarljivije i sigurnije, moratorija bi nestalo, banke bi raspolagale sa likvidnim sredstvima i mogle bi odgovarati svojim verovnicima, tezaurirane novčani-ge Narodne banke pojavile bi se zbog oživljenog prometa opet u opticaju i t. d.; a da kod celoga ovoga procesa ne bi nitko ništa žrtvovao: ni država, ni građani, ni verovnici ni dužnici, što sada nije slučaj.

Protiv ovoga načina rešenja iznosi se, da bi on uvadanjem novoga novca stvorio paralelnu valutu, što bi izazvalo inflaciju, koja bi, po mišljenju prigorarača, upropastila našu nacionalnu monetu, čijoj stalnosti ima da posluži i predloženi budžet. Međutim, o inflaciji nema ni govora, jer da ona nastupi, traži se troje: da nije predviđena količina novoga novca u opticaju, da taj novi novac nema nikakve realne podloge i da se taj novac upotrebljava u konsumptivne svrhe.

U konkretnom slučaju, količina opticaja novoga novca bila bi limitirana i unapred određena sumom pokrivenih, hipoteciranih zemljoradničkih du-

govanja. Do te visine emitovao bi se novi novac, što znači kakvih tri i po milijarde dinara. Dalje, ova izdata emisija novoga novca imala bi potpuno realno pokriće, barem takovo, ako ne bolje, kako ga ima današnji dinar kod Narodne banke, jer kao pokriće predlažem vrednost seljačkog imanja koja mora pokrivati dug sa 200% prometne vrednosti, dok današnji dinar ima pokriće samo od 35%. I onda, nova emisija novčanica služila bi oživljavanju privrede i razmeni dobara, dakle u produktivne svrhe, a ne bi bila sredstvo za pokriće kakvih deficita ili za podmirenje konsumptivnih potreba.

Potsjećam, da je država preuzela na sebe obavezu za isplatu odštete velikim posjednicima prilikom likvidacije agrarnih odnosa i da svake godine otpadajuća kvota tereti državni budžet. Kada je to država učinila u agrarnim odnosima, pa još i pod cenu novčanih žrtava, koliko lakše može ona to učiniti i za razduženje seljaka, gde se od nje ne traže nikakve materijalne žrtve.

Ako bi od ove mere eventualno čak i pala vrednost dinara, taj pad ne bi proizveo posledica u privrednom životu. Ulagači bi dobili svoj ulog, koji im više vredi, kada njime mogu danas raspolagati, makar bio on u smanjenoj vrednosti, nego kada im kao zaleđen leži bez ikakve koristi u banci i tamo svakim danom postaje sve jačom dubiozom. Zemljoradnici bi samo tako mogli, zbog povećane cene njihovih produkata, odgovarati svojim obavezama i isplatiti svoje dugove, a podjednako bi postali opet sposobni kupci i potrošači. Banke bi raspolagale novim sredstvima i bile bi u mogućnosti da kreditiraju privredu. Jednom reči; cirkulacija dobara, koja je danas dospjela na mrtvu tačku, otpočela bi opet normalno funkcionisati.

Najzad, na ovaj način rešenja ovoga problema bićemo prinudeni devalvacijom politikom naših konkurenata na svetskoj pijaci koji izvoze agrarne produkte kao i mi. Obaranje vrednosti dolara učinjen je u glavnom zbog spasa poljoprivrednika. Istu devalvaciju svoje valute izvela je već i Argentina, a da ne spominjem niske cene ruskog žita na evropskoj pijaci. Sve ove tri države glavne su izvoznice žitarica, koje će od sada, potpomognute devalvacijom svojih valuta, još lakše osvajati tržišta, na kojima se i mi pojavljujemo i sa kojih će nas one istisnuti, jer im nećemo moći konkurisati zbog previsokih cijena naših agrarnih proizvoda. A kada to nastupi, ugrožena će nam biti i aktivnost naše trgovačke bilanse, te doista jedine svetle tačke u našem ekonomskom životu.

Naš spas leži samo u izvozu suviška naših agrarnih proizvoda, jer kapitala za intenzivnu poljoprivrednu industriju nemamo i ona se ne može preko noći stvoriti. Ovaj izvoz se mora potpomagati svima sredstvima, pa makar i po cenu uvadjanja paralelne valute ili čak njezine devalvacije. Ako ne rešimo ovo pitanje izvoza, nećemo podići kupovnu snagu našega seljaka niti ćemo moći privredu oživeti. Mi imamo da biramo između dvoga: da li će država voditi politiku Narodne banke, koja spasava samo dinar, a uništava celokupnu narodnu privredu, ili će dinar služiti potrebama privrede, naročito osiromašenoga sela i postati pomoćno sredstvo naše-

ga života. Drugim rečima, imamo da se odlučimo da li će novac vršiti svoju socijalnu funkciju u životu našega naroda stvaranjem radnih uslova u svima društvenim redovima, ili će biti instrumenat egoističkih i spekulativnih probitaka nekolicine srećnika, koji njima raspolazu. Do ovakovoga raspleta ovoga pitanja, možda i protiv volje merodavnih faktora, doći će neminovno i kod nas, što pokazuje i nedavni primer češke valute. Pa ako to nastupiti mora, bolje je učiniti ovaj korak danas, kada se može sa manje žrtava i potresa nego sutra, kada će nam se tako rešenje, možda u još nepovoljnijim prilikama, nametnuti sticajem jačih okolnosti i po gvozdenom zahtevu životnih prilika.

I kada se pod tim vidom promotri predloženi budžet, a on se mora razmatrati u vezi sa celokupnom našom ekonomskom situacijom, tada se dolazi do zaključka, da ovaj budžet nema organske veze sa ekonomskim stanjem u zemlji i da on u svom sadašnjem sastavu znači udar na poslednji dohodak naroda, u koliko ga uopće još imade, a najvećim delom izravan zahvat u narodnu imovinu.

Zbog svega toga izjavljujem u ime Seljačkog Narodnog Kluba da ćemo glasati protiv predloženoga budžeta i Finansijskog zakona.

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч г. Мита Димитријевић.

Мита Димитријевић: Господо народни посланици, јучерашња буџетска дебата, сви смо сведоци, била је врло жива, шта више и бучна, али нажалост морамо признати да се она кретала и водила од стране опозиције на врло уском терену. а ја сам жељно очекивао један конструктиван, дубоко промишљен начелан говор. Није га било.

Ја ћу да напоменем један случај који се десило у француском парламенту у доба мога ђаковања. Случај је био да сам први пут тада отишао у парламент. Говорио је чувени велики финансијер Морис Рувије. На левици, крајњој левици, седео је Жорес. И Морис Рувије који је у исто време био добар министар порезе, добар министар царина, добар министар државне благајне, он је пред целим парламентом рекао: „Мој буџет и ако је овде у последњем раматрању, није свршен, ја чекам речи, мишљење и гледиште нашег друга са левице г. Жореса.“

И заиста Жорес је дошао на трибину, дошао је на говорницу са оним дубоким социјалним схватањем, са оним лојалним односом једног културног човека и интелектуалца, без онога навикнутога насртања и празних оптужаба и без јуриша на отворена врата, он је изговорио један говор. Господо, зна се шта је био Жорес и крајња легница. Само су пет речи биле Мориса Рувијеа, које је на то одговорио: Благодарим г. Жоресу на сугестијама.

И заиста те су сугестије биле и примљене.

Ми тога, нажалост, нисмо имали. Ја сам дубоко желео да се врати оно наше време, када смо ми имали у нашем парламенту, то није било давно, то је било скоро, када се, и ако у опозицији, чула у буџетској дебати реч покојног Стојана Протића, или кад су радикали били на влади, реч пок. Воје Вељковића.

Господо, једна болна констатација: Да ми не умемо да поштујемо ниво, овај ниво, који ипак у нашој земљи за политичко обележје претставља највиши ниво народне политике, народне привреде и народног надања и очекивања.

Са извесним задовољством морам констатовати да је реч г. д-ра Грубера ипак била начелна. Јесте, г. Груберу, ја вас не апострофирам да бисте добили право да одговорите ради личног објашњења, него вас апострофирам да вам кажем да много штошта позитивног што сте ви констатовали има онај карактер, као што имају многе констатације, које је врло лако дати, а тешко извршити.

Господо, ја тврдим и нико ме не може демантовати да нема овде од свих наших посланика ни једнога, који се не би целом душом предао у ово страховито, хаотично време свега што постоји и у политици, и у привреди, да се не би предао целим свим срцем на успоставу побољшања.

Господо, време је болесно, време је тешко, време је хаотично. Г. др. Грубер поменуо је нова пореска оптерећења и вели да ће она уродити противним, то јест негативним резултатима.

Господо, ми смо имали до сада два буџета. Јуче сте чули и самог г. Министра финансија да у предвиђању буџета нема сто од сто извршења. Али то нема ни у једном буџету. Важно је да нема 50% негативног извршења, то јест да оптерећења која се узимају, не даду резултате испод нормале. Господо, г. Грубер је исто тако поменуо једну ствар, и дужност ми је да се на један лојалан, срдан и другарски начин осврнем на говор предговорника. Он је нарочито казао да је негативно обележје буџета што се троши 50% у нашем буџету на личне расходе. Јесте, господо, 50% троши се на личне расходе, можда и која стотина хиљада мање, али, ми морамо да признамо да лични издаци нису издаци ђефа, да лични издаци који се предвиђају овде у буџету највећим делом спадају на оно што свима нама мора бити свето, а то је на војску и на народну просвету.

На војску када кажем, ја кажем да је то једна нужда. Можда ни један народ са више љубави не би пристао на разоружање него ми. Наш народ је земљораднички, наш народ уме да ради своју земљу, да је љуби и када је суша и када је град, верујући да ће доћи дани берићета.

Господо, ми видимо шта се дешава око нас. Ми видимо да оно што је јуче било позитивно да данас пре подне није позитивно. Ми видимо у овом страховитом комешању да све што иде, иде окренуто на Балкан, а када кажем Балкан, ја прво за наше непријатеље кажем: нашу Југославију. Јер, Балкан је, господо, југословенски на првом месту.

Други лични расходи иду на просвету. Господо, ја који сам посланик у једном срезу Јужне Србије, где народ жуди по једном инстинкту за просветом, кажем по инстинкту, јер народ у Јужној Србији заиста је најдубљом прошлосту и традицијом везан преко Ђирила и Методија и првог словенског писма за просвећивање. Господо, болно је констатовати да моји сељаци кажу: подигосмо школу о своме трошку, радисмо, работасмо, кулук прависмо, позвасмо и најбоље мајсторе да је направе, а учитеља немамо! Господо, у три маха ја сам дошао у свају са Министром

просвете, мислећи да на један тако свађалички начин извучем учитеља једног или другог. Господо, није било могућности. Ми имамо данас преко 2000 учитеља младих који су одслужили војску, жељни, пуни напона, соколи, орловски спремни. (Др. Метикош: Охо, Орлови!) А немају могућности, господо, да дођу на онај посао на коме би соколски и орловски радили. Није о томе реч, господине Метикошу, није реч о орловима католичким и немојте се правити злурадо глупи кад нисте.

Један приговор треба да кажем односно банака. Јесте, господо, наше банке не врше сабирање капитала за националну привреду. Врше кад-кад, али доцније у мом излагању изложићу све основе за кризу света и привредну кризу новчарства, кризу банкарства и да су те болесне снаге, те болесне институције које су ишле до те мере да су и једну привредну и јаку државу као што су Сједињене америчке државе довеле у један положај тежак и немогућан, у једну кризу која је имала да одјекне свом силином не само на континенту него и овамо на све стране. Господо, јесте, о томе ће бити речи, али ја ћу да се зауставим поглавито на овоме. Господо, два су акта која најбоље карактеришу државу. Дајте та два акта и ја ћу казати каква је то држава, а то су: Устав и буџет. Устав даје тачну слику политичке структуре једне државе, а буџет даје тачну слику економске привредне структуре. Господо, наша је држава сељачка држава, наша је држава на Балкану чувар мир, наша је држава у склопу света високо подигнута политичком својом снагом, традицијама рата и ратне верности и лојалности, снагом духовном која је толико била света и јака да нема заставе и непријатељске која се није поклонила тој нашој снази. Господо, наша је држава сељачка. Сељак није, господо, само земљорадник, сељак није само привредник на селу, сељак је чувар, сељак је носилац наше југословенске нације, сељак је и нешто друго, он је стално неисцрпно бистро и увек изразито врело националне обнове и националног снажења.

Корен наше културе иде из сељачкога дома, и сељак није оруђе, нити припада једној грани пољопривреде, нити припада каквој странци. Сељак је оно, што претставља живу силу нашега народа и у односу према томе сељаку ми морамо прву бригу да поставимо, и ја са задовољством констатујем, да у томе смислу и са овим задатком, господо, и ако сте се поделили у мишљењима, ипак је превладало мишљење да је прва брига учинити сељаку. Ми смо у Закону о заштити земљорадника спровели ту основу, јер се тамо указује, да је сељаштво наше државе прва наша брига. Господо, ако добро загледамо у развој свега што ми радимо, не може се казати, да сељак не чини прву бригу наше земље. Господо, ми врло често, као што рекох, дајемо читав низ свега што треба учинити. Није потребно да прочитамо, овде треба ово, или треба оно. Јесте, господо, треба и буџет да је мањи, треба, али може ли се, то се питамо. Господо, данас није време, да се хвали буџет, и то се нигде не чини, нити се буџети хвале у ово време. Али је врло важно, да се буџети могу правдати, и да буџети налазе своју оправданост и у основу у животу самога народа. Прошло је време привредног просперитета, прошло је

време кад смо имали пред собом једну атмосферу мирну са тачним предвиђањима, а сада је наступило једно хаотично време, време које даје многе тешке и тешке потресе у коме се не може ништа предвидети, јер ми данас живимо у сплету разноврсних криза. Свуда се, господо, чује отворено признање да не само постоји криза капитализма, него слом читавог капиталистичког система. Очигледна је анархија наступила у свима привредним односима. Ова несавладљива криза и анархија на свима странама као да гура стару епоху слободне привреде у нову, и може бити кроз конвулзију у једну нову епоху. Ми, господо, видимо да држава која је била само посматрач ранијег развоја банака и трговине, она је данас променила своју функцију, и видимо да држава мора да улази у привреду, мора да ствара и развија своју акцију у разним санацијама и разним иницијативама. То, господо, није случај само код нас. Криза је наступила због тога, што је за време рата држава морала да потчини привреду својим потребама. Господо, ми видимо да је данас наша држава оптерећена многим и многим функцијама, о којима се није раније могло помислити. Светска трговина у 48 земаља, према статистици Друштва народа, пала је готово за две трећине.

Главна карактеристика кризе послератног капитализма, као што знате, била је изражена у паду цена. Пад цена направио је велике пертурбације, велике кризе. Ми смо сви видели шта је значило то у Енглеској, да је енглеска фунта морала да пусти, да допусти њен пад, како би се створила извесна равнотежа између фунте и куповне цене. Ми смо сви видели шта је то значило у Америци. Ми знамо да Америка која је једино стајала на пиједесталу златног важења, и она је пала сада тако рећи и последњи бедем златног важења је отишао. Она је од 1929 године морала пуштати новчанице у вредности од преко две милијарде. Господо, ми видимо како саме банке у свима земљама не функционисају, ми имамо Немачку, ми имамо где су две највеће банке узете у руке од саме државе. Исти је случај и у другим земљама. Јесте, банке су потпуно парализане. Куда ће нас одвести ова епоха у коју не гурају људи, него гурају више силе, јаче силе, које иду све даље и даље, да воде државу у обавезу новог функционисања, такорећи отварајући пут некој врсти државног социјализма. Према томе, господо, морамо признати да у таквом времену правити буџет није ствар лака, али ствар је и мора се признати да за буџетску радњу треба извесне технике, и ако господин Милорад Ђорђевић нема ниједну другу особину само ову једну здраву и паметну технику, господо, у овом тешком времену, он је испунио своју дужност. Ми морамо да констатујемо да су извесни буџети завршени са једним спасом од дефицита. Било је рачунских дефицита, али је нађено за времена да се не падне под ону тешку ситуацију јаким дефицита. Господо, ако би се говорило о нашој земљи и о нашој држави; наша земља има не само своју велику идеју, него има и своју велику стваралачку мисију. Не заборавимо да смо ми Југославија и као Југославија ми смо на Балкану она жива сила, која има да збира у једну снагу све живе и здраве енергије, која има преко прошлости да пређе на једну здраву политику братства,

заједничког, широког и великог Југословенства.

Господин др. Милан Метикош, нека ми је допуштено рећи... (гласови: није овде!). То ништа не значи, јер ја не апострофирам ради свађе, рекао је: Има истина добрих решења у спољној политици и сва их ја објективно ценим. Али кад кажем да ме Балкански пакт не задовољава, јер у тај пакт није укључен бугарски народ, онда треба да знате да има исто тако примедба које су основане и за другу нашу политику. (Светислав Хођера: Мито, о томе ћемо говорити кад дође буџет Министарства иностраних дела).

Господо, буџет отвара сва питања: и политичка, и социјална и сва друга. Ја мислим, да је глас г. Метикоша у томе врло слаб да поруши она велика мишљења најпозванијих, не само у нашој земљи, него и далеко међу свима нашим савезницима, о значају тога пакта. Ја дубоко верујем, да наша спољна политика не иде на бази створеног ауторитета и високог нивоа и наша земља оним путем, и треба да иде.

Господо, једну молбу, један апел, и једну нужну потребу изразићу г. Министру финансија и Краљевској влади, да извесну ствар тако нужну и тако потребну сељачком народу, регулишу, јер је то основна и животна. Господо, 1928 године утврђивала се основица за порезу и основица за порезу утврђена је према катастарском прирезу од последње три године. Катастарски принос од последње три године био је много већи, него што је сада. Са једнога хектара могло се много више извући по ренти. Још нешто. Сто килограма пшенице тада је било 500 динара, а сада је једва 100 и испод 100. У истини, било је извесних ублажавања у питању земљорадње. И коликогод да га је било, и заиста га је било, ипак још није дошло до онога довољног односа, који треба да буде.

За наш Југ, ја на овоме месту желим то да кажем, нека г. Министар помишља о томе, како ће производња дувана да добије онај елан, који треба да има, јер овако преко монопола, производња дувана пада. Једини је пут, да омогуће г. Министар финансија и Краљевска влада слободну продају, која, истина, постоји у закону, али треба да се омогући оснивањем и подржавањем тих дуванских задруга.

Ми имамо, господо, овде, такође, једно питање, које се тиче Југа, а то је о раду једне задруге за производњу свилобубног семена. Господо, не купује се то семе у Бевђелији, у Струмици и у Дојранском крају, него се купује изван наше земље. И ако ово изгледа мала ствар, то је само један од оних многих случајева, да ми често пута за онај материјал, који имамо у земљи, правимо излишне и скупе екскурзије у другим земљама. Према оној великој мисији коју има наша земља, ми морамо овде сви да се предамо ономе великом задатку, који је претстављен у високом Манифесту нашега Краља. Морамо ићи путем који води ка нормализацији и, као што сам рекао пре три и по године, држати отворена врата за приступ свих живих и здравих сила наше земље.

Видите Француску како је у једном тешком моменту од ускопартијских влада приступила влади националне уније. Господо, на томе путу ми смо готови да омогућавамо свима који у ономе великом циљу наше југословенске Краљевине, све-

сни да племенски раздор, да религиозни раздор, не уједињује него разједињује, сви који на тој подлози, на тој основи готови су да пруже своје живе силе држави и народу, господо, ја сам уверен да ћемо на тој основи имати све наше отворене и добре диспозиције и воље. Како год, господо, да се од стране опозиције — јер то је њихова дужност, говори о томе да буџет није добар, ја кажем ово: буџет се не цени по чему другом него по томе, да ли га живе потребе изискују, да ли је буџет оправдан и да ли буџет одговара оној здравој, могућој снази народа да га изнесе.

Има извесних момената у којима се ми сви заједно налазимо, а то су моменти који су увек кроз историју нашега народа показивали се, а то су моменти када треба за дело Отаџбине учинити жртве. Према томе ја сматрам, да Влада која се у своме патриотизму руководи истим разлозима као и сви ми, која у томе узима не мању одговорност него и сви ми, да ће Краљевска влада, како рече господин Министар, прећи и у трећу етапу, а ја кажем пребродивши прву срећно, пребродивши другу опет срећно, ући ће у трећу етапу, а то је етапа санирања и стварања оне живе снаге која је потребна држави да се даље развија и да остане на оној висини на којој се наша земља умела достојно од рата до сада да се одржи. Руководимо се том високом мисијом наше земље, рачунајући да је заштићено поглавито све оно што се могло заштитити, сматрајући да су жртве нужне и потребне и да су оне управљене на бољитак, на снагу, на чување наше државе, на војску, на просвету, на висину нашег нивоа. Ја сам готов да без икакве резерве гласам за овај буџет.

Једна само напомена испаде ми из вида, а хтео бих да је учиним.

Не слажем се, господо, са мишљењем мога друга г. Шећерова у питању решења питања чиновница. Господо, не може се законом грубо поступати према једном делу нашега народа. Не може се, господо, једним grubим законом разбити свака перспектива за рад, за брак, за културно развијање наше омладине. Узмите н.пр. дође један grub закон, пресуди без обзира на квалификације, без обзира на труд и разбије све индивидуалности исто тако значајне код наших жена као и код наших мушкараца. Шта ће бити? Узмимо пример учитеља и учитељица; ако дође закон да учитељ не сме узети учитељицу, онда ће брак да се разбије. Узмимо даље, има пуно таквих примера. Не може се, господо, никаквим grubим законима грубо решавати једно питање које је дубоко укорено у нашем народу. Несумњиво да би то био знак наше бруталности, решавати грубо једно питање које је културно обележје за другу страну. Према томе, нека би Министарски савет, када се буде о томе решавало, нека се при томе не руководи никаквим grubим критеријумом него јединим умним и паметним, а то је: пре свега квалификације, а не пол.

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч г. Драгутин Перко.

Dragutin Perko: Gospodo narodni poslanici, uzimajući reč u načetnoj debati o budžetu za 1934/35 godinu, kao najkrupnijem i najvažnijem pitanju državnom i narodnih poslanika, čast mi je na ekspoziciji g. Ministra finansija sledeće odgovoriti:

Gospodin Ministar finansija predstavio nam je sadašnji budžetski predlog u vezi sa prošla dva budžeta i prikazao nam je taj kao treću etapu njegovog rada na unapređenju naših državnih finansija. Iz toga bi proizlazilo, da on ima jedan dugogodišnji finansijski plan, kojim čvrsto i nepokolebljivo ide i da vodi finansije našega naroda i države na put poželjenog blagostanja i do takvih odnosa koji će omogućiti našem stanovništvu normalan život i poštene životne uslove. Dao Bog da se to ispuni!

Gospodin Ministar finansija je u svome dvočasovnom govoru govorio mnogo o rashodima a dosta malo o приходима. On nam je razložio, kako su rashodi koje imamo stalni, dočim prihodi nisu sigurni, bar oni koje je on uzeo u svoju kombinaciju. On je govorio o osnovi svoga budžeta i etapnom smanjenju rashoda od godine na godinu, i mi mu moramo priznati da je u ove tri godine uspeo da za jedno pola milijarde smanji budžet, ali ovo smanjenje nije išlo u srazmeri prema smanjenju narodnih prihoda, osobito prihoda našeg sveukupnog stanovništva. G. Ministar je sa zadovoljstvom konstatovao da u ovu treću etapu ide sa mnogo više mira i spokojstva nego u predašnje dve godine. Naglasio je još poboljšanje administracije, napose finansijske administracije; naglasio je da je knjigovodstvo ažurno i da je poreska administracija poboljšana osobito s pogledom na obročno plaćanje poreze što je jedna olakšica za ceo naš narod. I da će se ove poreske rate bez ikakve šikane uterivati od stanovništva. Gospodo moja, na ovu reč šikana ja sam se zaustavio i ta reč šikana donekle me trгла, jer vam kažem iz iskustva da se nikad sa većim šikanama nije uterivala poreza nego sada. Ja neću da navodim one silne primere i one nesrećne metode pojedinih egzekutora, ali dva primera ću da navedem pošto su većeg značaja.

Dogodi se u mestu Kladaša da ima jedna porodica 12 članova, od kojih dva muškarca i plaćaju poreze, a dužni su ostali ukupno 30.— dinara. I g. egzekutor traži ovih 30 dinara, mora da se plati. Bilo je tako vreme, da dotični nisu mogli da nakupe ovih 30 dinara, molili su za odgodu, ali pošto egzekutori imaju strogu naredbu, oni su silom hteli da utegnu ovu porezu. (*Ministar finansija dr. Đorđević:* U kome je to mestu?) To je Kladaša. Hteli su zadnju kravu da izvedu iz kuće, a dvojica muškaraca prikupili su snagu, latili se oružja i nisu dali. Posle toga došao je ponovo g. egzekutor sa žandarmima a ovi muškarci silom se opet oduprli, nisu dali da im se zadnja krava, jedina hraniteljica, izveze iz kuće i da deca ostanu bez hrane. I šta se dogodilo sad? Žandarmi su silom ušli u kuću i pucali na ovu kuću i pobili dve glave.

Gospodo moja, ako se govori o šikani, onda je to jedan strašan primer! Imade još jedan, koji nije tako tragičan, više smešan ali ipak karakterističan. U mome mestu Varaždinu živi jedan šnajder 64 godine star, zove se Vajs. I taj Vajs jednog dana nabavi neku staru robu — neću da kažem da nije iz Austrije uzeo — neko staro odelo i vozi na kolima kući. Uhvate ga finansi na putu i odvedu, pa procene to staro odelo sa 570 dinara. Ali, gospodo, oduzmu mu to staro odelo i kazne ga sa globom od 240.000 dinara. Gospodo akta se nalaze u Odboru za molbe i žalbe. On se žali i nešto mu od toga smanje, ali ostane globa još od 200.000 hiljada dinara. Pošto on, naravna stvar, ne može to da plati, to je osuđen po finansijskim organima na godinu dana zatvora. I sad je došlo od Sudbenog stola u Varaždinu da se taj čovek imade zatvo-

riti. On treba da ide u Lepoglavu i da sedi godinu dana u zatvoru. Ali sad dode druga stvar, naša administracija koja kako znamo sve pobrka, kaže da g. Ministar finansija treba da plati unapred, da da pare unapred za uzdržavanje u zatvoru toga osuđenika. I zaista Sudbeni sto u Varaždinu dobio je 10.000 dinara da održi ovog osuđenika, koji je stare hlače prodavao. (Čuje se: To je šverc!) Pitam ja gospodo, kako je sad moguće da ima tu priznanje finansa da te krpe vrede 570 dinara, a on je kažnjen sa 200.000 dinara globe i pošto ne može da plati mora da sedi u zatvoru i za to da da Ministar finansija preko 10.000 dinara da se on izdržava? Iako se uzme kakva je to velika stvar, kako je to veliki delikt, pa da je platio taj čovek kao kaznu desetorostruku sumu, a to iznosi 5700 din., to bi se još nekako moglo i pretrpeti, ali kazniti ga sa 200.000 dinara, to je već i previše mnogo. U Rusiji postoji iz predašnjih vremena među seljacima jedna poslovice, koja ovako na našem jeziku glasi: kad si jedanput došao u spisak, nikad više iz njega ne izade. I meni izgleda i ovde tako. Makar Ministar finansija platio hiljade i hiljade, ali onaj tamo ne izade nikad više iz zatvora. Gospodo, i to vam je jedna vrsta šikane, a kad tome dodate još i onaj matematički rezultat svega toga, onda će se videti kako je kod nas gazdinstvo jako loše. Ovakvih slučajeva ima vrlo mnogo i zato bih ja preporučio da se za ovako velike grešnike kao što je ovaj jadni stari šnajder, koji je prošvercovao za 570 dinara starih haljina, nade nekakva amnestija i nekakva zaštita kako se ne bi dešavali ovakvi slučajevi da se izdaju u nekoliko puta po 10.000 dinara sudu za izdržavanje kažnjenika u zatvoru bez ikakve silne potrebe i da on uz to bude obeščašćen. G. Ministar finansija izjavio je da je prava osnova državnog budžetiranja, državne finansije uzdržati na visini. Ja mislim da smo mi svi složni s tim. dalje je napomenuo štednju i redukciju rashoda i izdataka. Mi smo i zato, gospodo. Zatim je ukazao na povećanje državnih prihoda i ja kažem da smo mi svi i zato. Zatim je g. Ministar naglasio da je kompresijom rashoda smanjen budžet. Ova kompresija ide tako daleko da je po nekim stvarima bilo 5%, a po nekim 50% kompresije. Mi smo svi s tim takođe složni. Ali u ovome predlogu u § 12 tačka »g« imamo jednu stvar, da je dato 3 miliona dinara g. Ministru saobraćaja za izvršenje predradnji za onu vezu putem dunavskoga mosta sa Rumunijom, po kojoj sam stvari ja pre nekoliko dana stavio hitnu interpelaciju. Ja vam ovde izjavljujem, da se po onim podacima koje ja imam i koji su bili objavljeni u našim i u rumunskim novinama, ovaj most neće graditi ni sad ni u bližim godinama, kod Brze Palanke. G. Ministar saobraćaja je dao na tu pismenu interpelaciju netačan odgovor, njegova se, kaže četvrta balkanska konferencija koja je donela odluku, da se gradi jedan drugi most između Rumunije i Bugarske ne tiče, dok mi imamo dvadesetogodišnju konvenciju iz 1913 g. da se gradi most između Kraljevine Srbije i Rumunije. G. Ministar je odvratio, da se njega Balkanska konferencija ništa ne tiče, da je to jedna privatna ustanova, koja za njega nema važnosti i čiji zaključci za njega nisu merodavni. Ja izjavljujem da sam dobio od jednog gospodina, od jednog člana naše nacionalne grupe u Solunu izveštaj, da je od Ministarstva saobraćaja njima data instrukcija kako i šta imaju da rade. G. Ministar je na koncu govora izjavio protivno mojoj tvrdnji, da nisu jednoglasno prihvatili predlog po kome se mi-

moilazi Jugoslavija i da naša delegacija to nije primila, a ja izjavljujem da je naša delegacija jednoglasno to prihvatila na predlog bugarskog direktora državne železnice.

Ako ja, gospodo, ne znam da li će se jedan most uopšte i graditi, a ako se gradi, gde će se i kad će se graditi, onda ja ne mogu za njega dati 3 miliona dinara.

Gospodo moja, čuli smo juče da 50% celokupnog našeg budžeta ide na plate državnih činovnika, a čuli smo i to da ceo katastarski prinos naše zemlje iznosi isto toliko. Mi, gospodo, treba o tome da pomislimo šta znači to, kad se kaže da sve ono što naša zemlja proizvodi i sve što se za to dobije, ide na činovničke plate, pa da preuzmemo jednu redukciju i snizimo rashode. Ako smo, gospodo, dobro razumeli ono što je juče kazao g. Čirić, našem seljaku za plaćanje poreze fali još 10% od njegovog prihoda, jer je on izračunao da 50% od seljačke zemlje ide za izdržavanje njegovog gazdinstva, a sa drugih 50% da treba da plaća poreze državne, banovinske i opštinske. Sad je, gospodo, izišlo van da je i sam g. Čirić izračunao da teret koji pada na seljačka, ne iznosi samo 50% nego i svih 60% tako da njemu ostaje samo 40%. I to je, gospodo, potpuna istina, jer je vrlo čest slučaj da seljak mora da proda svoju zemlju ili svoju stoku da bi mogao da plati državi porezu. A to sve ide na uštrb njegovog gazdinstva.

Ja bi se, gospodo, ovom prilikom osvrnuo još na jednu drugu stvar. Ja bih, gospodo, pitao: Koji su ti ljudi u Jugoslaviji koji su najbogatiji. Ja mislim da mi gospoda neće moći dati na ovo tačan odgovor. Neki će možda reći da su najbogatiji Srbi, neki da su najbogatiji Hrvati, a neki će opet reći da su najbogatiji Slovenci. Međutim, gospodo, ni jedan od tih odgovora ne bi bio tačan, jer ni jedni od ovih nisu kod nas najbogatiji, nego su kod nas najbogatiji stranci. Ja vas, gospodo, sada pitam: Kad mi od našega življa tražimo da doprinosi najveće žrtve da se ovaj budžet može izvršiti onako, kako je predložen, ja vas pitam, u kakvom srazmeru plaćanja stoje prema tom našem življu ti stranci koji žive u našoj zemlji i koji žive od naše zemlje. Oni iz naše zemlje iznose pare napolje i troše ih van naše zemlje, u stranome svetu i po bogatim stranim kupalištima, i kad to stoji, ja pitam u kakvom procentu oni doprinose da se državni budžet može da smanji, te da se pomogne najsiromašnijim slojevima našega naroda, našim seljacima, malim zanatlijama i malim trgovcima. Meni za ovo fale podaci. Kako sam čuo, na to ne mogu da prisegnem, ima mnogo istine u tome kad se kaže da svi bankari u celoj Jugoslaviji i svi veliki industrijalci izdaju na lične izdatke za nagradu svojih direktora, poddirektora, činovnika i radnika oko 5 milijardi i nešto više. Pa kad su oni, gospodo, u stanju da toliki veliki novac izdadu na lične izdatke, onda moraju imati i vrlo velike dohotke.

Pa koliko plaćaju oni, a koliko naš seljak? Gospodo moja, seljak je jedini čovek koji bez prestanka radi celoga veka i ništa mu ne ostaje. Mi radimo malo i, hvala Bogu, dobro smo plaćeni, činovnici rade dosta i loše su plaćeni. Svaki od nas koji nešto radi, hoće i da zaradi, da ima nekoga profita, samo seljak mora da radi bez prestanka, a nema nikakvoga profita od rada, a i ono što zaradi mora dati državi, a za njega ne ostaje ništa. Zaista mora da radi džabel! Gospodo moja, ja bih se osvrnuo na nekoliko

primedbe koje su ovde pale na račun naše странке. Mi smo, gospodo, sastavili sebi jedan program koji je program potvrđen i organizacija dozvoljena. S toga nije zakonito ni u redu niti moralno da činovnici iz srezova i drugi mali nezadovoljnici smetaju našem poslu kao da su oni pozvani da prave politiku, a ne narodni poslanici i političari. U mome srezu meni je došlo do znanja da je sreski načelnik zaista ovo izjavio: »U ovome srezu ja pravim politiku, ja, i niko drugi!« Gospodo moja, to je tako. Vi znate jako dobro, kakav je naš program i da su tri najznačajnije tačke programa: Kralj i dinastija, naše državno i narodno jedinstvo i teritorijalna neprikosnovenost naše države. Ko u to dirne, pada mu glava. Ja gospodo moja pri svršetku moga govora moram da naglasim sledeće: Ima toliko grešaka u administraciji, imade toliko grešaka u normalizaciji naših političkih prilika, imade toliko grešaka u vodenju naše unutrašnje konsolidacije koje su pokvarene raznim internacijama i smetnjama kod zborova i dogovora žandarmima i drugim načinima, pa kad još pomislim da najbogatiji ljudi naše zemlje koji su stranci u srazmeru prema nama siromašnim Jugoslovenima jako malo pereze plaćaju i doprinose budžetu ove države, ja ne mogu da se saglasim sa ovakim našim budžetiranjem i glasaću protiv. (Pljeskanje kod opozicije).

Потпредседник др. Коста Поповић: Има реч г. Омер Кајмаковић.

Омер Кајмаковић: Господо народни посланици, ја мислим да је излишно и овога пута наглашавати да Народна скупштина, доносећи овај буџет, улази у трећу годину привредне депресије. Природно је да се и овај државни прорачун доноси у виду једне велике штедње. Наш буџет морао је при доношењу да буде руковођен принципима да државни расходи буду у сагласности са државним приходима. Од назад неколико година те су уштеде учињене у толикој мери да је државни буџет од 13 милијарди редуциран на 10 милијарди. Господо, то су одиста огромни напори које наша финансијска политика чини. Ове уштеде, господо народни посланици, са гледишта теориске равнотеже буџета могу да буду врло целисходне. Али са гледишта правилног функционисања државног газдинства, ја мислим да ове уштеде могу да имају и реперкусије. Ви сте видели, господо, да су уштеде погодиле све инвестиције у државном буџету, а инвестиције, господо, неоспорно омогућавају прогрес и напредак друштва.

Било је поменуто од господо предговорника да државна администрација троши огромне суме новаца. То је тачно, господо. Краљевска влада ће, по изјави господина Претседника приступити, када то буде zgodно, једној реформи администрације у циљу да се њено пословање упрости. Реформа државне администрације повлачи за собом и редуцију државног чиновништва. Међутим када се говори о редуцији државног чиновништва, заборава се на једно врло важно питање: да редуција државног чиновништва претставља на сваки начин једно крупно социјално питање.

Господо, ја мислим из крупних, социјалних разлога, ми не можемо приступити редуцији државног чиновништва. Јер, господо, када погледате по појединим министарствима, ви ћете видети да на стотине и хиљаде молби стоји нерешено за нова постављења. И, господо, те молбе које чекају

на своја решења већином су молбе квалификованих грађана за државну службу. Краљевска влада, водећи рачуна да редуција чиновништва претставља једно социјално питање, прибегла је једној другој мери, врло ефикасној и рационалној. Ту се, господо, морам да задржим на једном прилично бољењем питању, питању које није ни мало популарно, али питање које је неопходно потребно да се реши. То је питање жена у државној администрацији.

Ја мислим, господо, колико сам могао прикупити статистичке податке, да смо ми у упослењу жена у државној администрацији достигли рекордну цифру у државама Средње Европе и Балкана. Морам ово да потврдим једним примером. Наставника у основној настави има 24.000. Од тога броја има самих жена 18.000. Господо, то је једна цифра поразна. Госпoдин проф. Тирић у јучерашњем своме говору, као наставник, изразио је своје жаљење да се у државном буџету није могла предвидети потребна сума за нашу наставу и рекао је да је остало не знам колико учитељских снага без намештења. Господо, ја мислим да се г. Тирић не треба зато да брине, ако се приступи једној извесној радикалној мери. Наиме од овога огромног броја 18.000 учитељица, ви имате 4000 до 5000 учитељица удатих за неучитеље, који су махом државни чиновници. Баш у духу амандмана 48 могле би се те учитељске снаге да редуцирају и могло би се тим бројем који би се уштедео на томе, да упосле све оне учитељске снаге које чекају на постављења, а има их око 4000 у Министарству просвете. Господо, колико сам могао да прикупим податке, жена у државној администрацији има упослених 40.000. То је такође једна баснословна цифра и ништа срећније није учинила наша Краљевска Влада, него да је решавању тога питања енергично приступила. Јер господо, наша државна надлежства, данас кад их погледамо, изгубила су свој карактер државних канцеларија и она личе на балетске школе.

Друго питање господо: Наше школе и наши универзитети сваке године избацује по неколико стотина академски образованих људи. Сви ти људи нити се могу надати нити могу да добију службу у државној администрацији. Али, господо, иако држава није обавезна да сваком квалификованом грађанину, са формалне стране квалификованом, даде државну службу, ипак, господо, ми пред том једном чињеницом морамо да станемо, јер верујте, господо, биће врло опасно, ако ти академски образовани грађани у масама остану на улици. Ништа за један друштвени и правни поредак није опасније, него кад интелектуални пролетаријат буде револуционисао улицом.

Исто тако, господо, сви разлози говоре да будемо врло обазриви и немилосрдни у питању упослења странаца у нашој држави. Господо, ту нема сентимента. Стране државе никада не воде много рачуна о томе, да ли ће странци остати у њиховој земљи без хлеба, они га уклањају и доводе свога човека. Овде у Финансиском одбору г. Станојевић је једном приликом поменуо разна Југопредузећа. Тачно, ми имамо тих Југопредузећа пуно у нашој чаршији, али сва та Југопредузећа упослују странце. Овде, господо, наши инжењери не могу да нађу посла, а у тим разним Југопредузећима ми ви-

димо на сваком кораку странце инжењере.

Господо, овде је пала реч и о слободи штампе. Енглески државник Дизраели који је ударио темеље либерализму и енглеској светској моћи, у питању слободне штампе рекао је класичне речи. Он је рекао: Слобода штампе стоји у релацији према осећању социјалне, моралне и националне одговорности оних који конструишу јавно мишљење. Ја мислим, господо, да смо ми сви за такву слободу штампе.

Господо, у нашој јавности појавила се још једна интересантна појава. Наша јавност у последње време преплављена је врло интересантним публикацијама. Постоји једно издавачко друштво у Београду, које се зове „Нолит“ и наша јавност много има разлога да томе друштву захвали што ју је усрећило са публикацијама врло штетне и врло тенденциозне садржине. То издавачко друштво „Нолит“ преводи извесне књиге које имају чисто пропагандистички карактер. Хајрих Ман, на пример, написао је књигу „Дер Унтертан“ што значи поданик. Господо, ко је прочитао ту књигу, тај је видео да је то савршени комунистички памфлет. Најпре се том књигом удара на конзервативно схватање друштва буржоаског и удара се на традиције народа, удара се на његове светиње, удара се на све форме у коме је тај народ изградио своју прошлост и своју вредност. Ми смо стотине и стотине таквих публикација и таквих књига читали, које су нам долазиле зато, да се користи марксистичкој пропаганди. Господо, исти ти аутори као што су: Хајрих Ман, Толер, Емил Лудвиг, ти исти аутори, господо, у своје време, а то је пре две године, појавили су се и код нас са својим публикацијама, док су пре тога таквим својим публикацијама извршили у једној другој држави дезагрегацију друштва и довели народ до пропасти. Кад је реч овде о томе, онда господо, пошто се и наша домаћа штампа држи извесних ограничења, не могу да разумем, јер је врло чудно, зашто се оваком чудноватом издавачком друштву пружа могућност, да штампа публикације које су, најмање речено, једна деструктивна пропаганда. Ти се књижевници служе у својим публикацијама једном модерном речју или појмом, који се зове пацифизам. Наш народ од увек је био пацифистички. Ми пацифизам нисмо увозили. Та мирољубивост сročена је са душом нашега народа, док је пацифизам код њих пропаганда, и једно крество, да се у масу народа, под видом пацифизма, пропагирају комунистичке идеје. Овакви аутори као што су горе именовани, изгубили су једнога дана своју отаџбину, што су хтели да је униште, а покушали су то, као што рекох, са својим публикацијама, на сад, кад су у изгнанству размислили су се по свету, и сад и нас бомбардују тим својим производима.

Господо, народни посланици, врло уважени друг и шеф Југословенске народне странке г. др. Метикош поменуо је овде и Централни пресбирос. Г. Метикош, руковођен добронамерним разлогима казао је, да се троше узалудно толики кредити на ову институцију, и како сам га ја могао добро разумети, он је хтео нарочито да истакне, да Пресбирос не служи сврси, којој је намењен. Господо верујте ми, да кредит од 22 милиона динара за Централни пресбирос, по моме мишљењу, није ништа. Господо, народни посланици, служба Централног пресбироса, а нарочито његова служба

у иностранству врло је деликатне природе. Читаво иностранство, господо, преплављено је и исплетено једном вештом пропагандом наших противника. Ти противници својом пропагандом већ десет година настоје, да нашу државу прикажу као земљу, која ће бити повод свих немира и свих сукоба у Централној Европи. Они приказују нашу државу као легло немира, и као земљу која се не може одржати онако, како су је замислили уговори о миру.

Та пропаганда, која је упућена против наше земље, у исто време служи и пропаганди за ревизију уговора о миру. Господо, на ту пропаганду се троше огромне суме новаца, и у тој пропаганди нашли су се сви наши непријатељи заједно и ми смо, господо, морали да ту пропаганду паралишемо и да се у иностранству, где се та пропаганда чује, чује и наша реч. (Никола Кешељевић: Она се и не чује и у томе је трагедија). Драги господине Кешељевићу, кад би смо ми имали и из далека оне кредите којима располаже непријатељска пропаганда, наша би се реч чула. Према приликама и према сретствима, којима ми располажемо, ипак смо успели, господо, где-где да сузбијемо противника. Видите, господо, многи наши познати непријатељи, да их овде не спомињем, виновници су те пропаганде противу нас. Ви знате, господо, да ми имамо емиграцију против нас у иностранству. Ви би се чудили кад бих вам ја показао, колико листова има туђа пропаганда. Непријатељи издржавају наше емигранте и њихову штампу. На пр. „Независна хрватска држава“, „Хрватска домовина“, „Хрватско народно право“, „Заједница“, „Наша нада“, „Усташа“, све су то, господо, листови које та туђа пропаганда издржава. Господо, ти листови излазе у Бечу, у Дрездену, излазе неки у Келну, неки у Базелу, па чак и у Данској. Ти листови растурени су, као што видите, мало не по читавом свету. Господо, налазећи се у једној таквој ситуацији, природно је да смо и ми покушали да се бранимо. Ја ћу дозволити г. др. Метикошу да он може да замери Централном пресбиросу, да се у Централни пресбирос не уводе способнији људи, људи стручни, људи од пера, новинари, па да разумемо, ако би он био и за једно рационалније трошење кредита, све то може да се разуме, и таква критика може да се толерише, али против Централног пресбироса као установе, ја мислим да не би смели да будемо.

Овде је, господо народни посланици, пала реч од нашега пријатеља и посланичког друга г. др. Кујунџића, врло умесно и врло паметна примедба о инфлацији. Он је навео један драстичан пример за време немачке инфлације. Господо, ко би могао бити и ко би био пријатељ инфлације, одиста требало би да се позабави са примером у Немачкој. Шта је инфлација школски пример је Немачка. Немачка инфлацијом постигла је и успела да се према својим грађанима раздужи, јер је мир, односно порез затекао Немачку, под великим теретом дугова своје сапственом народу. Она је, као што знате, у току рата правила неколико ратних зајмова који су се пели на милијарде. И кад су дошли на власт социјални демократи после вајмарског Устава, они су сматрали да ће најбоље бити да се држава реши својих дугова инфлацијом и упоредо с тим, као са социјал-демо-

крати мислили су збрисаће једног непријатеља и уништиће онај ослонац конзерватизма и демократске буржоазије у Немачкој, средњи сталеж. Они су раздужили државу према народу, уништили цео средњи сталеж, инфлација је буквално господарила и умножио се тако пролетаријат раднички и фабрички са пролетаријатом средњег сталежа. Настале су две крајности. Господо, имали су исте крајности као у Русији. И тако је омогућено у Немачкој да је друштвена привреда срљала у пропаст и да уђе, као што сте видели, у један хор-сокак и немогућност. (Милован Лазаревић: И сад пропада, немају хлеба да једу). Тачно је то, г. Миловане, јер је ово стање затекло и нови режим без оне кичме, која је кичма свакога друштва, а то је средњи сталеж.

Господо, г. Станојевић, једном приликом, у Финансијском одбору одлично је приметио да је чудновато, да смо ми у немачком увозном билансу репрезентовани са 1%, а да Немачка у нашем билансу заузима место са 26%. То је мало чудно и неприродно, само ја мислим, господо, да је измена добара и у унутрашњој и у спољној трговини заснована на купњи и понуди. Ја мислим, господо, да би ми у Немачкој могли правити врло добре послове, боље него што их правимо. Могли смо правити послове у толико пре, што је природно, да се индустријске и аграрне земље у размени добара најбоље допуњују.

Један господин предговорник рекао је једну врло тачну ствар: у питању спољне трговине не играју улогу политички односи, него односи стварности у привреди. И ми смо према државама, са којима не стојимо ни у каквим нарочито пријатељским политичким односима, имали активан биланс, док према државама, са којима живимо у пријатељским односима, имамо пасиван биланс. И то је тачно. Немачка је држава, која би могла производе читаве средње Европе и Балканског полуострва да апсорбира. И, господо, ја мислим да би и у том правцу требало мало више привредне пропаганде, мало више умешности наших трговаца и мало јаче акције у пропагандистичком правцу. Видите, на пример, господо, индустрија жељеза и жељезних прерађевина у Немачкој огромна је индустрија, и ја мислим да би ми тој индустрији могли лиферовати наше руде, и правити врло добре послове. Али чудновата је ствар и, ако хоћете, парадокс, да је, на пример, руда из Канаде много јефтинија, него наша руда из Љубије и то на разлици од онога подвоза и тарифе од Љубије према нашем мору. (Др. Милан Метикош: Треба, дакле, изменити нашу тарифну и саобраћајну политику!).

Господо народни посланици, ја вас, овом приликом, нећу више замарати. Из ових разлога, које сам изнео, видело се да Краљевска влада о актуелним проблемима наше заједнице води рачуна и ја ћу са чистом савешћу, г. Драговићу, гласати за овај буџет. (Бурно и дуготрајно пљескање):

Потпредседник др. Авдо Хасанбеговић: Има реч г. Јосип Стажић.

Josip Stazić: Gospodo narodni poslanici! Zašto ja i moji drugovi nećemo glasati za ovaj budžet? (Uzvici: O, vrlo važno!) Nećemo da glasamo za ovaj budžet sa razloga toga, što mi nemamo poverenja u ovu Vladu i u vladinu većinu, koja ima da provodi

svoju politiku pomoću ovoga budžeta. A zašto nemamo poverenja u Vladu i vladinu većinu? Nemamo poverenja sa razloga toga, što je ovde g. Ministar finansija već tri puta na govornici izlagao i branio budžet i što je već u prvoj budžetskoj raspravi kazao: Da je najpotrebnije i najhitnije ovoj zemlji da se donese izmena poreskog zakona. I ako je g. Ministar već tri puta i sa tri budžeta izlazio pred ovaj dom, on i po treći put prti na izmučena leđa naših porezovnika ove velike terete, a međutim u tom međuvremenu on nije našao mogućnosti da izvrši ono obećanje koje je svečano dao ovome domu prilikom izlaganja prvoga budžeta.

Kakvi su ovi zakoni koji sada važe? Meni se čini da je porezovni zakon pravljen bukvalno da kažem po glavama, to jest koliko glava toliko puta dinara. I kad vi ovde vidite predlog budžeta, onda ćete na prvi pogled videti to, da prema ciframa koje se u budžetu nalaze, to opterećenje ne izgleda u pogledu poreza tako veliko u ovoj državi i nekako se čovek i ne preplaši budžeta kad čita unutra ove cifre, ali kad čita koliko dolazi na koju vrstu poreza, onda mislim da nema ni jednog pravednog čoveka u ovoj zemlji koji neće sa žaljenjem reći: Da li je to moguće za ovu zemlju?! Vi znate, gospodo narodni poslanici, da je čist katastralni prihod 5,5 milijardi. Na tih 5,5 milijardi plaća se 695 miliona dinara zemljarine sa dopunskom zemljarinom. A kad vidite da buržoazija i banke plaćaju svoje činovništvo 5,5 milijardi, a porez plaćaju samo 200 miliona dinara, onda vidite da je i ovo korupcija i loš sistem. (K. Aleksić: Godine 1932 bio je budžet 12 milijardi, pa nisi ništa prigovorio!)

Kako je ovaj budžet nepravedno raspoređen na porezovnike vidi se najbolje po tome, što je prošle godine g. Ministar finansija kazao da ima preko 2 milijarde neuteranog poreza. Mi pitamo g. Ministra finansija, ko duguje toliku porezu u ovoj zemlji, kad znamo da se naš seljak, koji je danas i go i-bos, bori s dušom da porez plati, kad znamo da mu se sve iz kuće iznosi, čak i devojачка sprema i pitamo, koliko je skinuto brilijanata sa ruku vlasnika tvornica i banaka, i ako svi mi znamo da baš ti ljudi najviše duguju za porezu. Kakva je finansijska politika u ovoj zemlji, neka vam služe i ovi primeri. (Graja i upadice — Predsednik zvonit). Kakva je finansijska politika u ovoj zemlji neka vam služi ovaj primer.

Vi znate da postoje monopolske globe. E tu izgleda kao da su sve sami baš ovi veliki industrijalci, bankari i svi ti spekulanti pisali te kazne u zakonu, trošarinske i monopolske globe. U tome zakonu predviđeno je da se kazne mogu izricati u obliku novčane kazne ili kazne lišenja slobode. U početku ja sam mislio da je to tako propisano zato da bi država u novčanim kaznama našla mogućnost da na jeftin i zgodan način dode do para. Ali ova nemaština i ova beda u narodu mene je razuverila u svemu tome. Ja sam video stotine primera, prolazeći kroz ovu zemlju — za ova tri meseca ja sam prevalio 40.000 km. i razgovarao sa narodom — ja sam video to da u Slavoniji, gde se nikada nije sadio duvan, da bi duvan služio kao šverc ili varanje državnog monopola, — tamo se u tu svrhu nije nikada sadio duvan, bar ne u nekim krajevima, — ali tamo postoji jedan običaj da one domačice, koje imaju svile i koje imaju malo boljeg ruha, da među cvećem zasade po dvatri ili četiri struka duvana, pa da taj duvan docnije ulažu u svoje ruho da ga moljci ne grizu. Gospodo,

šta se sada događa? Zbog dva-tri struka duvana finansijske globe one sirotane da imaju da plate po 1.000 i 2.000 dinara na ime novčane kazne.

A vidite, braćo, da je u ovome domu konstatovano da se ovaj kartel benzina isto tako ogrešio o zakon o monopolu, i to u visini od 60 miliona zlatnih dinara, što čini jednu milijardu, i on je konačno uspeo preko svojih pravozastupnika da odgovorna lica nisu sedela u zatvoru, a nije plaćena ni novčana kazna koja se platiti morala. Međutim, vi danas, gospodo, imate puna Sreska načelstva najsiromašnijih seljaka, koji zbog monopolskih krivica, goli, bos i gladni sede u uzama. A kad sam ja u jednom strašnom slučaju, gde je jedna domaćica ovako posadila duvana i slučajno umrla i ostavila šestoro dece, a njen muž radi monopolske krivice zatvoren, otišao intervenirati da mu se dozvoli da ovaj zatvor izdrži u opštinskom poglavarstvu, kako bi mogao naveče posetiti svoju decu, koja su ostala bez majke, onda mi je rečeno da je to nemoguće i da se to ne može dopustiti.

I vidite, gospodo, to me upravo navodi da moram da sumnjam da je ovaj zakon o trošarinskim globama donesen samo da se primeni na siromašni narod.

Gospodo narodni poslanici, gospodin Ministar finansija zabrinuo se šta će biti sa 5000 svršenih maturanata i fakultetlija koji traže državno nameštenje. Ja, gospodo, kažem da je ovih 5000 molbi, 5000 ljudi, koji su bez kruha i koji imaju da hrane svoje roditelje. A da je taj broj tih fakultetlija i maturanata mnogo i mnogo veći, najbolji je dokaz što ima preko 4000 učitelja bez mesta (*Miloš Dragović*: A narodni poslanici dobijaju javna beležnička mesta!)

Gospodin Ministar finansija nije nas dovoljno obavestio, kako će se ovo zlo izbeći. A ja, gospodo, mislim, da ovo može u roku od mesec dana, ovih 5000 molbi na vrlo lak način da se reše i da se ti ljudi uposle. Ja tvrdim ovde da u državnoj službi imade ne samo 5000 činovnika koji su tako obezbeđeni da mogu živeti i da imadu još i na pretek, pa da još sto godina žive! I neka g. Ministar i Kraljevska vlada jednim potezom pera isteraju iz državne službe one koji ne rade, neka isteraju sve korupcioniste i neka isteraju sve one koje u državnim nadležstvima služe za šminku, pozorište i barove! (*Miloš Dragović*: Tako je!) Mi imamo u državnoj službi žene koje su žene generalnih direktora, ljudi sa velikom platom i dobro imućnih, ali šta biva? Kada je ta filijala onoga direktora, recimo, premeštena u jedan drugi grad, onda ta gospoda koja služi tamo radi šminke, izbacuje iz službe jednoga roba porodice da bi zauzela njegovo mesto! (Čuje se: Ko je taj?) Takvih primera ima more, za koje vi svi znate. (Jedan glas: Navedite nam bar samo jedan primer). Hoćete li primera, izvolite, ovde je Kraljevska vlada i ona će vam dati ne jedan primer, nego tisuću i tisuću! (Graja).

Gospodo narodni poslanici, članovi i gospoda poslanici Vladine većine, valjda po instrukcijama koje su im date pre budžetske rasprave, ovde na jedan originalan način brane Kraljevsku vladu. Tako g. dr. Stojadinović od koga mi nismo nikako očekivali da će ići tako daleko, što mislim neće imponovati ni g. Predsedniku vlade, ide tako daleko da u jučerašnjem svom govoru ispoređuje g. Predsednika vlade sa Hitlerom, Musolinijem i Ruzveltom. (*Miloš Dragović*: Živeo naš Musolini!) G. dr. Stojadinović, kada je

već učinio ovo, neka nam bude dozvoljeno da i mi nešto kažemo o tome. Ako već g. dr. Stojadinović ispoređuje g. Predsednika vlade sa Hitlerom, neka g. Predsednik vlade svoju platu pokloni siromašnima u ovoj zemlji kao što je to učinio Hitler. Ako ga uspoređujemo sa g. Musolinijem, onda neka g. Predsednik i Kraljevska vlada raspišu unutrašnji zajam, kao što je to učinio Musolini i dobio 8 milijardi lira, a on neka dobije 2 milijarde pa neka upotrebi za privredne radove, pa ćemo i mi da priznamo da može sa njime da se uspoređuje.

Ovo gospodo narodni poslanici, što ga uspoređuje sa Ruzveltom, Ruzvelt ima zaista velika ovlašćenja, ali gospodo vi zaboravljate, da je Ruzvelt prošao na potpuno slobodnim izborima i da uživa potpuno poverenje svoga naroda. I takvom jednom čoveku mogu se dati široka ovlašćenja. (Odobranje na levič, prigovori na desnici).

Gospodo poslanici, da je ovo opterećenje veliko i da je nepravedno, neka vam posluži primer koji sam čitao u Češkim novinama »Lidove Novine« koje su donele jednu vest o porezi, i tu je stajalo da tvornica »Bata« plaća godišnje Čehoslovačkoj državi 500 miliona čehoslovačkih kruna poreze. Ali u tim novinama pisano je i ovo, što je donela i naša štampa, a onu prvu vest naša štampa nije htela doneti, — pisano je da je jedan poreski činovnik išao tako daleko u svojoj savesti da je istražujući poresku moć u Čehoslovačkoj, isterao jednu brakorazvodnu aferu. Vi ste svi to čitali i mogli ste samo konstatirati, koliko je velika savest tih poreskih činovnika. A gospodo poslanici šta plaća »Bata« kod nas? To vi mnogo bolje znate nego ja, ali znademo i to da je taj »Bata« ostavio oko 60.000 naših dobrih i vrednih obučara i njihove porodice bez kruha.

I kad ne bi bilo ničega drugog, onda bi nas, gospodo poslanici, samo ova argumentacija i dokaz primorali, da glasamo protivu ovoga budžeta. (Prigovori i veselost na desnici). Ali gospodo vi od toga pravite šalu, ali ja ću kazati istinu i imam svedoka ovde poslanika, koji žive u mome kraju. Mogli bi prigrvoriti pa reći kako je moguće, da se to sprovede, ja ću vam reći, ja ću vam dati recept. Ja sam izabran načelnikom u Petrinji. I tamo je bio opštinski prirez ovako raspoređen. Plaćali su domaći trgovci, zanatlije i poljodolci milion 200.000 dinara nameta kao prirez, a tvornica »Gavrilović« koja pravi promet 400 miliona dinara, da bi se moglo kupiti naša četiri sreza, plaćala je svega 40.000 dinara nameta. I ja sam to okrenuo i ja sam rekao da tvornica »Gavrilović« plaća 700.000 dinara a građani da plaćaju 500.000. I danas su svi zadovoljni sa time, niko se ne tuži.

Neka g. Ministar finansija, on može, ima svojih činovnika, neka od 700 miliona zemljarine metne na A. D. društva porezu, a ova društvena poreza neka se prebaci na našeg zemljoradnika, pa neka bude uveren, da se ništa neće dogoditi, kao što se nije ništa dogodilo ni tvornici »Gavrilović«.

Da vidimo, gospodo, jedan krasan primer. Ovde u ovom Domu po neki put se čuju, a čuju se takode i u redovima buržoazije ove reči: da su ovu krizu novčanu prouzrokovali seljaci, jer su dinar spremili u blazinu, te je na taj način novac zaleđen. Naš drug narodni poslanik g. Metikoš vam je, gospodo, stavio predlog, da se jednako ne lažemo, da pogledamo istini u oči, da se preštambilja sav novac u ovoj zemlji pa onaj koji ne dode pod štambilj, da se pro-

glasi ništavnim, kako bi se na taj način videlo, kod koga je novac, da li on u blazini ili u trezorima onih koji pljačkaju i haraju ovu zemlju. Vidite braćo, Kraljevska vlada bi dobila jednu mogućnost, da kaže onima koji imaju u trezorima zaleđen novac: eto, vama ne treba taj novac, vi ne radite s njim, a pošto nema kredita, dajte nam taj novac, a vama evo potvrde da ste ga dali državi, vi novac nećete izgubiti i taj novac nije izgubljen, jer će ga država svima vratiti. Taj novac Kraljevska vlada bi upotrebila za privredu i to bi bilo sasvim korisno, pa makar ona plaćala i kamatu za eksploataciju tog novca. Ali vidite, gospodo, u ovo pitanje ne sme da se dira. Kakva je onda politika ove vlade. Mi smo ovdje čuli sa ove govorničke tribine, da Kraljevska vlada i njena većina raspolaže sa milionima narodnog poverenja pravih glasača. Vrlo lepo, ali ja vas pitam, gospodo, ima li koga u ovoj zemlji, da neće malo da povede računa o jednom vrlo teškom pitanju koje se nažalost u ovoj zemlji naziva hrvatskim pitanjem. Ja sam prvi put kad sam govorio u Narodnoj skupštini rekao, da ovo pitanje ne postoji. Ali gospodo, vi se svi vrlo dobro sećate, da se sadašnji član Kraljevske vlade, kad je bio poslanik u tim klupama, Ministar g. Anđelinović, ovde znojio i dokazivao kako su Hrvati nezadovoljni i kako Kraljevska vlada mora o tom nezadovoljstvu da vodi računa: Ali, braćo i gospodo, kad sam ja napao i došao u težak sukob sa sadašnjim g. Ministrom Anđelinovićem radi toga, on me je nazvao pripuzom srpskim, i to ovde u Narodnoj skupštini. A, vidite, posle moga boja sa njim, predašnji g. Ministar pretsednik dr. Srškić kazao mi je posle moga govora: »Ja ti čestitam, što si kao Hrvat branio čast Hrvata«, ali kazao mi je i to: »Kako se smeo usuditi g. Anđelinović, da govori u ime Hrvata, koji je bio jedini Hrvat koji je, posle onih nemilih događaja u Narodnoj skupštini 1928 godine 20 juna, ušao u Vladu kada mi prečanski Srbi nismo hteli da udemo u tu vladu«. Ja bih mogao kazati još mnogo što-šta što sam tamo čuo, ali braćo, neću i nije mi namera, da ih zavadam, jer su oni sada dobri prijatelji. G. Srškić primio je Anđelinovića u svoju vladu i valjda s njime uklanjao hrvatsko nezadovoljstvo. Ja sam gospodo kazao, da ne postoji hrvatsko pitanje. Ono ne postoji, jer je ono dokumentovano istorijskim aktima. Naš drug Hodera prošle godine u Narodnoj skupštini čitao je program bivše Hrvatske seljačke stranke, koji je napisao po pokojnoj braći Anti i Stjepanu Radiću (Slava im) i primio glavni odbor i osnivači seljačke stranke. U tome programu tač. 1 kaže: »Srbi, Hrvati, Slovenci i Bugari su jedan narod (Jedan glas: To je rečeno još 1904 godine.) i želja njihova jeste, da se jednoga dana nadu svi u jednoj državi«. Dalje stoji ovo: »Današnju Srbiju i Bugarsku smatramo svojim bratskim državama«. (Miloš Dragović: I Crnu Goru). Jeste, i Crnu Goru tako je stajalo doslovce. Mi znamo, da je ta biv. Hrvatska seljačka stranka na tome programu dobila poverenja 90% Hrvata. I kad znamo to da je pok. Pavle Radić poznatom svojom izjavom u Narodnoj skupštini 27 marta 1925 god. kad je Seljačka stranka bila u punoj snazi i poverenju dao poznatu izjavu: »Ova dva akta brišu hrvatsko pitanje i ono ne postoji (Pljeskanje). Ali gospodo, ne postoji hrvatsko pitanje, ali ja vam kažem, da mesto toga postoji 90% hrvatsko nezadovoljstvo. A zašto to? Kraljevska vlada i današnji njen pretstavnik i Pretsednik sastavljao mnoge vlade, — ovo je čini mi se sedma vlada — pa će on najbo-

lje znati i najbolja nam obaveštenja dati, zašto je to tako u Hrvatskoj. U koliko ne bude dao on obaveštenje, ja ću biti slobodan da kažem. Ja pitam ovaj Dom i Kraljevsku vladu, šta bi se dogodilo, da neko u Srbiji pokuša, da uhvati sliku pok. Nikole Pašića ili Protića, pa kad to učini žandarm koji prima državnu platu, da je baci na zemlju, pa da je prlja i po njoj gazi. Jasno je, da bi svi poslanici i ostali iz Srbije unisono digli svoju odlučnu reč, da protestuju protiv takvog bezakonja. A vidite, ovaj se slučaj dogodio u Liki, a o tome mi je pričao učitelj moj drug, koji je bio očevidac ovoga strašnog događaja.

Gospodo poslanici, i ja imam sliku pokojnoga Stjepana Radića i držaću je uvek u svome domu. Onaj koji pokuša da je obesčasti, neće moći da prođe nekažnjen. Gospodo poslanici, vi znate da se u javnosti širi tajanstvena vest baš povodom ovoga nezadovoljstva, koga, kao što rekoh, ima u 90%. I, gospodo, govori se, pa čak i ide tako daleko da, se u što ja ne verujem, tvrdi da je dr. Maček zatvoren zato da se sa njegovim drugovima može da pregovara i da ga se uvuče u vladu. Ja sam, gospodo, kazao da u to ne verujem. Meni je vrlo dobro poznata izjava koju je dao g. dr. Maček stranoj štampi. A poznate su mi i one punktacije, koje su ga dovele do ovoga zatvora. Ali ja, gospodo, imam kod sebe i originalne stenografske beleške sa sudenja dr. Mačeku koje je pisao njegov lični stenograf, jedan njegov prijatelj. Čitajući te stenografske beleške, ja sam stekao jedno duboko uverenje na temelju ranijeg njegovog rada, stekao sam jedno duboko uverenje po ovim njegovim rečima koje je kazao na kraju sudske rasprave: „Niko nije protiv ove države. I kad mi se pruži mogućnost da nadem ljude sa kojima ću moći da saradujem, onda će nastati drugo pitanje“. (Zagor. Kosta Miletić: Ali Maček neće vlast). Ne zaboravite, gospodo, da su one punktacije sastavljali i potpisali ne samo dr. Maček, nego su ih sastavili i potpisali i mnogi njegovi prijatelji. I kad su se oni javili sudu za zaštitu države i kazali, da su i oni isto toliko krivi kao i dr. Maček, sud nije našao za shodno da i njih progoni. I zato, gospodo, nemojte se čuditi što ovakva sumnja vlada u narodu. I ja kažem, gospodo poslanici: ako neko želi da pregovara sa g. dr. Mačekom, neka ima prvo na umu to, da g. dr. Maček nije pokojni Stjepan Radić, da je on Zagorac i da je njegovo srce nešto malo tvrde. I za to neka se primi drugi recept. Ako neko hoće da zaključi s njim politički posao, neka uzme taj recept, da dade političke slobode. U prvom redu, da ukloni sve političke, policijske organe i činovnike koji su na teritoriji gde je mačekovizam, da ga tako nazovem, koji traže i stvaraju protivdržavne elemente i to najgorim bezakonjima.

Ja sam čitao letak dr. Mačeka koji je o Božiću bio upućen njegovim sumišljenicima, u kome se kaže ovako:

28.000 Hrvata leži danas, na Božić, u tamnici. I zato možete misliti kakvu Golgotu trpimo mi. A ko je kriv? Ko je u glavnom bio kriv da oni leže? Oni koji hoće da traže protivdržavne elemente, da zato dobiju činovničke grupe i bolje položaje i bolja mesta. E, braćo, ako se ti činovnici, koji su se tako daleko ogrešili, stave pod sud, a oni koji su se manje ogrešili premeste na teritoriju gde neće vršiti ovu rabotu, budite uvereni da ćete dobiti ne samo jednu Mačekovu ruku, nego i Mačekovce. Ako donesete pravdu i zakone u ovoj zemlji, dobićete i drugu ruku Mačeka i Mačekovce. Ako ubijete korupciju, dobićete apsolut-

по poverenje ovoga naroda.

Vi znate, braćo, ako ovako dalje ostane, poja-
viće se i srpsko pitanje, bosansko pitanje, vojvodan-
sko itd. (Žagor u centrumu). Jer beda i strahote one
stvaraju očajanje.

Danas mi imamo valjane političke ljude kao što
su g. Aca Stanojević, Ljuba Davidović i ostali, koji
se neozbiljno kleveću da su protivdržavni elementi.

Potpredsednik dr. Avdo Hasanbegović: Gospodine
poslanice, vaše je vreme proteklo.

Josip Stazić (nastavlja): Sada ću, veoma brzo,
biti gotov. Braćo poslanici, ja mislim, ako je zlo u o-
voj zemlji radi toga, što su se bivše političke genera-
cije međusobno zavadile, onda ova vladina većina
neka izlazi iz ovog teškog stanja, jer je nesposobna
da ukloni ove generacije koje su prouzrokovale 6
januar i ovo teško stanje i nezadovoljstvo u zemlji,
pa da zakonima omogućimo, da se podignu nove ge-
neracije, koje će moći bratski jedna drugoj ruku dati
i izgraditi ovu zemlju. I budite уверени, не тражи се
milost nego zakon. Budite уверени, gospodo poslanici,
ako se не би išlo tim putevima, народ će i protiv vaše
volje doneti ono, ali, gospodo, onda vodite računa
šta će biti s vama. (Živo odobravanje na levici).

Potpredsednik dr. Avdo Hasanbegović: Има рећ
Председник Министарског савета г. Узуновић. (Живо и
burno одобравање код већине).

**Председник Министарског савета Никола Т.
Узуновић:** Господо, јуче је један од господо го-
ворника, обзиром на то што скоро наилазе ускр-
шњи празници, поставио нама питање, шта ми-
слимо, хоће ли Краљевска влада о данима тих
светлих празника ослободити даљег издржавања
казне Мачека и хоће ли из интернације пустити
г. Корошца, изјављујући уз то да оне пункције
и декларације које се приписују г. Корошцу, нису
његово дело, већ да је то фалсификат. Сад, го-
сподо, можете мислити са каквом недоумицом
морамо остати ми слушаоци оваквог једног го-
ворника. Колико је нама познато, ми не знамо да
је тај г. говорник уредно овлашћен од стране г.
Корошца да у његово име даје изјаве ове врсте.
Само то, па би довољно било да се оваком из-
јавом тврђењу и овакој једној изјави не поклања
озбиљно пажње, и ја сам био слободан да на ју-
черашњој седници на ту ствар не реагирам; али,
изазван изјавама г. предговорника, у бојазни, да
се не заведе таква једна пракса да неовлашћени
људи са овога места праве овакве политичке из-
јаве и траже акцију владе у једном или другом
правцу, ја сам морао да то овде подвучем. Госпо-
до, у нашој држави постоје закони и свако ко
се о те законе огрешни мора да искуси законску
казну. (Живо одобравање и пљескање). Поред
свег респекта који имамо према светлим празни-
цима Христовог Васкресења, ипак закони остају
закони, и ко је што у виду казне по законима
добило, то њему остаје, па били ускршњи или бо-
жићни празници. (Гласови: Тако је!).

Господо, та питања могу начисто да се изве-
ду и корисно по наше узајамне односе и држав-
ну политику, ако ми све изјаве, све декларације,
све акције и сва дела оставимо онима самим који
их чине, да их они тумаче и да они — једино
позвани и меродавни — о њима дају изјаве; јер
збиља такве изјаве које би потицале са тих стра-
на могле би и са пажњом бити саслушане и само
на основу таквих изјава могла би се и тражити

и водити некаква политика. (Гласови: Врло до-
бро! — Бурно одобравање.)

Ово су основне ствари да није може бити
требало ни да се понављају, али да се у наш по-
литички и јавни живот не уноси забуна, како су
управне власти које носе одговорност за одржа-
ње законског поретка, једног или другог госпо-
дина депортирале из места њихових политичких
акција које нису у сагласности са законима, како
их држе и даље, иако се изјаве и декларације нису
њихово дело, како су оне фалсификати. Господо,
ако је то тако то имају та господа да кажу, ако
тако они кажу сигурно ће управне власти конфор-
мирати своје поступање према новоствореном ста-
њу које следи из њихових изјава. (Живо одобра-
вање и пљескање!).

Потпредседник др. Авдо Хасанбеговић: Реч
има народни посланик г. Прекоршек.

Ivan Prekoršek: Gospodje narodni poslanci, pred
nami je proračun za proračunsko leto 1934/35. Vsi
se polno zavedamo, da je sestavljen v izrednih pri-
likah; na podlagi stvarnih iskušenj preteklih let z
največjo vestnostjo in znanjem, ki ga je položil v
to delo naš gospod minister financ ob sodelovanju
najboljših finančnih strokovnjakov in poznavalcev
gospodarskih razmer v naši državi, ki jih je delegi-
rala skupščina v finančni odbor. Proračun je najvi-
šja potreba države, zato za nas ni vprašanja, ker
čutimo vso dolžnost in vso odgovornost za državo.
Glasovali pa bomo za ta proračun tudi iz polnega
poverenja do šefa kraljevske vlade, ki je obenem
tudi šef Jugoslovenske nacionalne stranke. Ne bo-
jimo se odgovornosti, ki jo nalaga proračun naši
stranki in narodu, dasi prav dobro vemo, da je naj-
lažje in najcenejše zabavljati in kritizirati ter bežati
pred odgovornostjo. Z vso mirnostjo in z vso ko-
ražjo prepuščamo to polje poceni popularnosti celo-
kupni protokolirani in anonimni opoziciji tu v Na-
rodni skupščini, kakor zunaj med narodom na te-
renu.

Kot član vladine večine, ki jo predstavlja Jugo-
slovenska nacionalna stranka in kot slovenski posla-
nec iz Dravske banovine dajem izraza zadoščenju, da
je naša stranka edina organizirana edinica volje ce-
lokupnega naroda in glavna nositeljica jugosloven-
ske nacionalne in državne ideje. Tega dejstva ne
podčrtavam toliko kot član te partije, temveč v prvi
vrsti kot nacionalist in patriot iz onega dela naroda,
ki je bil dolga stoletja brez domovine in brez nacio-
nalne slobode primoran; da služi tujim interesom.
Vsa leta po osvobojenju smo mi Slovenci tvorili
vedno nekako telo zase, s katerim se je delalo poli-
tično partijske kupčije, ki so bile včasih prav ko-
ristne in so prinašale tudi velike in popularne par-
tijske uspehe, ki jih danes ne moremo beležiti. Te
partijske kupčije pa so bile že v načelu samem nacio-
nalno in državno nezdrav pojav, ker niso gradile
enotne jugoslovenske in državne miselnosti, pač pa
so celo razkrajale one velike nacionalne tekovine, ki
smo si jih Slovenci v obupni borbi proti premoči
tuje države in tujega naroda v stoletjih priborili. Da
danas vsega tega ni več, da smo Slovenci postali in-
tegralni del celokupnega naroda te države, ki se za-
veda vseh dolžnosti, pa tudi vseh pravic v tej državi,
je historična zasluga šestojanuarskega manifesta in
politike, ki jo je ta zgodovinski manifest inaugurir-
al v naši državi. Od Maribora pa do Djevdjelije
smo se pod praporom jugoslovenske državne misli,

te ene in enotne misli in enotnega gledanja na državo povezali in zlili v mogočno milijonsko armado, ki jo danas predstavlja jugoslovenska nacionalna stranka. Če je ta stranka za druge dele države velika nacionalna pridobitev, je za nas Slovence nacionalno in državno vstajenje in prerujenje. Srečen sem, da morem na tem mestu in ob tej priliki iz vse notranje potrebe svoje duše in svojega prepričanja to izjaviti s tisto vero v srcu, ki se ne plaši naporov in žrtev, ki nikdar ne obupa, zavedajoč se, da ni v življenju narodu ničesar podarjenega, da je treba vse priboriti s trdim delom.

Na tem mestu mi je dolžnost, da podčrtam dejstvo, da je imela Kraljevska vlada poguma dovolj, naslanjajoč se na polno sodelovanje JNS, da je izvedla komasacijo občin in občinske volitve v celi državi in tudi v onem delu države, glede katerega se poizkuša vedno znova trditi, da je proti Beogradu in proti enotni jugoslovenski politiki. Komasaacija občin pomeni za nas v Dravski banovini historično dejanje v našem notranjem upravnem življenju, ki nam je iz nešteatih gospodarskega, socijalnega in upravnega življenja nesposobnih občinskih drobcev avstrijske preteklosti in avstrijske miselnosti ustvarila odgovarjajoče število življenja sposobnih upravnih edinic, ki jih danes predstavljajo naše nove velike občine. To delo ni bilo lahko, saj zahteva žrtev od naroda, ki iz ozkega domačega gledanja ne popušča lahko od tega, česar se je v stoletjih privadil. Naša stranka je doprinesla pri izvedbi te velike reforme dokaz, da je dovolj solidno zgrajena in dovolj jaka, da se ne plaši onih, ki so vselej na delu pri nas tedaj, kadar treba zdrav jugoslovenski nacionalni razvoj z vsemi nedopustnimi sredstvi ovirati. Tudi za ceno tiste popularnosti v narodu, za katero je nekdanj v Avstriji služila politika izvestne gospode Dunaju ter pozneje to isto politiko kupčije in neiskrenosti nadaljevala tudi v Beogradu, smo izvedli komasacijo in šli v časih najhujše gospodarske in denarske krize na občinske volitve. Kakor ob skupščinskih volitvah leta 1931 tako je naš narod tudi pri občinskih volitvah v jeseni leta 1933 javno in jasno izpovedal, da je tudi v Dravski banovini med Slovenci mogoča edinole politika jugoslovenske misli, ki jo predstavlja po svojih živih organizacijah JNS, ki pravi, da država in narod prvo, in da je stranka le sredstvo, ki služi narodu in domovini. Na teh občinskih volitvah smo v trdem boju dosegli na celi črti uspehe in rezultate, kojih nas ni sram, ter nas pustijo povsem hladne interpelacije gospode, ki naše zemlje in našega naroda niti ne pozna (*Alojz Pavlič*: Volitve ki so bile krivične). To vam bom še povedal gospod Pavlič! Pri vsej prizanesljivosti, s katero se pri nas obravnava tudi tiste, ki bi v interesu autoritete države zaslužili drugo postopanje, ne moremo pomagati onim, ki so mislili, da se bo 15 oktobra 1933 kolo jugoslovenske državne politike za hip ustavilo, pa zopet zavrtelo nazaj v čase partikularističnega in plemenskega razkroja pred šestim januarjem 1929. Ponosen sem, da je slovenski del našega naroda ob teh volitvah pokazal, da ima v sebi mnogo več zdravega nacionalnega in državnega čuta, kot so ga imeli tisti, ki so se mu z lažjo vsilili za voditelje in predstavnike, pa danes kričijo, ker je narod na celi črti z njimi obračunal ter jih odvrigel kot suhe veje iz svojega zdravega debla (*Alojzije Pavlič*: To bomo videli) Gospod Pavlič, kadar boste brez po-

moči gospodov Živkovića, dr. Kramerja in Pucelja kandidirali, takrat bomo videli. (*Alojzije Pavlič*: Takrat bomo vsi šli v penzijo!) Zakon o zaščiti seljaka, ki urejuje način odplačevanja seljaških dolgov, vsled kompliciranosti gospodarskega življenja v Dravski banovini ni prinesel vseh onih sto % blagodati, ki jih ta zakon nedvomno pomeni za ostale dele naše države. Vsled skrbno in močno razvitega zadružništva ni bilo pri nas zelenaštva v oni formi in tistem obsegu, kakor je to cvetelo po drugih banovinah. Ker pa je gospodarski donos zemlje v naši banovini skromen tako, da moramo za preživljanje naroda redno uvažati na tisoče vagonov koruze in pšenice, donos iz lesa in živine pa je tekom let vsled nizkih cen tako strahovito padel, da je naše kmetijsko gospodarstvo izgubilo svoje ravnotežje, da je zabredel naš mali in srednji kmet v take dolgove, da tudi te obrestne mere, ki je bila v našem zadružništvu, ni zmožel. Postojala je največja opasnost, da postane naš slovenski kmečki dom plen, kapitala, in naš kmet s svojo družino brez lastne zemlje in brez lastnega krova brezposelni delavec na cesti, ki nima doma in ne pozna več domovine. Ta naš kmet gleda na določila zakona o zaščiti kmeta in o odplačevanju kmečkih dolgov kot na oni blagoslov in odrešitev, ki mu ga je dala ob 12 uri njegova država, ki ve, da brez življenja in zdravlja na naši vasi ni naše države. Res je, da je ta uredba v organizacijo našega denarništva in v redno njegovo funkcioniranje prinesla še večjo imobilizacijo, ki nujno zahteva nekih mer, ki bodo to opasno mrtvilo poživele. Na drugi strani pa si ne smemo tajiti, da je z zakonom zaščiten kmet postal ipak v neki meri zopet tisti mnogoštevilni faktor, ki daje obrtniku in trgovcu skromnega posla in zaslužka, česar bi apsolutno ne bil zmožen, ako bi glede svojih temeljnih plačil in starih obveznosti ne bil z zakonom zaščiten. Naj se na določila zakona o zaščiti kmetov gleda še tako kritično in tako pesimistično, saj ima gotovo tudi svoje napake zlasti v tem, da prav nič ne individualizira — spadam jaz med tiste sinove našega naroda iz sela, ki globoko verujem, da je ta zakon našemu narodu in naši državi v blagoslov in srečo.

Iz strukture gospodarskega življenja naše zemlje, ki je v Dravski banovini močno industrijska, gledamo mi Slovenci na zakon o javnih delih, ki zasleduje velik program izvedbe prepotrebnih naprav, ki pa poveže ta cilj prav srečno z dolžnostjo države in javne uprave, da daje nezaposlenim možnosti, da si bodo s poštenim delom svoj kruh zaslužili in ne bodo padali v breme kot manj vredni miloščinarji našim že itak preobremenjenim občinam.

Pri vprašanju zaščite denarnih zavodov, ki je postalo življenska potreba sedanjih težkih časov, zakonite odredbe in samo dobra volja brez sredstev nas ne bo privedla na pot ozdravljenja. Ne dvomim, da se tega polno zaveda tudi Kraljevska vlada in le iskreno ter nujno želim, da pridemo tudi tukaj skoro že korak naprej.

Mi imamo v Dravski banovini veliko število nezaposlenega profesionalnega delavstva kot težko žrtev zastoja v naši industriji. To število povečavajo o območju industrijskih centrov in večjih mest v težki meri tudi oni mnogoštevilni nezadostno zaposleni mali bajtarji, ki od svoje koče in koščka zemlje ne morejo preživljavati sebe in svojih družin, ter so

bili vselej navezani na delo in zaslužek, ki ga danes skoraj reč ni. Beda po teh naših skromnih domovih je tolika, da nas navdaja s skrbjo, ki ne more biti manjša, kot skrb za zaposlitev industrijskega delavca. To stanje nam v vprašanju javnih del nalaga v Dravski banovini velike dolžnosti in težko odgovornost. K temu številu nezaposlenih ali nezadostno zaposlenih se pridružuje pri nas še velika armada nezaposlene mlade inteligence, ki se je z žrtvami svojih starišev izšolala, pa ne more danes do zaposlenja in do kruha. Taka mladina mora neizbežno obupati nad družbo in mora na edino odprto pot negacije vsega, pa tudi tega, kar ji je bilo najsvetejše. V amandmanih finančnega zakona, ki je pred nami, so določila, ki dajejo kraljevski vladi pooblastila, da izvede štednjo v javni upravi in normalizira komplcirano našo administracijo. Jaz nimam povoda dvomiti, da bo Kraljevska vlada, poslušujoč se tega pooblastila, znala voditi skrbno in vestno računa o nezaposleni mladi inteligenci, ki predstavlja danes bolečo rano na našem narodnem telesu.

Sem iz tistega dela naroda in iz tistega predela naše države, kjer se je čula vselej ostra beseda kritike, kadar državni nameščenci in državni penzionerji niso vselej redno in točno dobili pripadajočih jim prejemkov. Oni pri nas, ki so vselej veseli, kadar je državno gospodarstvo v težavah, so imeli pa tam prilike, da so se cinično posmihali in poskušali eksploatirati gorje prizadetih. Morem pa ob tej priliki na čast slovenski činovniški inteligenci podčrtati, da se nikdar ni dala tem demagogom zavajati, ter lahko v imenu našega nacionalnega činovništva izjavim tukaj, da smo kraljevski vladi hvaležni, da je znala očuvati prejemke činovništva, in da spada naša država med one urejene države sveta, ki kljub najtežim gospodarskim prilikam plačuje svoje činovništvo normalno in v redu v tisti višini, ki omogoča eksistenco in daje voljo in moč do dela v dobro narodu in državi.

Dovolite mi, gospodje narodni poslanci, da se na tem mestu prav kratko zadržim še na enem vprašanju. Je to naša univerza v Ljubljani, ki nam jo je dala Jugoslavija. Mi ljubimo to naše najvišje kulturno svetišče kot Slovenci in kot Jugoslovani, ker vemo, kakega pomena je in kake velike specialne naloge ima ta univerza na zapadni granici države kot žarišče znanosti in kot ono mesto, ki je prvo poklicano, da vzgaja naš inteligenčni naraščaj v duhu te države. Danes lahko brez skrbi trdim, da ima jugoslovenska ideja v naši akademski mladini zdrave in krepke korenine, ki niso več v opasnosti, da jih zatre plevel tujih doktrin in demagoštvo vsakdanjosti. Mi obžalujemo, da finančne in tehnične težkoče niso več dopuščale, da bi bila oficijelno v letošnjem državnem budžetu že upoštevana tudi biblioteka naše univerze v Ljubljani, apeliramo pa v vsem zupanju do kraljevske vlade, da tekom budžetskega leta vendarle najde možnost, da se ta naš kulturni in nacionalni postulat izvede na pot pozitivnega rešavanja.

V našem meščansko-šolskem in osnovno-šolskem vprašanju delimo težkoče in pomanjkljivosti z ostalim delom države, občutljivi smo kot nacionalisti za naše obmejno šolstvo ob granici države, ki je težko zanemarjeno in zahteva v interesu države in v interesu gojitve jugoslovenske in državne zavesti ob meji nujne odpomoči. Glede manjšinskega šolstva je naše stališče jasno. Nemška manjšina se pri nas svo-

obodno kulturno razvija in je gospodarsko jaka. Mi zahtevamo absolutne lojalnosti in ne dopuščamo in ne moremo dopustiti pri veliki širokogrudnosti naše prosvetne uprave, da se nam v manjšinskih šolah raznaroduje deca naše krvi, in da bi uživala na polju šolstva nemška manjšina privilegije, ki gredo preko določil zakona in preko onih zdravih in naravnih načel, ki jih mora spoštovati vsak narod, ako se sam noče zapisati smrti, v katero je bil nekdanj že obsojen. To naše stališče ni izliv kakega bolnega šovinizma ulice, ki ga mi odločno odklanjamo. To stališče nam je diktirano po naših prilikah in po zgodovini trpljenja in borb našega naroda tu na zapadni granici države, ki gleda z boleščjo, kako se v sosednji Italiji, Avstriji in Madžarski gazijo vsa najelementarnejša prava našega naroda in našega jezika.

O političnem pomenu notranje uprave ni treba izgubljati mnogo besed. Vsi vemo, da more notranjo konsolidacijo države prinesiti edino odločna in jasna notranja politika, ki mora imeti sigurno smer ter stremeti za tem, da se državno-politični program vlade točno izvaja, da se spravijo s pota vse ovire, ki bi mogle zaustavljati zdrav notranji razvoj in da se pokrenejo v samem upravnem aparatu vse pozitivne tvorne sile, da služijo glavnemu smotru uprave: dviganju duhovne in materialne kulture naroda. V tem pogledu moramo z veseljem konstatovati, da je moderna uprava prevzela v svojo kompetenco zlasti tudi socialno-kulturni in ekonomski delokrug. Ona se ne omejuje več na ozko polje, ki ga pozna policijska država, temveč se razteza na simpatični teren narodnega gospodarstva ter splošne kulture. Nismo še pozabili stanje naše uprave, ki je bilo obeleženo po nekvalificiranem upravnem aparatu. Videli smo, kako malo uspeha prinašajo naporji za zboljšanje uprave, ako nam manjkajo organi, ki bi pravilno razumeli upravne posle, ako javni funkcionarji zlasti na vodilnih položajih ne poznajo občutljivosti upravnih problemov, ako nimajo razvite pravne zavesti, ne pravega takta in ne prirodne daru za točno razlikovanje interesov, ako nimamo sposobnih starešin, zlasti za oblastva prve stopnje, ki bi vedeli s svojim delom, z vzornim obnašanjem in z vestno skrbjo za splošno dobrobit postati motorna sila za ekonomski napredek v srezu in duševno središče za svojo okolico. To je eden najvažnejših problemov vsake uprave in zlasti težek problem v upravi naše zemlje.

Tu moram upozoriti tudi na problem brezposelnosti z ozirom na interese države in naroda. Imam vtis, da se nahajamo v veliki nevarnosti, da naša socialna služba, ki je v današnjih časih ne le opravičena, temveč marsikje vse pre malo aktivna, nima povsod pred očmi izvestnih momentov, ki morajo biti upoštevani, ako hočemo preprečiti, da se blagodat in pomoč narodu ne spremeni v nepopravljivo moralno škodo (*Alojzije Pavlič*: Potem pa dajte sami gospod poslanec nekaj za brezposelne! Nikar se ne zapirajte doma, ampak dajajte brezposelnim!).

Potpretседnik dr. Avdo Hasanbegović: Gospodine Pavliču, nemojte upadati u reč!

Ivan Prekoršek (nastavlja): Pomoč in podpora ne sme mase demoralizirati. Svakdo se mora zavdati, da mu je zgrajena ekzistenca, edinole na trdem delu, in da se ni mogoče preživljati kakor parasit na račun javnih sredstev. Ne vzgajajmo ljudi k prosjačenju in ne dopuščajmo, da bo beraštvo postala

eksistenčna osnova za našega bednega malega človeka. Ne zapeljajmo mladine k sramotni obrti, ki je nevredna človeka ter ga moralno upropašča. V tem pogledu je treba sistematično organizirati službo ter brezobzirno zatirati potepuštvu in navajati ljudi k delu. Ako po zimi ni mogoče ustvariti zaslužka, naj se daje podpora le kot predujem, ki se ima z delom odslužiti. Samo otroci in starci in bolni naj uživajo podpore, zlasti v obliki prehrane in samo izjemoma v denarju. Ako tu ne pridemo do sistema ter se bo od zgoraj navzdol pospeševala dekadenca mase, potem nas bodo nekega dne presenetili dogodki, ki se ne bodo dali zlikvidirati brez hujših pretresljajev.

Navajam to pri tej priliki, ker je notranja uprava poklicana, da se s temi pojavi bavi in da zlasti varnostni organi vršijo v tem pogledu kar najbolj intenzivno svojo službo. Evidenca ter kontrola brezposelnih, regulacija zaslužka, oziroma presoja in določitev eksistenčne možnosti, pobijanje potepuštvu so naloge, ki so v nekaterih predelih naše zemlje danes najbolj akutne. V ta namen mora uprava dobiti potrebno osebje in to na srezih pa tudi v eksekutivni službi. To so novi aktualni problemi, ki se ne dajo obravnavati po strani, temveč zahtevajo največjo pozornost in aktiviteto.

Lokalna državna uprava, to je ona v banovini in v srezu, zahteva kvalitet osebnosti, ljudi širokega obzorja, ki ne smejo imeti nobene druge ambicije, kakor to, da služijo aktualnim potrebam naroda, da utrjujejo državno politiko, čuvajo ugled in avtoriteto vlade ter da budno motrijo in vestno usmerjajo miselnost naroda ter krepijo državljansko zavezo. Največja pogrška je ako se dopušča, da se z vodilnega položaja vrše spekulacije osebnega značaja, da se bogata in vsestranska sredstva, ki morajo biti državni upravi na razpolago, uporabljajo iz nepravilnih motivov in z nepravilnimi cilji. Meni se zdi, da mora biti tak položaj na eni strani tako vzvišen, da ga ne smejo dosegati vsakdanje spletke, na drugi strani pa mora biti tako svet in čist, da ga ne smejo obvladati osebne ambicije. V tem pogledu bo morala tudi centralna vlada pokazati svojo vodstveno voljo ter skrbeti za to, da bo odnos centralne in lokalne uprave tako urejen, da v centrali ne bo nezaupljivosti in nesigurnosti, da pa se bo v pokrajinah vladalo po splošnih smernicah, ki jih določi odgovorna vlada in preko nje odgovorni politični faktorji.

To se mi zdi važno že iz razloga, ker postojata sicer nevarnost, da lokalna uprava ne bo mogla prevzeti vsega onega obsežnega delokroga, ki ji pritiče z ozirom na nujnost potrebe, da se ta uprava kolikor mogoče približa narodu, da bo vedno realna vpoštevajoč žive potrebe prebivalstva.

S tem prihajam do problema decentralizacije uprave, ki vsled težkih prilik in občil gospodarskih stisk, zlasti danes vedno bolj sili v ospredje. Predvsem se moramo zavedati, da je danes breme odgovornosti za naše gospodarsko stanje povsem koncentrirano na centralo, dasi rešitev krize ni odvisna izključivo od ukrepov centralne vlade, temveč se da bistveno omiliti z akcijami lokalnega značaja, kakor pač ustrezajo posameznim upravnim področjem. Zato mislim, da je baš danes treba spraviti v življenje lokalne samouprave, ki bi se naj bavile z gospodarskim in socijalnim delokrogom, medtem ko bi centrala delo lokalne uprave usmerjala in vodila po določenih načelih in v okvirju izdelanega načrta, ki

bi se nanašal na področje celokupne države. Zdi se mi zlasti nujno potrebno, da dobe banovine svoja ustavna zastopstva, iz katerih bi mogla priti marsikatera inicijativa tudi za centralno vlado, zlasti pa bi se potom njega prenesla odgovornost na širje sloje naroda. Že iz psihološkega stališča bi to mnogo pomenilo ter bi predstavljalo veliko vzgojno vrednost.

Druga važna prednost, ki bi jo nam mogla prinesiti decentralizacija uprave, je poenostavljenost ter pocenitev, katera nam je zlasti danes nujno potrebna. Ako pazljivo motrimo državni proračun, vidimo, da bi se vsaj tretjina izdatkov za centralno birokracijo mogla prihraniti, ako bi se izvedla smotrna decentralizacija, pri tem pa sem prepričan, da se da odnos med centralno in lokalno upravo urediti tako, da vsedržavni interesi ne bodo mogli biti ogroženi.

Mi Slovenci smo geografsko na zapad in na sever najvišje pomaknjeni v Srednjo Evropo. Naši sosede so Avstrija, Italija in Madjarska. V vseh teh treh državah žive tudi naši bratje po krvi in jeziku, ki so danes po mirovnih pogodbah ločeni od našega narodnega telesa po novih državnih mejah. V slučaju kaknega vojnega konflikta tu na severozapadu vemo, da bi bili mi prvi udarjeni. Pripravljeni smo za vsako žrtev za to državo, čuvali bomo integriteto Jugoslavije do zadnjega, to vedo vsi v tej državi in tudi onstran granic te zemlje. Ko motrimo prilike v naši sosesčini, moramo z globokim priznanjem in z zadoščenjem pozdraviti vsako akcijo naše države, ki gre za tem da stoji Jugoslavija v prvih vrstah mirovnih narodov. Razne kombinacije in akcije v Srednji Evropi, ki so naperjene proti Mali Antanti, nas ne morejo pustiti dezinteresirane. Za nami je svetovna vojna, ki je porušila velesilo v Srednji Evropi, in čas bi že bil, da končno prenehajo razne igre velike gospode na teritoriju, kjer si je jugoslovenski narod z največjimi žrtvami krvi priboril svojo samostojnost in svobodo, ki jo bo znal enodušno braniti pred vsakomur. V tem stremljenju, ki ima za cilj definitivno konsolidiranje prilik v Srednji Evropi in na Balkanu vidimo le eno absolutno sigurno sredstvo in varno pot, ki je ta, da se mi tako-zvane male države med seboj sami sporazumemo ter najdemo v gospodarski in politični vzajemnosti končne solucije. Balkan je slovel v slabem pomenu te besede kot ognjišče in žarišče večnih nemirov in krvavih razračunavanj med posameznimi narodi i državami, ki so bile v rokah velikih držav ono orodje in igrača, ki je morala za račun velikih v toku zgodovine pustošiti svojo zemljo in ubijati ljudi. Ko danes po preteku še ne dveh decenijev od svetovne vojne izgovarjamo ime Balkan, smo ponosni na to, da je Balkan tam, kjer je red in mir, ki se ga brez škode za svojo ponosno kulturo in civilizacijo morejo učiti vsi oni, ki se nam vselej tako spretno očitali Balkan in balkanske razmere. Ko pri tem mislimo na pred kratkim ustvarjen balkanski pakt, moramo dati polno priznanja dalekovidnemu vodstvu naše zunanje politike, želimo le prav iskreno, da se balkanskemu paktu pridruži še Bolgarija (Odobranje), s katero hočemo vsi bratskega sožitelja za sedaj in za vso bodočnost. Kot Slovenec čutim to še globlje in dajem morda lažje izraza zadoščenju vsega našega naroda, ki je srečen, ko vidi, da se pozablja krvava preteklost in da vstaja po težkih borbah in trdem spoznanju na horizontu zarja lepših časov, ki jih jugoslovenski in bolgarski narod tudi zaslužita. Izjav-

ljam, da bom glasoval za predloženi proračun (Ploškanje in odobravanje).

Potpredsednik dr. Avdo Hasanbegović: Reč ima g. dr. Ivo Elegović.

Dr. Ivo Elegović: Gospodo narodni poslanici, ma koliko da samo bio zahvaćen gorkim osećajima povodom novih poreskih zakona, koji su prethodili ovom budžetu, ma koliko mi se srce stezalo, rasmatrajući i sam budžet, — jer su to sve veliki tereti koje ima da podnese narod, a još k tome u ovoj teškoj gospodarskoj krizi, — ipak pravičnost i lojalnost traže, da ne porečemo dobre namere ni patriotizam onima koji su izradivali one zakone i ovaj budžet, a jednako da priznamo i okolnost neizbežljive nužde, kojom se rukovodila Kraljevska vlada.

Verujem da ovaj budžet pretstavlja proučene narodne potrebe, prema kojima se ustanovljavaju prihodi, baš obrnuto od načela u privatnom gazdinstvu, gde se rashodi podešavaju prema приходима. No koliko god priznajemo dobru volju Kraljevske vlade, ipak se ni ona ni mi ne možemo osloboditi velike odgovornosti, koja nam nameće imperativnu dužnost da za velika opterećenja namaknemo narodu odgovarajuće kompenzacije u pozitivnom smjeru. Jer i ako nismo kadri da riješimo krizu, ipak smo dužni da je bar ublažimo. Ali ne znači ublažiti, nego znači još i otežati krizu, kad se pored postojećih nesnošljivih tereta, tovarе na narod još i novi tereti. I kad se bez njih ne može da bude, onda nam je dužnost da narodu pomognemo da te terete ponese i iznese.

Do danas mi nemamo organizatornog i cjelovitog privrednog plana za ublaženje privredne krize, odnosno za jačanje narodne privrede. Za stvaranje ovakvog plana bilo bi najpozvanije Privredno veće koje je predviđeno Ustavom i prestonom besedom, pa čak i ozakonjeno, ali koje ni do danas nije ostvareno.

Žalim što se u pitanju Privrednog veća ne mogu da složim sa izvodima našeg uglednog druga g. Ćirića, koji je juče inače izrekao jedan sjajan govor. Naš drug g. Ćirić navodi da sadašnje haotične privredne prilike u Zemlji ne bi bile podesne za saziv Privrednog veća. Ali, gospodo, mi ne smemo zaboraviti da smo ustanovu Privrednog veća ozakonili u krizi, u vremenu krize i baš radi same krize. Jednako g. Ćirić kao da strahuje od neke uzbune iz redova Privrednoga veća. Ne, gospodo, jer kad mi u ovoj kući, u sredini nas političkih ljudi i u ovim teškim vremenima nemamo jačih ispada, držim da se takvih ispada još manje imamo bojati iz redova onih, kojima njihov životni interes nalaže, da učine sve, kako bi se konsolidovale ne samo privredne, nego i naše političke prilike.

Potrebno je, gospodo, da čujemo ne samo stručan glas, nego i glas onih koje kriza neposredno pogađa i koji za ublaženje krize imaju neposredan interes.

Zbog propusta u tome pravcu došli smo dotle da na jednoj strani vidimo nemaštinu širokih slojeva naroda, a na drugoj strani vidimo potrebu države da živi i da se u materijalno-finansijskom pogledu časno održi. Svi dosadajući pokušaji da se kriza ublaži, odnosno da se stvore novi uslovi za jačanje privrede, morali su promašiti, jer nisu bili dovoljno stručni, jer su bili sporadični — fragmentarni — parcijelni, a nada sve površni. U brizi za jačanje našeg narodnog gospodarstva, naravno, moramo da se u prvom redu zaustavimo kod naše najvažnije privredne grane, a to je zemljoradnja.

Danas se zemljoradnja koristi u svetu golemim pronalascima nauke, koji se primenjuju na velikim dobrima. Tih velikih dobara danas kod nas više nema. A da li je takav udar naše agrarne politike odnosno agrarne reforme bio koristan, o tome neću danas da raspravljam. Svakako bi bilo potrebno, gospodo, da se takva dobra nadomeste takozvanim uzornim gospodarstvima, koja bi imala da osnuje delom država a delom dotična banovina, kako bi ta gospodarstva bila uzorkom racionalnom gospodarenju u narodu i uzorkom agrarne industrije. Najveća je pak anomalija našeg narodnog gazdinstva, što je naš najjači proizvođač lišen kredita. Lišen je dakle jednoga od najjačeg oruda proizvodnje, lišen je dakle kapitala. Jer gde nema kredita, nema ni kapitala. Na ovu raketu našeg narodnog gospodarstva dužnost je državne privredne politike da svrati svoju najveću pažnju. Ne traži seljak da se frazerski i demagoški glorifikuje njegov opanak, nego traži da mu se stvarno pomogne. Voli seljak da bude pametno i sa ljubavlju voden, nego da bude sa praznim rečima slavljien i obožavan (Uzvići: tako jel!).

Gospodo narodi poslanici, mnogo je više grešaka, mnog više zabluda i mnogo više promašenih poteza, mnogo više štetnih propusta no na privrednom, beležimo na nacionalnom političkom polju. Da me se krivo ne razume, moje opaske ne odnose se na Vladu našeg poštovanog predsednika g. Uzunovića, koji se tek pretstavio ovoj kući, nego moje se opaske odnose na podulji period vremena. Upravo nedaća na polju našeg unutrašnjeg političkog života smalaksala je znatno i volja i sposobnost da se u ovoj privrednoj krizi skoncentrišu sve snage sviju delova našeg naroda i svi naponi svih naših društvenih slojeva za sanaciju i jačanje naših gospodarskih prilika i naših državnih finansija. No poteškoće našeg unutrašnjeg političkog života ne smeju se pripisati samo našoj krivnji, nego i prilikama koje su nezavisne od nas i od naše volje. Teškoće na koje smo nabasali od prvih dana našeg državnog ujedinjenja, mene kao mnogogodišnjeg političkog radnika i posmatrača nisu smutile, a ni ostatak tih teškoća mene ni danas ne smućuje, jer verujem u pobedu dobrog narodnog genija i zdravog instinkta naroda. Naše državno ujedinjenje došlo je u vreme kada je izbačen poslednji metak najstrahovitijeg rata. Došlo je u vreme opšte pometenosti i poremećenosti, u vreme kad su se istrošile sve moralne snage, kada su pale sve duhovne vrednosti i kad se čak na naučne istine skeptički gledalo. U tom vremenu raspojasanih ljudskih i nacionalnih strasti, nije čudo što svi jednako nismo znali oceniti veličinu i nacionalnu korist državnog ujedinjenja. Na jednoj strani preovladala je bila nacionalna gordost i samosvest, skopčana sa nerazumevanjem, a na drugoj strani krivo shvaćena nezgodno primenjena tradicija, te povredena nacionalna osetljivost. (Miloš Dragović: Ni je nacionalna osetljivost, nego plemenska).

Zavladale su medusobne optužbe i sumnjičenja. Tu zbrku pojmova, taj rat sviju protiv sviju, jačali su poznati eksperti, koji rodoljubivim i zrelim političarima nisu dali da se snadu i oglase, a narodu sa ove i one strane Save, da odahne i da se pribere. Ti samozvani eksperti nisu dopustili da se naše državno ujedinjenje shvati u svojoj grandioznosti, t. j. da to naše državno ujedinjenje znači, nivelaciju svega, što je bilo neslavno i štetno u našoj prošlosti, da to naše državno ujedinjenje znači, da se ima svatko bez obzira na svoju dojučerašnju stranačku pripadnost i

političku ispovest pritegnuti da u proširenoj zajedničkoj domovini, vrši i zvrši svoju građansku i državljansku dužnost, sa svima pravima koja toj dužnosti odgovaraju, nego su ti eksperti zloupotrebili naše državno ujedinjenje za nasilno obračunavanje sa svojim dojučerašnjim stranačkim protivnicima. Tako je u znaku opšteg nepoverenja i bratoubilačkog trvenja uludo tekao naš politički život. Sav se politički rad sastojao u mlaćenju prazne slame, i u mahinalnim ispadima brata protiv brata. Da su već onda bile skoncentrisane sve narodne snage, danas bi i ekonomska kriza bila kod nas snošljivija, i možda bi je jedva i osećali.

Nama je, gospodo, već u početku nedostajalo strpljenja, pameti i bratske ljubavi. Izgubilo se iz vida, da naše državno ujedinjenje, i ako nije došlo prerano, a ono je došlo neopripravljeno. Taj istorijski momenat dočekali smo nespremni. Gospodo, ujedinjenju Italije prethodila je jedna višestoletna priprema, koja je trajala od Dantea, i prošla kroz pjevu slavnih imena: kao što su Makiaveli, Kavur, Macini i drugi. Jedno se zbilo u Nemačkoj, počev od Lutera, preko Bizmarka do Hitlera. Danas može Hitler jednim potezom pera, bez ikakvog otpora, da zбриše i poslednji trag partikularizmu, jer je nemačko državno i nacionalno jedinstvo, sazrevalo i sazrelo u duši i Bavara, i Prusa i Saksonaca. Trebalo je, gospodo, tek šesetak godina od Bizmarka na ovamo, pa da nemačka plemena i nemački krajevi spoznaju, da su njihove istorijom i tradicijama posvećene državno-pravne institucije danas anahronizmi, pa da ih po plebiscitu naroda dragovoljno napuste. To je jedan akt, koji da je izveden pre šesdeset godina nasilno, ugrozio bi jedinstvo Nemačke. A danas je taj opštom narodnom potrebom za održavanje i za sigurnost Rajha.

Priznajem da je kod nas potrebno ubrzati rad na duhovnom zbližavanju i stapanju s obzirom na geografski i međunarodni položaj naše Kraljevine. Ali u tome poslu treba postupati, gospodo, bez nervoze, bez ljutitosti, bez sumnjivanja, a sa puno mira, razbora, takta i uvidavnosti, a nada sve sa puno ljubavi, sa živom spoznajom da je svaki neprijatan gest prema Hrvatu adekvatna šteta za Srbina, a sva pakost prema Srbinu adekvatna nesreća za Hrvata.

Naše državno ujedinjenje jeste istorijska činjenica koja se ne menja prema raspoloženjima ni pojedinaca ni grupa, niti stranaka, pa čak ni jedne generacije. U današnji državni sklop ušlo je daleko više Srba, daleko više Hrvata, nego što je ulazilo ma u koju državnu tvorevinu iz istorije bilo Srba bilo Hrvata.

Naše državno ujedinjenje jeste solucija dveju struja, dveju težnja iz naše narodne istorije, t. j. težnje za velikom Hrvatskom i težnje za velikom Srbijom. Naša Jugoslavijska sinteza je i realizacija tih dveju naših težnja sa jednim nacionalnim plusom da smo danas u mogućnosti da zajedničkim silama branimo u Jugoslaviji i tu Veliku Srbiju i tu Veliku Hrvatsku.

Zato sam ja, gospodo, ocenjujući baš sa specijalnog hrvatskog stanovišta veličinu i nacionalnu korist našeg ujedinjenja, već od prvog dana našeg zajedničkog života budno nazivao da se ni rečju a kamo li delom ne ogrešim o državnu ideju, mada sam kod kuće radi svoga takvog držanja bio oglašen za raričala i odmetnika hrvatske misli, i mada sam, gospodo, morao gledati, kako se radi nepoznavanja milice, prilika, tradicija i narodne psihe s druge strane primenjuju nesrećne i nezgrapne policijsko-administrativne mere, koje, u mesto da pogode same krivce, pogadale su ne samo nedužne pojedince, nego čak

i cele narodne skupine.

Obarati se na izvesna strujanja u narodu, ili u jednom delu naroda, obariti se, ne birajući sredstva, hteti ta strujanja suzbiti po svaku cenu ne ispitujući i ne proučivši njihov osnov, njihov narav, njihove uzroke i njihove ciljeve, nije državnički. Naprotiv bilo bi politički mudro da se učini sve, kako bi se ta strujanja pročistila u retori državne ideje i shodnom regulacijom svela u državna korita.

Pri čuvanju i jačanju naše državne zajednice, pri sprovođenju državne politike i uprave, gospodo, ne sme se nikada izgubiti iz vida da našu državnu celinu čine tri komponente, a to su Srbi, Hrvati i Slovenci i da treba voditi podjednako računa o sve tri, kako bi se sve tri, jednako zadovoljne, ispoljile i u miru i u vremenu vanjske opasnosti svu svoju moć i snagu za pobedu zajedničkih nacionalnih ideala.

Puna emancipacija narodnih snaga iz izvora sva tri dela našega naroda moguće je samo ostvarenjem našeg duhovnog jedinstva. No to se duhovno jedinstvo postizava samo idejnom podukom, idejnim odgojem naroda, režimom stroge zakonitosti, te ljudskih i građanskih sloboda. Mogućnost za to daje nam postojeći Ustav, koji je u pogledu njime normiranih ljudskih i građanskih sloboda i prava ostao nažalost do danas neizvršen. A reakcionarna praksa toliko je zastranila, kao da je Ustav izrično isključio sve te demokratske biljege i tekovine francuske revolucije i izmučenog čovečanstva.

Neki hoće da za stezanje sloboda nađu opravdanje u postignutim uspesima protivdemokratskog fašizma i hitlerizma. Zaboravljaju da je naša narodna sredina, po svojoj prirodi i političkom odgoju, demokratski nastrojena, zaboravljaju da se samo u punim čovečanskim i građanskim slobodama, u demokratiji, koja je osnov i uslov narodne solidarnosti, može do kraja sprovesti i obistiniti duhovno jedinstvo našeg naroda. A to duhovno jedinstvo nije, gospodo, ni u Nemačkoj ni u Italiji provedeno na fašistički i hitlerovski, nego na demokratski način i pod demokratskim režimom. Ono što je fašizam, odnosno hitlerizam izveo, jeste samo tehnička završna faza jedinstva i nacionalne discipline. Toj završnoj fazi prethodio je proces duhovnog ujedinjenja pod auspicijama i pomazačima demokratije i demokratizma. O blagodatima pak francuske i anglo-saksonske demokratije, suvišna je svaka reč. Duhovno jedinstvo jeste jezgra i suština, a tehničko jedinstvo jeste forma, koja u izvesnom vremenu i pod izvesnim pogodbama može takođe da bude jedan od faktora državne čistoće.

Ima ih koji uzroke izvesnim nedaćama i neuspesima kod nas nalaze u okolnosti što je kod nas sva državna moć u rukama starih tobože preživelih političara. To je zabluda. Uzrok tim teškoćama treba tražiti ne toliko kod starih političara, nego u starim metodama i starim sredstvima koja su toliko puta izneverila, pa se inak i dalje primenjuju. Naizad ima ljudi, i to i mladih koji za brzo rešenje naših problema priželikuju kod nas kakvog Musolinija ili Hitlera. Sasvim izlišno i nepotrebno u našoj državi, neozbiljno je i svaka pomisao na to. Mi imamo ne samo najviši, nego i plebiscitarno priznati i afirmirani autoritet, a to je naš narodni Kralj. (Burni uzvici: Živeo!). On koji je preuzeo vodstvo naroda od onoga časa kada je Srbija u tragičnim momentima pod križem mučeništva pala i opet uskrsla; On, tvorac Jugoslavije i zatočnik jugoslovenske ideje; On nosilac narodne sadašnjice i zaloga i simbol bolje i srećnije budućnosti; On je je-

dini komé mi svi, a poimence Hrvati treba da pristupimo sa neograničenim poverenjem i punim pouzdanjem i kliknemo: Tu Maestro, Tu Duče!... Sveta nam je dužnost da Njegovom Veličanstvu Kralju i mi našim skromnim silama pomognemo, kako bi naša Kraljevina postala uzor savršeno uređene države i izvor zadovoljstva za sav naš narod bez razlike imena, te privlačna tačka sa punom snagom kohezije i adhezije na Slovenskom Jugu i Balkanu.

Vreme rane leći, a pamet i dogovor kuću grade i uređuju. Ja verujem da će brzo doći čas, kad će svaki naš i poslednji čovek, našao se kod kuće ili u tuđini, poput starih Rimljana, koji su ponosno govorili: civis romanus sum, da će i veliki i poslednji naš čovek naskoro gordo, samosvesno i sa zadovoljstvom izgovoriti: Jugoslovenski sam građanin. (Odobranje).

Pošto je gospodo predloženi budžet ne samo potreba režima, nego eminentna potreba države, to ću ja glasati za. (Odobranje).

Potpredsednik dr. Kosta Popović: Reč ima narodni poslanik g. Milutin Stanojević.

Милутин Станојевић: Господо народни посланици, ја ћу вам дати оригинал — нећу да читам свој говор, (подижући у вис празне руке) према томе можете веровати да ћу говорити из дубине душе.

Господи колега Елеговић, који је врло добро говорио — мени се свиђа његов говор, — наговестио је извесне ствари о Србима, Хрватима и Словенцима, а ја сматрам да је то питање давно пречишћено и да нема потребе о томе говорити (*Др. Метикош:* Треба, није још у Влади пречишћено!) Могло би г. колега с времена на време да се помене, али могло би се пре говорити о муслиманима, којих има у знатном броју у овој земљи — има их скоро два милиона. — Према томе можете их сматрати као саставни део нашег народа, изузев Кадића за сада. (Смех).

Како у нашој Народној скупштини има велики број Хрвата, то сам ја дошао да говорим на чисто хрватском језику. То ми је добит за моје године, што сам се потрудио да за ово десетак година научим хрватски језик. Остаје ми још да научим босански и далматински и онда ће ваљда бити све у реду и како треба (Веселост). А ја мислим да је то право, јер кад би ја говорио српским језиком браћа Хрвати не би разумели. И, како је Народна скупштина у Београду, то је ред да ми као домаћини из учтивости говоримо на чисто хрватском језику (Одобравање). Ако и направим какву грешку граматичку нека ме извине, јер ја сам из онога краја из кога је и пок. Пашић, а мисмо увек ратовали са граматиком, па може може да ми се деси неки лапсус и сад.

Ми имамо у нашој Народној скупштини и опозицију. Она је врло потребна, иначе тешко нама ако неби било ни једног опозиционара. Само ми имамо протоколисану опозицију, опозицију која има своју цифру протоколисану јавну. Али, постоји и латентна опозиција у владиној већини, која је врло опасна за саму владу (Чује се: охо, чуј-мо!)

Кад смо радили оне законе о порезу, трошарини и такси, оне непријатне законе, а радили смо их више од два месеца, ви то знате, претставник владин г. Министар финансија вероватно је ушао у Финансијски одбор бар са 90 кила тежине, а изашао је 70 кила. Добио је линију и то му је прире-

дила не опозиција, која није долазила, него та послушна владина већина. И ови су пројекти четири пута морали да се враћају док нису дошли такви закони који се, и ако нису пријатни могу сматрати сношљивим, јер су они први предлози били врло тешки. Према томе, ко год жели да смрша, не мора тражити Суворина, него нека дође у Финансијски одбор овакав какав је данас и ја му јемчим да ће омршавити.

Опозиција чини приговоре јавним изборима. Али, господо, по чему то? Ми смо увек имали такве изборе ранијих година и до год смо имали јавне изборе било је много више јаких карактера него данас, када имамо толико кукавица, који лажу свакога кога год стигну и не раде онако јуначки прса у прса па ко шта повуче. Ми васпитамо наше људе у соколству и по разним другим установама, да буду храбри, срчани и јаки, отпорни како телесно тако и душевно, па за то и не желимо, да се дешава то, да се људи крију да их други не виде кад гласају. Нека се иде и у апсу, јер и то није баш тако рђаво. Ја сам у оно време кад је била најтежа опозиција, а било је више таквих, говорио својим бирачима за време избора да сваки понесе поњаву и парче хлеба, јер може да се деси, да право са слања оде у апс. Ја сам тада ипак побеђивао. Ето, господо, тако се челичи наш народ, а од плашливаца не може бити никаква добра, они нису добри ни за грађане ни за ратнике. То је, господо, тешко за опозиционаре, али је врло добро за очвршћавање и ојачање карактера нашег народа. Можда ће доћи и то време, пошто је данашњи нараштај мало љигав, да ћемо, недај Боже, имати можда такав закон по коме ће и жене да гласају. Онда ћемо дати тајно гласање да жене са својим мужевима не би дошле у сукоб.

Ми смо и досад имали опозицију и сматрамо, да је опозиција једна врло потребна ствар, као што отров може да буде лек. Па и наш уважени г. Претседник Ваде г. Узуновић, који сад седи са малиновом гранчицом, био је некад опозиционар, а ја његов контра опозиционар. Тукли смо се на километар далеко један од другог, а данас смо ето, видите, раме уз раме, један с другим и гледамо да извлачимо државна кола из блата. Пружили смо руке један другоме и чврсто их стегли. Има, господо моја, између партијских гледишта и нечега вишега, а то је сарадња интереса заједничких и ми се томе покорavamo. Тешко је, господо, бити данас министар финансија. Тај који је данас министар финансија или би требао да буде сувише велики патриота и државник или да има неку другу невољу, која га је нагонила на то да буде министар финансија. Ја претпостављам оно прво, да г. Министар финансија има потпуно развијен осећај за потребе државе и да зато гледа и жели да државу својом спремом извуче из данашњег тешког финансијског положаја. Шта можете, господо, очекивати друго после ратова, када су нам порушени и мостови и школе и цркве и када ви желите, да у таквом једном стању, повратите буџетску равнотежу, а да се у исто време старате, колико је то могуће, да терети не буду велики или већи но што су. Ми имамо већ стварност, да се закон о порезима и таксама почео примењивати. И ја сам један од оних на кога су већ примењени. Пре неколико дана морао сам да платим

десетак хиљада динара више него до сад. Али, ја сам свесно дочекао тај моменат, јер знам да држава мора да живи и да јој морамо дати приходе.

Привредно веће г. Елеговићу је потребно. Па Привредно веће је предвиђено Уставом. Какви бисмо изгледали нас 360 посланика и сенатора, кад не бисмо били спремни да поједина питања расправљамо. И шта је најзад Привредно веће, господо? То је једна бесплатна институција, која би могла да буде под утицајем владе и која не би имала тај ауторитет и могућност да спроведе и да даје такве савете, који су нашој скупштини потребни (*Др. Метикош*: И ви дакле говорите против привредног већа). И ја говорим против привредног већа зато што сам свестан својих речи. Имате у нашој држави 10 комора и у свакој комори по 50 стручних људи и то првокласних стручњака. Кад год би Краљевској влади требала стручна мишљења, те коморе са својим стручњацима стоје јој увек на услузи. И сад, кад смо градили овај финансијски закон ја сам на Министра финансија учинио тако велики утицај, да је он попустио од својих захтева и своје мишљење променио, а то сам постигао зато што сам ја имао код себе читав штаб ових стручњака из трговинских комора. Они су читавих 20 дана били овде, чекали су да виде шта ће се урадити и били су у непрестаној телефонској вези самном. Отуда је и дошла моја снага и моја моћ, да је Министар усвојио моје захтеве. Ето то је то Привредно веће. Према томе, као што видите, не фали нама само то. Ви можете поставити сто већа у оваквој ситуацији какву имамо данас, али не могу питања, која су данас на дневном реду, решавати велике гомиле људи него капацитети. Ми се морамо постарати да имамо добре спремне људе, који ће нам припремити све што нам треба. Као што видите, ја не могу говорити популарне ствари, ја не говорим за масе, ја говорим из дубине саме душе, јер ја не рефлектујем ни на какав положај. Кад су били они протести у Београду скочили су сви на мене зато што су радије биле затворене и само сам ја био обележен као кривац зато што сам ја председник коморе. Па мислите ли ви да сам ја због тога био узнемирен? Боже сачувај! Ја сам мирно очекивао њихову осуду онако као што је и Христос очекивао пре распећа. Ја се само старам да радим како ми савест налаже. Ја се не бојим ни гомиле ни штампе, ни суда, ја се бојим само своје савести: Ако је она узнемирена, она је опаки судија, који ми не да ноћу спавати.

То је увод којим су се послужили сва господина посланици, па сам и ја морао да га направим и тек онда да пређем на буџет. Наш буџет, овакав какав је, он је сношљев. Ви ћете се изненадити што ја изјављујем, да је сношљив, али би био сношљив са 100% кад би могли констатовати да по буџету лични издаци износе 30—35%, а остало, инвестиције и други материјални издаци 65%. Онда би буџет био још сношљивији. Нажалост није тако. Ситуација је сасвим обрнута. Господин Министар је констатовао да се у нашој држави троши преко 50% на личне издатке. Међутим, ја сам се потрудио и са своје стране пронашао да личних издатака има и више од 50%.

Данашња је влада кроз Финансијски закон, који ћете ових дана решавати добила за себе једно овлашћење да може у то питање личних изда-

така да загази. То је питање и тешко и деликатно и припашиће велика заслуга оном државнику који га спроведе. Ми се морамо запитати, може ли се то питање тако лако да реши и који је за то крив што сад имамо оволики велики број државних службеника. Ми, господо, сви знамо, да сваки од нас носи на души по некога чиновника у државној служби. Дошао је, на пример, за министра Хрват и он је поставио највећи број Хрвата; дошао је Словенац и он је поставио највећи број Словенаца; дошао је Србин па је и он учинио то исто. Најзад, је дошао и муслиман, па ни муслимани нису остали без осета. И тако се, господо, направио прави хаос у државној служби. Ми сад имамо врло велики број чиновника, тако да би нам они били довољни и кад би имали два пута већу државу но што нам је ова. Кад говорим о чиновничком питању, ја нећу рећи да су чиновници много плаћени. Само један мањи број чиновника прима више него што му је потребно за живот, а просечно узев највећи је број чиновника који прима свега онолико колико му је потребно за живот. Ми, чиновницима морамо дати онај минимум који је потребан за живот, испод тога не можемо ићи, ако хоћемо од њих тражити да даду стопроцентну савесност у служби. Али, господо, ми имамо врло велики број чиновника и то је оно што нам неваља, то је оно што треба смањити. Али ја вас питам, господо, који је то форум који би то могао пречистити. То би могао учинити само онај државник који не познаје наше прилике и наш менталитет, па да пронађе ко треба да буде државни чиновник а ко не треба. Ви ћете наћи на великим чиновничким положајима људе са малим квалификацијама и обрнуто, наћићете на малим положајима људе са великим квалификацијама. То је све последица нашег партијског живота. То долази још и отуда, што смо ми увек прилично сентиментални. Замислимо сваки себе понаособ. Кад уђемо овде у Скупштину, ухвати нас неко за skut и замоли да му учинимо, да га сместимо у службу и ми сматрамо за своју дужност да му то добро дело учинимо, да га бацимо на државни буџет. То је једна велика погрешка и услед таквог нашег рада ми смо и дотерали дотле да имамо велики број чиновника. А све то чиновништво претставља један велики баласт за државу, па и за саму владу. Сваки од нас нашао је разлога да постави у државној служби неког свог пријатеља или кога свога рођака. То је та полуга која је пореметила односе у нашем државном животу, јер за нас при намештању каквог чиновника у државној служби нису биле меродавне његове квалификације него његове везе са нама. Да се, господо, извршила једна ревизија чиновника за ранијих година, — ако нећете да критикујемо наш режим, — видели би смо да је знатан број чиновника постављен за то што је на пример био с неким министром у бањи, или учио с њиме школу, служио војску, или што му је рођак или пријатељ. Таквих случајева има врло много и ја вас питам, који је сад тај који би то могао да расчисти. Ако би хтели уклонити кога Словенца цела Дравска бановина узела би га у заштиту, исто тако би било и са Хрватима, муслиманима, па и Србима. То све, господо, доказује да овај посао може извести само један велики ауторитет сличан Мусолинију, Хитлеру или Кемал-

паши. Тај нам се ауторитет намеће као неопходан. Како је, господо, састављена наша држава: Ми смо демократска земља и демократски народ. Ми смо тако одрасли и васпитани, али кад узмемо како је састављена наша држава, ми долазимо само до оваквог решења. Ја, господо, нисам апсолутиста, не дао Бог то, ја сам најшири демократа. Ја сам се 30 година борио против апсолутизма али, видите, господо, ја сада мењам своју линију и тражим шефа, који ће да нам свима заповеда, а ми сви да га слушамо. Ако би, господо, узели за то, као што је г. Елеговић казао једнога Хитлера, који се сад појављује у Немачкој, имали би, господо, да се запитамо: па где сада Хитлер ради и развија своју делатност? У Немачкој, господо, а Немачка је, као што знате, једна од културнијих држава у Европи. И та, господо, тако велика и културна држава једнодушно сада помаже Хитлера, уверена да ће је Хитлер спасти. Хитлер ће спасти Немачку. У његовим поступцима има можда мало драконских мера, али веома корисних и за државу и за народ. И ми се, господо, морамо полако васпитавати и изаћи из оне распојасаности, па да се покоримо потребама државним.

У нашем буџету могу да се запазе неколико министарстава која са правом можемо критиковати. Може се са правом тражити, да таква министарства и не постоје, јер ако хоћете да постоје само на платном списку, а да никоме не користе, онда таква министарства нису ни потребна. Узмимо Министарство грађевина. Оно је предвидело у буџету за државне путеве свега 150.000 динара. У једном буџету од 10 милијарде динара, да буде предвиђено само 150.000 динара за путеве, ја не смем да вам кажем прави израз, заслужује да се назове оваква једна мизерна буџетска позиција. Да сам ја, не дај Боже, Министар грађевина, ја бих дао оставку и ја не бих могао да примим и носим титулу, да имам чиновнике који добијају 50.000.000 динара годишње само зато што имају да се старају о пословима за које је предвиђено свега 150.000 динара годишње. (Један глас на левици: То је немогуће!). Па тако је, господо. То је немогуће, али је овако (*Министар Финансија др. Милорад Ђорђевић*: То је предвиђено у бановинским буџетима.). Знао сам, г. Министре, јесте! И ја спадам у латентну опозицију. Али, ја сам одмах спреман да вам кажем, да сам ја прочитао буџет и знам да бановине имају своје буџете за путеве, поред ових 150.000 динара. Знам ја, господине Министре, где ћете ме Ви шчепати. Стари сам ја политичар. Ја сам, одавно ушао у арену, где се још са бичем утерује у обруч. Добро, господине Министре, овде смо се споразумели. Пошто је опозиција изјавила да неће да ме слуша, ја ћу сад мало са вама да разговарам. Ја сам врло лепо говорио, ето, ви сте ми сви сведоци. Кад ја говорим ја не изазивам нервозу у Скупштини. Па ипак, он — Метикош — љубоморан је зато што му изгледа да сам ја већи опозиционар него што је он. (Веселост у сали. — *др. Никола Кешељевић*: Он овако 30 година говори против, а гласа за). Не, господине. Ви нисте пошли ни у школу када сам ја био политичар. Ја сам још 1901 био посланик, држао један збор у Зајечару, на који је дошао и покојни Туцовић, социјалиста. (*Др. Никола Кешељевић*: Када сте почели да браните србијанску хегемони-

ју? То кажите?).

Претседник др. Коста Кумануди: Господине Кешељевићу, ја Вас опомињем.

Милутин Станојевић (наставља): Молим за реч, господине Кешељевићу! (Буран смех код већине. — *Др. Никола Кешељевић*: Вицеви не помажу овде, чика Милутине!). Знате шта, г. Кешељевићу, има шале и за маторе људе. А када сте Ви то питање додирнули, да Вам кажем ово. Ја сам држао један велики збор у Зајечару 1901 године и на тај збор дошао је и покојни Туцовић у намери да ме контролише. Он је био од оних старинских социјалиста са разбарушеном косом — није као ови данашњи. Нема више оних старих социјалиста. Туцовић је дакле дошао у намери да растури збор. И када сам ја завршио свој говор он ми је пришао и рекао: Ја идем са овога збора, јер после овога што сте ви на збору рекли немам шта да кажем.

Ако погледамо Министарство трговине, — јер смо стали говорећи о томе да ли су нам потребна министарства, ако нам ништа не пружају, — у том Министарству имате предвиђених 30.000 динара за уређење унутрашње и спољне трговине. Из тих 30.000 динара то Министарство треба да спреми материјал за трговинске уговоре са страним државама! (*Др. Кешељевић*: То нема ни за комисију). Нема ни за кифле. То су људи који троше много, једна њихова вечера кошта 30.000 динара, а видите кад дођу уговори трговински пред нас ми почнемо да критикујемо: то не ваља ово у уговору, те не ваља оно, те фали му ово, те фали ми оно, савим природно. Не може боље ни бити. Ако хоћете род да добијете морате и да посејете. Ако нисте ништа посејали, не можете се ни надати плодовица. Због тога сам ја и казао у Финансиском одбору, да ћу гласати противу овога Министарства. Ја мислим, — не треба схватити рђаво израз, који се већ одомаћио, ја мислим, да је ово једно шчегачење са Министарством трговине, кад је за уређење унутрашње и спољне политике предвиђено 30.000 динара.

Е сад, код Министарство шума и руда могао бих да додам једну стварчицу, која би била врло корисна. Ја сам овде учинио напомену да ми трошимо врло велике суме на пошумљавање голети, али да се не показују резултати од оних мера које су предузете. Ја то понављам и можда ћу постати смешан друштву због понављања, али и јеванђеље се чита две хиљаде година и непрестано се понавља. Зашто? Зато што ће остати нешто у глави, и ја се надам, да ћу добити неку присталицу за моје идеје. Шуме треба да се подижу, да се развијају и плоде. Ми имамо шуме четинара, али треба да избацимо оне шуме које се само зелене. Ми морамо да имамо извешан систем у нашем пошумљавању, јер имамо данас преко 30% од целокупног зиратног земљишта под шумама. То је велико богатство које изумире, а ми га не обнављамо. Ми смо у Србији раније пребринули ту бригу, јер смо сваких избора пустили да се сече, а ви пак у Босни трудите се да иза нас не изостанете.

Ја сам у више прилика предлагао да се приликом сађења шума, саде и плодна дрва. Била би огромна добит, ако бисмо посадили бар десет милиона орахових дрвета, а то би нас коштало око два милиона динара. Орах би требао бити набављен из Француске, најбоље врсте. То би било огромно богатство за наш народ. Ми дајемо велике суме за

разне украсе на државним зградама — по 30 до 40 милиона динара трошимо да се репрезентујемо, али ако би странца провели поред оних голети у Херцеговини и Далмацији, где нигде дрвета нема, онда бисмо изгубили сваки углед. Да посадимо 10 милиона орахових дрвета, после 10 до 20 година ми би могли изнети толико плодова, да би знатан део од наших дугова могли да платимо са нашим орахом, јер орахово дрво и плод цела Европа троши. Ми негујемо лозу и имамо 185 хиљада хектара под виновом лозом, дајемо за то разне награде, произведемо вино које понијемо, али кад би засадили 10 милиона дрвета, за које треба 2 милиона динара, ми би препородили нашу земљу.

Имало би пуно ствари о којима бих желео да говорим, али хоћу да додирнем још и наше пасивне крајеве. Ми нисмо пасивни, ми смо нерадници, јер погледајте само нашу Далмацију, која је једна благодет у нашој држави, као какав необрађени дијамант, само што нисмо хтели да то искористимо. Шта би нама сметало, да створимо из Далмације такав крај, из кога би добили рано поврће, као што Италијани добијају из својих крајева. Али, то је наш јавашлук и неумешност да упредимо те крајеве.

Пре две године добили смо из Калифорније калемове јабука, а сад 13 марта доћи ће за Далмацију стабла поморанџи, лумунова, мандарина и другог воћа. Ја то чиним за Далмацију, ма да сам са Тимока и томе моме крају, и ако га је прошле године убио град, ја нисам послао ништа, док за Далмацију радим доста, јер сам уверен да се тамо може постићи велики успех и пасивност смањити.

Питаће ме неко од мојих колега трговаца, шта сте ви тамо у Скупштини? Јесте ли трговац или земљорадник, и шта учинисте за трговину и занатство? Ред је, дакле, да поменим и њихову потребу. Трговина и занати изумиру, јер се свакога дана стварају нови терети, а послови одузимају. Занатлије потискују странци, а трговину воде разне задруге, повлашћене, које не носе друштвене терете. Невоље трговаца и занатлија углавном почињу отада је спроведено сељачко раздужење. Отада сељак не плаћа дугове ни за робу, а не плаћа ни бакалину. Услед тога изгубио се кредит и нестало је новца и промета. Да се сељаку помогне и ја сам на томе радио још 1932 год. и то у доба, кад је донешен Закон да сељак плаћа 10% годишња, а ја сам чинио предлог преко штампе са 6%. Али предлажући то ја сам предлагао да и држава да 3% банкама, које имају сељачке менице и на тај начин заводи би се могли одржати, а овако тешкоће се неће моћи одржати. По ком то праву да сељачко раздужење поднесе само банке, кад треба цела земља да их подноси.

Од три милијарде динара, колико сељак дугује, једну милијарду динара сељаци су узели из банака да плате порезу држави. И док је сељак имао кредита, он се није много бринуо за државну порезу, јер кад му треба оде у завод, узме паре и порез плати. Значи да треба повратити веру у кредит. То је та невоља са којом се ми боримо. Ако држава прими на себе да плати само 3%, то је 90 милиона динара. Она то не мора да плати готовим новцем, она то може да прими као њихову порезу. И ако ови заводи почну поново да раде, будите уверени да ће Министар финансија на својих 90,000.000 динара кредита извући и наплатити од народа 190

милиона динара, јер он уме да наплаћује и он ће то на други начин да врати држави. Према томе, налазим да би се повратила вера код улагача, да би поново почела циркулација новца, — треба да се осети да држава стоји изнад новчаних завода са својом гаранцијом — и онда ће се сви капитали поново вратити у промет. Овако, међутим, можете предузимати какве год хоћете мере, све то ништа неће користити. Најбоља ће корист бити ако се поврати вера у кредит. Новац је врло осетљива ствар, он тражи правну безбедност. Новац иде у оне државе где је он сигурнији, он нема родбине и патриотизма. Новац се сели у Француску и Швајцарску. И ми смо, према томе, дужни том проклетом новцу сву пажњу да посветимо, да би остао код нас. Ми нисмо без пара, само се наш капитал скрио и побегао.

Прошле године повучено је из новчаних завода око 2 милијарде динара зато што се заводима не верује. А где су те паре? Од тог повученог новца свега 370 милиона динара дато је Поштанској штеднионици и Хипотекарној банци на улог, а осталога опет нема. Значи да постоји опште неповерење према новчаним заводима, а не верује се ни државним установама. Ако хоћете да новац буде поново у промету, онда треба да се учини нешто слично ономе што се сада ради у Чехословачкој. То је доста опасно, али мудро и са мером употребљено, може донети користи новчаном промету.

Како стоји привреда данас? Ја ћу вам прочитати овај случај, који ће показати колико је тешко стање. Јутрос сам добио писмо и њему су прилепљена два исечка из новина, у којима стоји самоубиство познатог трговца из Пожеге. Јутрос је нађен обешен у магази угледни трговац и т. д. и обешен је лепо написао писмо, изложно ситуацију, тешки положај у коме се налази, и да би му био чист образ, моли жену и фамилију да га извине, морао је као честит човек овако да уради. Нађен је обешен у своме магацину. То је неки трговац из Пожеге Радован Павловић. Друго једно писмо, — ја имам пуно оваквих писама — прилаже опет исечак из новина и гласи: »Самоубиство будванског трговца Митра Рађановића. Познати будвански трговац извршио је самоубиство испаливши метак у слепоочницу. Њему су сељаци дуговали 400.000 динара, а он није могао да наплати ни једну пару«. Оваквих примера, господе, има врло много. А кад говоримо овако, ја нећу да потцењујем и туђе невоље, али вас уверавам да има самоубиства много више у вароши него по селима. У селу они се некако промуче, нају хране, имају сточице и кућу. Занатлије су у врло тешком положају услед тога што нису заштићени. Навалила је једна инвазија стране индустрије, која наилази на свако благовољење код нас. Код нас је довољно да неко чукине ноћу на врата и да каже твој сам пријатељ, а ми ћемо пустити и злочинца у кућу. Ми нисмо довољно смотрени. Ми смо један сентименталан народ и пуштамо свакога и свакоме верујемо, а то је једна погрешка. У данашњем времену човек треба да буде обазрив према ономе коме ће отворити врата и поклонити своје поверење. Има једна погрешка која ствара пролетаријат, а то је државна политика, а по којој држава установе привредне етатизира. То значи да их узме у своје руке и да она боље тргује него што тргује појединац. То је погрешка. Утврђено је, да у свима

државама сваки посао који је радила држава ску-
пље коштао и да држава није дошла до оних ре-
зультата који се показују, када посао узму у руке
приватне личности, они који су много више зани-
тересовани. Етатизацијом дошло је до тога, да
држава има фабрику у Зеници, фабрику шећера,
има управу »Белџа«, има Привилеговано друштво
за извоз и т. д. Даље, постављају се поједина лица
у аутономне установе, као што су: Класна лутри-
ја, Хипотекарна банка који нису од тога посла.
Из тога излази резултат: да се не могу пока-
зати успеси, који се од таквих установа могу с пра-
вом очекивати. Диктатор Мусолини, ту скоро из-
јавио је, да ће помагати приватну иницијативу,
све дотле, док она може сама радити. Код нас није
никакво чудо, ако се почне да наговештава, како
се мора извршити етатизација у држави, па макар
индивидуе страдале. Шта бива од етатизације?
Они исти, који уђу у такве установе, као што су ру-
ски колози, постану аутомати, њихове индивидуе
се губе, они престају да мисле, јер постају састав-
ни део машина. Према томе, и то је погрешно.
Држава не треба да улази у такве послове, јер би
државу много скупо коштали, а друго, зато што се
убија приватна иницијатива, и треће, а то је нај-
горе, што држава на тај начин ствара пролетерску
масу чиновника по таквим предузећима, које ме-
ће на државни буџет. Господо, Привилеговано дру-
штво има пуно филијала, и зар чиновник, који је
тамо запослен, неће после неколико година донети
уверење, да је био у Привилегованом друштву и
тражити, да га ставе на државни буџет као пен-
зионера, или да му се да одговарајуће место. То је,
господо, та велика опасност, што поред чиновни-
штва, које морамо имати, на тај начин стварамо
нов кадар чиновника. Ја мислим, да би таква по-
литика била погрешна и да би требало да се наша
Краљевска влада чува тога, да не етатизира, него
деетатизира, те да те установе буду у приватним
рукама, да они раде. Господо, на страни и желез-
нице и телефони и поште дају се под закуп или
концесију, а ми хоћемо сваки делић државни да
узмемо, да управљамо сами и да постављамо ди-
ректоре, поддиректоре, благајнике, помоћнике бла-
гајника и по пет шест дактилографкиња. Ми од ће-
лице створимо организам. Ето, господо, на што ми
трошимо наш државни буџет, и ја ћу се радовати,
ако се г. Претседник владе користи оним Финан-
сијским законом, који му даје овлашћење, да у
све те опасне и врло тешке ствари загризе, да се
то питање у нашој држави регулише. Онда неће-
мо имати велики буџет без икаквих резултата.
(Пљескање).

Претседник др. Коста Кумануди: Прекидам,
господо, ову седницу. Наставићемо рад тачно у 16
часова.

Седница је прекинута у 13,15 часова.

(После подне)

Наставак рада у 16 часова.

Погпретседник др. Коста Поповић: Настав-
љамо седницу. Има реч народни посланик г. Вла-
да Крстић.

Влада Крстић: Ове године решава се буџет,
који се по моме мишљењу не може довести у рав-
нотежу. Господо, оболела и опала народна при-

вреда не може поднети овај буџет од 10 милијарди
динара. Када се њему дода још буџет бановински и
општински, у толико ће бити још већи. А када
знамо да се наш извиз за непуних 10 година од 10
милиона срзао на непуна три, онда још мање из-
гледа да се овај буџет може довести у равнотежу
и ја вас питам, ко ће платити тих 10 милијарди ди-
нара.

Господо, ако буџет не води рачуна о економ-
ској и платежној моћи земље и народа, онда он по-
стаје рачун без крчмара. Ако се егзекуција буџе-
та форсира, онда наступа ситуација која води ка
осиромашењу народних маса.

Ми видимо из буџета да се лични расходи
морају смањити, јер су много већи од матери-
јалних.

Што се тиче штедње, она се може вршити на
више начина. На пример у пореској управи и поли-
цији, где ми имамо толико чиновника, а знамо да су
у предратној Србији срески начелници дуги низ
година обављали све послове са два а највише три
писара. А шта видимо сада? Видимо да по Среским
начелствима има најмање по пет писара поред дру-
гог помоћног особља. (А писарице? пита један по-
сланик). У моме срезу имамо још ту срећу да не-
мамо писарица.

Исто тако, господо народни посланици, ја сам
мишљења да треба редуцирати чиновништво по
бановинама и другим надлештвима.

Видимо да има по службама у пуно надле-
штва госпођа и кћерки појединих наших већих
функционера, а није право да наши неупослени
људи, који зависе о кори хлеба и којима породице
оскудевају за живот, због тога не могу да дођу до
успеља.

Зато сам мишљења, да ми мирне душе може-
мо те чиновнике отпустити а на њихова места при-
мити друге, јер имамо пет хиљада молби које че-
кају постављење. Видите чак и то, господо, а и са
овога места је говорено и из владине већине, да ми
имамо извесних функционера у државној служби
који примају по две до три па и више плата. И
онда не треба ништа да нас чуди, зашто нам је ова-
кав буџет. Кад се, господо, зна да чланови управ-
ног и надзорног одбора у Управи монопола, у др-
жавним фабрикама шећера, у Хипотекарној банци
и другим установама, примају по стотине хиљада
динара годишње, доказ је, да је та сума замашна
и да би се у томе погледу могло много што-шта
уштедити.

Тако исто, господо, ми дајемо страшно много
на чиновничке дијурне, а ја мислим да чиновници,
кад већ имају плате, није потребно да имају по-
ред тога још и дијурне, а видимо да у многим ме-
стима срески начелници непрестано измишљају не-
ке потребе да се шетају по срезу и да узимају из-
весне дијурне. (*Душан Живојиновић:* Пази, Владо,
ако их нападаш пре избора, нећеш бити изабран!).
Ја никада нисам апеловао да ме бирају срески на-
челници, па нећу то чинити ни у будуће.

Као што знате, господо народни посланици,
ова је Влада врло ретко сазвала Народну скуп-
штину. Ви знате најбоље колико смо ми провели у
нераду, па и кад дође неки закон, он се обично
огласи за хитан и свршава се на брзу руку тако да
ми, народни посланици, немамо ни времена да тај
закон проучимо колико је потребно.

Господо, Влада нема смисла ни за заштиту нашега земљорадника, а када се зна како је наш земљорадник своје производе по безначајној цени лети уновчио, исто то жито покупували су разни шпекуланти и када дође време, ти исти људи га по добрим ценама продају народу са великом зарадом. Ја мислим, господо, да је то врло неправедно да ти људи само зато што имају паре, узимају толику зараду.

Да смо ми, господо, наше државне расходе мало радикалније редуцирали и довели у склад са малаксалом привредном моћи наших привредника и да смо нарочито настојали, да се наш протекционизам у нашој привреди стављајући под контролу рад оних који врши послове на поверење, и да смо се ми више старали за наш извоз на страни и увоз за непотребне ствари, и да смо бар настали учинити свима грађанима живот сношљивијим и изазвали би у њима уверење да Влада и Скупштина воде озбиљну бригу да упропаћену привреду подигне, али као што видите, браћо, Влада је и у том правцу показала врло мало воље. Јер, господо народни посланици, кад су цене земљорадничких производа тако ниско пале, онда треба повести рачуна и порадити да и оно што сељак набавља, буде у сразмери снижено, и да то земљорадник види да ми у Народној скупштини водимо бригу о његовим мукама и његовим недаћама. Јер, господо народни посланици, ја као народни посланик, а без сумње и ви имате непосредан додир са земљорадницима и видите такве ствари које су за жаљење. Ја ћу вам изнети један пример, а то бесумње да и владини посланици знају. Кад уђете у ма које село — а ја сам имао прилике да улазим у села моје Јасенице, која се рачуна богатом и која је била житница у предатној Србији, — улазећи ноћу у село ви добијете утисак да је све у њему помрло и да је нека неман сво село сатрла. Не видите ни један прозор, ни једну кућу осветљену, а није много кад кажем да има можда половина села која није купила петролеума годину и више дана. Тако исто сељак нема срестава да купи соли да се осолу.

Господо, шта видимо ми из тога? Видимо да је сељак тако тешко оптерећен, а да индустрија у виду картела и заштитних царина повећава своју зараду за 20, 30 па и 40%. Зато, господо народни посланици, ја сам мишљења, да је потребно да се посвети мало већа брига земљорднику, јер је он претежно најмногбројнији и најбољи у нашој отаџбини.

Господо, на пољопривреду и сувише се мало даје, а и ту је потребно. Ја ћу изнети још један случај из среза равничког у селу Крушару. То село трпи велику штету од Мораве. Пре две године Морава је однела 52 сељачка дома са зградама тако, да и ове године прети нова опасност за 22 земљорадничка дома. Замислите да су ти сељаци принуђени да исељавају своје куће и окућнице и да беже од поплаве у брда, у времену новчане кризе, а најжалост још више што пореске власти наплаћују порезу на та имања која је Морава однела.

А како се, господо, наплаћује пореза ја ћу вам навести примере. Као што знате, овде је у Скупштини било много речи против егзекутора и пореских власти. Ја сам добио пре неколико дана податке како се наплаћује пореза у Војводини и Срему. У селу Навој Пазови извесном земљорад-

нику по имену Фукс узет је један коњ за порезу, али кад је егзекутору овај дао 150 динара, њему је био коњ враћен. Егзекутор у дослуху са претседником општине, а без сумње да су они овај новац поделили, вратио је коња и пореза је остала ненаплаћена. О томе постоји и саслушање именованог Фукса. Али зато имамо један други случај, да су неком Швалбу, који није имао коња него само једна кола, узели у попис та кола за порезу. Пошто он није имао да плати, њему су та кола однесена. Ја вас питам, господо народни посланици, из владине већине, да ли је то право да се на тај начин порез наплаћује. Ви знате, а нарочито ви народни посланици из предатне Србије да смо ми најуредније плаћали порезу и да ми пре нисмо знали шта је то егзекутор. Претседник сеоске општине са благајником знао је шта кад који сељак уновчи, и онда су од њега и тражили да плати порезу. Ако је сељак продао жито, платио је извешан део порезе. Кад стигне кукуруз, платио је јед руги део порезе и ако је најзад неку свињу угојио или истерао волове на пијацу, сељак је онда намирио и ресто дугујуће порезе. Осим тога, господо, изгледа да ти егзекутори не знају кад у које време треба да наплаћују порез. Они наплаћују порез на Божић, на Ускрс, о Св. Сави, на Видовдан и на Петровдан и немају одређеног дана кад порезу наплаћују. Чак се дешавало и то, да у многим местима егзекутори и не дођу да узму, ако има, пшеницу, кукуруз или стоку, него прво трче на девојачку спрему, а једној су баби чак узели и покров, како је рекао један посланик, који је она припремила себи за сарању. Ја мислим да би Влада требала да се постара да се донесе закон о корупцији, а ми видимо врло добро какве су последице донеле ти злонамерни људи који су ишли свесно на то да оштете ову земљу. Ми, господо народни посланици, свакога дана читам у новинама да је незнам тај и тај управник пореског одељења проневерио 300 и 400.000 динара и више, и да је тај и тај управник поште проневерио то и то. А шта бива на крају крајева? Бива то, да се они осуде на годину и две дана затвора, а да не изгубе грађанску част, док они које је беда, несташница и оскудица нагнала да обију амбар и украду 20—30 клг. жита, кукуруза да исхране себе и своју породицу, бивају осуђени на 4 и 5 година робије и на губитак грађанских права.

Изгледа ми, господо, да ова Влада ради по оној народној, као Бог: „Ко има, дај му да има још више и треба да има више, а ко нема, не дај му ништа, јер му ни Бог није дао“.

Браћо народни посланици, ја ћу бити принуђен да гласам у начелу против. (Пљескање на левици).

Потпретседник др. Коста Поповић: Реч има народни посланик г. др. Милан Поповић.

Др. Милан Поповић: Господо народни посланици, лањска буџетска расправа треба да нас поучи да се у будуће за њу оставља увек што више времена, јер лане, због кратког времена, радило се дан и ноћ, што је веома напорно и за чланове Краљевске Владе и за саме посланике, а и за скупштинско чиновништво.

Многи говори народних посланика у лањској буџетској расправи били су стварни, стручни и документовани, те су збиља помогли да је Краљевска влада, донела познате уредбе за сређивање кредитних односа у земљи са више обзира на поједине сталеже и занимања, док је пре реше-

ња о сељачким дуговима било мање више једно-страно. —

Мора се признати, да је Краљевска влада с пуно воље и труда решавала сва ова најважнија и најжитнија питања, иако их можда није могла решити потпуно и на опће задовољство.

Када се међутим уважи, да смо ми млада држава и да имамо веома много штошта и веома хитно да решавамо, онда није ни чудо, ако се све не сврши најбоље. Боље је ипак нешто, једном чак и слабије решити, него уопште никако не решити.

Државни буџет треба да буде огледало привредног и финансијског стања народа и државе. Питати се морамо, дакле, у првом реду, да ли предложени буџет, иако је мањи за 267.075.781 динар од лањског, може наш народ да поднесе према свом садашњем привредном стању и веома смањеном доходу.

Ја сам у свом лањском говору са доста вероватности доказао, да је народ преоптерећен порезима уопште, на име државним и самоуправним, па сам био замолио Г. Министра финансија, да нам за будући, то јест за овај буџет, пружи статистичке податке о нашој националној имовини, односно о доходу, па да се онда према томе види, да ли овај буџет одговара привредној и финансијској моћи народа, како то захтева финансијска наука и да захваљујем г. Министру што нам је пружио о том податке, према којима наш национални доходак износи 35 милијарди динара, а пореско оптерећење 23%. У осталом, пред нама је буџет какав је у опште могућ у садашњим тешким привредним приликама и општој кризи.

Господин Министар финансија тврди да је буџет уравнотежен и реалан. Ми не сумњамо у уравнотеженост буџета, јер је то мање-више рачунска операција, али се може посумњати у саму реалност буџета, јер су издаци редовно увек познати, дакле стални, док приходи могу бити мање више вероватни и нестални, а нарочито у садашњим привредним приликама, па је и сам Г. Министар затражио умесна овлашћења, да може свентуалне мање изравнати.

Нека ми буде допуштена једна мала дигресија. Велики француски лист „Л'Илистрасион“ из године 1926. у једном свом чланку о привредним приликама Француске износи, да се имовина Француске — не каже се, да ли с колонијама или без њих — цени на 1000 милијарди динара, што је свакако баснословна сума, па ипак и та богата Француска бори се и те како с финансијским и буџетским тешкоћама, па је недавно изгласан закон о унутрашњем зајму од 10 милијарди франака, од чега би се имале употребити 4 милијарде франака за покриће буџетског дефицита.

Уопште узевши може се рећи да се све државе и народи на свету боре сада мање-више с буџетским дефицитима, од чега поред Француске нису изузете ни највеће и најбогатије државе, као Велика Британија, Савезне Државе Северне Америке, Немачка, Италија, Пољска ит.д.

Узрок томе је стално опадање народног дохотка, док су се у исто време, нарочито после светског рата, појавили нови издаци као инвалидине, пензије ратних удовица и сорочади, радничко осигурање, спасавање појединих привредних, трговачких, банкарских и индустријских предузећа,

отплате разних државних дугова, а нарочито ратних, наоружавање и разне субвенције појединим установама. Дакако да су се морали, због смањеног народног дохотка, свуда па и код нас можда још у већој мери, као аграрној земљи, због кризе привредне, смањити и буџетски приходи, па отуда онда напред поменути дефицити. Примера ради истичем да је дефицит Савезних Држава Северне Америке 24/12-1933. износио 1,024.121.667 долара.

Ако се наш буџет овако уравнотежен покаже и реалан, у што морамо веровати, сик ребус стантибус, онда бисмо ми били заиста једна од ретких држава на свету, која не би показивала дефицит у буџету и ми бисмо били веома захвални и Краљевској влади и Г. Министру финансија на тако збиља великом и успешном раду и успеху. У осталом, то ће се све најбоље проверити и показати извршењем самог буџета.

У садашњим тешким привредним и финансијским приликама одговорност Министра финансија веома је тешка и деликатна, те би му се много помогло и посао олакшао тиме, што би се за састав и превођење буџета креирало посебно Министарство, Министарство за буџет, као што је то случај и у Француској. Министар финансија могао би се онда више и лакше бавити чисто социјално-привредним и финансијским проблемима и приликама у народу и држави. Поред тога, постигла би се већа објективност при саставу самог буџета, када би се креирало Министарство за буџет, које би онда лакше прикупило и податке о нашем националном доходу, јер би тада Министар финансија допуштао кредите Министру за буџет у границама реалне привредне могућности народа, а сада може Министар финансија за вољу равнотеже буџета да се, можда, лако огреши о виталне привредне интересе народа. Издаци за то ново Министарство исплатили би се утолико, што би читав рад Министра финансија пошао једним путем, који би боље одговарао садашњим, у многим погледима веома измењеним социјално-привредним и финансијским приликама у земљи, а тиме би се повећала и појачала контрола и експедитивност самог Министарства. Осим тога, могао би се лакше и успешније бавити у споразуму и вези са министарствима, која су на њега упућена питањем: како би повећао доходак појединих staleжа и занимања у држави, а тиме и пореску снагу народа и пореских субјеката.

Није доста да буџет буде уравнотежен и реалан, него и да буде специјално праведан, на име, да имају подједнаке користи од њега не само сви staleжи и занимања него и поједини крајеви и бановине наше. Дакако, да се то не да спровести конзеквентно до најмањих ситуација, али може бар приближно. Не могу се детаљније у то упуштати, вероватно ће то учинити други говорници, него само упозоравам на све то.

Краљевска влада и г. Министар финансија спроводе конзеквентно режим дефлације, а нарочито буџетске дефлације, против чега не може имати нико ништа до сада. Како привредна криза и даље траје, мора се помислити на ревизију досадашње праксе у том погледу.

Ако хоћемо, међутим, да конзеквентно спроводимо дефлациону политику, према садашњим привредним приликама у земљи, онда такву политику морамо од сад примењивати и у погледу

пореза, монопола и свих осталих терета, наиме они треба да иду наниже, као што сам о томе лане овде опширно говорио и доказивао, односно водити са друге стране инфлациону политику у том смислу, да се повећавају приходи саме државе, но не новим порезима, него повећавањем прихода државних добара управном рационализацијом, упрошћењем целокупне наше државне управе, — јер изгледа да имамо сувише фини и скупу администрацију за своју аграрну земљу — подизањем цена аграрним продуктима, а тиме подизање платне и потрошне способности најширих слојева народних, а нарочито давањем зарада јавним радовима у највећем опсегу, као што то раде и друге државе. Тако је у Савезним Државама Северне Америке предвиђено за јавне радове 3 милијарде долара, у Пољској преко 2 милијарде динара, а и у Чехословачкој само за поправак путева одобрено је 200 милиона чехословачких круна, а код нас тек 30 милиона динара за све јавне радове уопће.

Моје је стално мишљење, да ми као претежно аграрна земља, морамо у првом реду водити аграрну политику, и ако ми правилно и добро решимо сељачко питање, решићемо тиме у главном и саму привредну кризу. За ступање сељачких, ратарских интереса, требало би што пре уредити сељачке коморе. Код друга, мање бројнија и може се рећи мање важнија занимања имају и могу имати своје сталешке коморе, зашто да такве коморе немају и сељаци, наш најбројнији и најважнији сталеж?! Дакако, сама пољска привреда не може бити без других грана народне привреде, индустрије и трговине и стоји са њима у тесној вези, а све оне су зависне од кредита, новца, саобраћаја. Ако је међутим болесна пољска привреда, болесне су и све друге гране народне привреде, па и само државно господарство, као што данас и те како тешко осећамо и подносимо.

Најважније је, како напред рекох, решити што повољније сељачко ратарско питање. Ми смо недавно донели Закон о ликвидацији аграрне реформе, којим се дефинитивно решава аграрно питање. Држим међутим, да тим Законом није још то питање затворено и да још има земље, коју би требало разделити сељацима, ратарима, па би онда онај напред поменути аграрни Закон требало допунити једним општим сељачким Законом, као што ћу то ниже разложити:

Господо народни посланици, из националне економије знамо, да површина наше планете, земљиште, земља, има троструко значење за наш живот. Прво, као простор, где се граде куће, и све друге зграде и куда пролазе разни путеви и канали за саобраћај, друго, као површина за обрађивање жита, гајење стоке, као главних намирница за живот, и треће, као унутрашњост земље, одакле се ваде разне руде, со, камен, песак, угљен, потролеј и т. д. Најважније је свакако оно друго значење земљишта, где 80% нашег народа, сељаци, продуцирају живежне намирнице не само за себе него и за оних других 20%, дакле за читав народ.

Према томе, ова врста земљишта има своје нарочито значење, које се повећава још и тиме што је у нашем народу веома развијена задружна мисао и што имамо много сеоских, ратарских кућних задруга, које су као правни субјекти уписане

као власници земљишта. Код сељачког задружног земљишта, требало би, дакле, консеквентно примењивати систем власништва на колективној обитељској основици, који више одговара правном схватању и свести нашег народа, а не систем индивидуалног римског или германског права, каква сад уводи Хитлер у Немачкој за земљишта. Због своје ограничености и због своје напред поменуте нарочите важности, ово земљиште битно се разликује од свих других ствари и објеката поседа, које могу постати индивидуалним власништвом, као што је то на пример власништво радника, занатлија и других слободних професија на ствари покретне, које они стварају или постижу својим личним радом.

Да би се потпуно решило наше аграрно, а тиме у главном и само сељачко питање, требало би, у вези са законом о кућним задругама и задружним земљиштима, донети један општи сељачки закон за напред поменути врсту сељачког земљишта, према коме би та врста земљишта стварно припала само онима, који их лично са својим породицама обрађују, дакле искључиво само сељацима, као што је то већ по двапут прокламовано с Највишег места. Даље, да таква земљишта буду искључена од сваке спекулације и трговине, као и да се обезбеди минимум, који се не може ни оптеретити нити продати, па ни за државне и самоуправне порезе и даће. На тај начин повећао би се не само сам број сељачких поседа, него би се привредно подигле, помогле и друге кућне задруге, а тиме би се повећао и уједно ојачао капацитет пореских субјеката, а смањено број беземљака и незапослених.

Обзиром на привредну кризу и обзиром на јасну тенденцију социјализације читавог нашег привредног и културног живота, овја би закон добро дошао и био од велике користи не само за сељаке, чији би се положај тиме још више учврстио и појачао, него и за саму државу, која би на тај начин задовољила наш најбројнији сталеж за дуги низ година. Када се доносе и могу доносити специјални закони за бројно кудикамо мање и мање важне сталеже, зашто да се не донесе један такав закон и за наш најбројнији сталеж, који је заправо темељ државе?!

Изгледа, да ми стојимо пред новим друштвеним и економским поретком, који је последица општег људског прогреса и културе, а који је убрзан светским ратом. Из историје нам је познато, да су државе некад биле феудалне, сада су још грађанске, али се показују увелико знаци и почеци, да постану социјалне, јер већ и сада мора држава, да увелико интервенира у најразноврснијим питањима и предметима привредног, културног и уопште социјалног живота народног. Какав ће бити коначни резултат тога новог поретка, нико не може унапред знати, као што ни наши преци нису то могли знати, који су живели под феудализмом. Држим да при том није оправдан никакав песимизам, јер као што је настао прелаз и преокрет од феудализма к либерализму без великих катастрофа, тако ће се вршити и овај нови преокрет, ако се све ово на време схвати, уважи и према томе поступа. Изгледа међутим мање-више као сигурно, да се преживео либерални начин производње, наиме, да се производи, колико се хоће и шта се хоће.

Покушало се са светском привредном конференцијом у Лондону да се ублажи светска привредна криза. Та конференција се, међутим, разишла без икаквог практичног резултата и сваки народ и држава упућени су на себе, да у првом реду помажу себи, како знају и могу, као што то препоручује Претседник Масарик, затим да се склапају регионални привредни споразуми, као што је привредни споразум наше Мале Антанте.

Може се рећи, да засад имамо у главном три типична примера за решавање социјално-привредних питања и прилика: болшевизам, фашизам и најновији покушај Претседника Рузвелта. О решању тих питања према болшевичком начину не може бити ни говора, док 90% становништва нема никаква ни политичког ни економског права. Не може то у целини решити ни фашизам, било Мусолинијев било Хитлеров. Мусолини у својој корпоративној држави предвиђа, да ће бити још увек знатан број људи, које ће морати издржавати различите било државне било добротворне установе, јер неће имати могућности да се издржавају својим радом.

Рузвелт држи, да капитализам не може више да буде подесан за извађање највећег задатка, а тај је, да сви људи, без разлике, могу да имају пристојан живот: пристојан стан, храну, одело и друге културне потребе. Према томе је он против схватања Мусолинијевог, да у доба данашње горостасне и сувишне продукције може да буде људи, који би гладовали и за које би се неко други морао и могао бринути, осим њихова права на поштен рад и зараду.

Збиља, није економска криза у односу између људи и робе, није толико у самој хиперпродукцији, колико у односу између људи, дакле социјална криза, другим речима у немогућности, да једни троше и живе као други. Ту је дакле чвор читаве привредне кризе.

Рузвелт је поводом ове светске привредне кризе, прошле године, издао проглас на амерички народ, у ком између осталог каже: „Помолимо се Богу да нам даде што сигурније познавање велике истине, да лакомост и себичност и тежња за богатством, нигда не могу да донесу трајне среће ни поједницу ни његову суседу.“ Држећи се тога начела, Рузвелт је санирао америчко банкарство, употребивши при том најдрастичније мере против несавесних банкара и успоставивши њихову најригорознију одговорност. И тако је опет прорадило у Америци на хиљаде банака, које су биле затворене, а сада су сасвим ликвидне, пошто им је државна банка прискочила у помоћ.

Нема сумње, да је капитализам економски облик наше цивилизације и да је уско везан са свима моралним снагама, које подржавају ту цивилизацију. Но те моралне снаге треба тако да управљају капиталом, да капитал буде слуга, а не господар.

Због тога је вика на акцијска друштва, на карте, трустове, на груписање капитала као досад, па француски економски писац Анри Ламбе предлаже, да се не формирају безлична, анонимна друштва, него само друштва лица, чији би чланови одговарали солидарно и неограничено свим својим имањем. Капиталу је дакле потребан морал, ако хоће да врши своју праву социјалну улогу, иначе га мора нестати.

Управљачи капиталима, морају бити људи високог социјалног осећаја, и моралног уверења у будућност наше цивилизације, па ће онда моћи стварно вршити помоћу капитала велике социјалне задатке. Ако игде, а оно вреде овде оне познате речи: »Нема смисла поправљати ствари, ако се уједно не поправе и сами људи«, или оне Максима Горкога у његовој дивној песми „О човеку“: „Све је у човеку и све је за човека!«

Напред сам поменуо, да стојимо пред новим друштвеним и економским поретком, па се према томе морају у привредни живот унети и нови погледи на опсег и врсту продукције, на начин и могућности потрошње и довести продукцију и потрошњу у склад, хармонију.

Изгледа, да се Америка одлучила на планску привреду и тиме напустила економску науку либералне школе. Совјетска Русија прва је почела да води статистичке податке о продукцији и потрошњи, што дакако одговара иначе комунизму, те је у погледу тих статистичких података отишла свакако испред осталих држава, па лакше може контролисати, колико и чега треба производити. Зло је, поред осталог, у Русији то, што је подела економских добара и живежних намирница привилегија припадника болшевизму.

Да би се почела код нас успешно решавати привредна криза потребна је не само разумна и стална штедња у приватном и јавном господарству, него и да у ту сврху организујемо све своје националне и привредне снаге, јер само хармоничан и систематски развој наше привреде моћи ће успешно да санира нашу привреду и ако се нађе поуздан и сталан начин да се успостави праведна равнотежа између цена аграрних продуката и свих осталих артикала, који долазе у промет и трговину, као и да се успоставе повољне прилике за зараду свих слободних професија и праведне цене њихова рада и зараде. Ако држава колико-толико, задовољни све сталече и занимања у земљи, моћи ће рећи, да је извршила у довољној мери своју дужност.

Да се то свуда не спроводи, изнећемо неколико примера: Познато је да срески начелници имају бесплатан стан, огрев и дрва, на рачун буџета општинских, док тога немају старешине среских судова, као што су то пре имали. У Енглеској, где је углед суда на великој висини, први судија у држави, најбоље је плаћена личност. Немамо ништа против да те погодности остану среским начелницима, али с правом захтевамо, да се то даде и старешинама судова среских тим пре, што ови услед донесених уредаба о уређењу кредитних односа, немају никакве споредне зараде, док то срески начелници имају, од прегледа општина и других комисија. Наше сеоске општине су и онако преоптерећене, па би ове издатке за среске начелнике требало пренети на државни буџет.

У осталом чиновнике треба добро наградити, ако хоћемо да врше своју дужност савесно и поштено, јер нико не може веће штете направити држави и народу, него несавестан и непоштен чиновник, о чему имамо најжалост довољно примера и одказа.

Уредбом о санирању сељачких дугова тешко су погођена сва слободна занимања, као приватни учитељи, инжењери, мерници, адвокати, лекари, апотекари итд., јер њихова зарада пада под удар уредбе.

Разлика је међутим велика у том, што веровно, дајући сељаку зајам, даје му од сувишка, без кога он може бити и живети, док припадници слободне професије живе једино од своје зараде, па ако се плаћање заслужбе одгађа на 12 година, а они то требају такорећи дневно, онда је тиме угрожена егзистенција читавих породица таквих слободних професија.

На скупштини Адвокатске коморе у Београду, на територији где свет материјално најбоље стоји, изнесене су очајне прилике адвокатског сталежа; како нема посла, како многи и гладују, отказују занимање, јер не могу плаћати пореза и т. д. Ја сам се лане у свом говору највише заузимао за интересе сељака, па то чиним и сада, али морам да овом приликом узмем у одбрану и интересе адвокатског сталежа, не само као припадник тога сталежа, него и као човек, у интересу хуманости и социјалне правде. Дешавало се, да се с овог места нападао адвокатски сталеж, што је неумесно и неправедно, јер у сваком сталежу има и рђавих појединаца, па и у адвокатском. Адвокати имају своје сталешке коморе, које ригорозно пазе на рад и владање својих чланова и најстрожије поступају према сваком члану, који се огреши о своје сталешке дужности. Адвокати врше веома важне и разне приватноправне и јавноправне функције, били су на највишим местима у државној управи као председници влада и министри, као народни посланици, ваљани национални и социјални радници.

Нека ми буде допуштено да овом приликом истакнем, како су баш два смедеревска адвоката Станко Лапчевић и Никола Станковић с Михајлом Авромовићем пре 40 година основали у Србији прву сељачку задругу у Вранову код Смедерева, а у овом моменту морам бити нескроман па истаћи, да сам и ја основао прву среску Здравствену задругу у Савској бановини у Слуњу. Ко дакле има иоле развијен осећај социјалне правде и солидарности, тај неће никад нападати сталеж, него само појединца, ако се огреши о закон и морал. Дужност је државе и државне власти, да подједнако терети а и подједнако заштићује све народне и друштвене сталеже, па и адвокатски сталеж који игра тако важну и видну улогу у свима гранама друштвеног и државног живота. Господо народни посланици, знамо добро сви, да има много пензионисаних младих људи за пређашњих партијских режима, које би требало реактивирати и попунити њима евентуална упражњена места, чиме би се постилге ипак неке уштеде, јер се не би морали постављати нови, а дала би им се уза то и нека морална сатисфакција.

Много се учинило досад на унификацији закона, а да се постигне потпуна законска унификација, потребно је да се што пре донесе нови грађански законик, трговачки закон, закон о банкама и да што пре проради Касациони суд у Загребу, јер за сад имамо још увек више касационих судова, што је неспојиво с јединством државе.

Говоримо и пишемо о јединству, а још увек имамо два календара и две азбуке: ћирилицу и латиницу. Ако хоћемо до краја право државно, национално и духовно јединство, морамо одбацити и уклонити све оно, што нас раздваја, а уваћати и примати све оно што нас зближује и уједињује. Треба у том погледу имати одлучности, као што је и Његово Величанство Краљ Александар имао др-

жавничке и националне храбрости и одлучности да даде држави једно име, а народу и држави једну заставу.

Од колике би важности било изједначење календара у верском погледу и колико би то духовно зближило још више православне и католике, држим да не треба нарочито доказивати као и то, да би тиме добила и народна привреда на радним данима, јер би се смањило број празничних дана.

Исто вреди и за обе азбуке. Наши писци и књижевници подељени су у том погледу у 2 табора. Док су неки зато, да се то све остави времену, дотле су други зато, да се латиница с источним наречјем уведе као државно писмо. Тиме би била учињена концесија хрватском и словеначком делу нашег народа који се служи латиницом. Могло би се међутим одредити да латиница с источним дијалектом буде званичан и књижеван језик, а ћирилица факултативна. Кад је Њ. В. Краљ, као што напред споменух, решио на опће задовољство питање имена државе и питање заставе, што је било много осетљивије, моћи ће се и ово уз добру вољу још лакше решити.

Господо народни посланици, као и у другим државама, тако и у нашој држави, привредна и валутна политика државне нотне банке, дакле и наше Народне банке, увелико утиче на привреду земље. Многи посланици лане, а и ја сам то чинио, критиковали су рад наше Народне банке. Недавно је публикован биланс Народне банке за годину 1933 из којег се види, да је Банка у току последњих пет година отписала као сумњива потраживања у огромној своти од 150 милијуна динара на акцијски капитал од 180 милијуна динара. Теоретски је уопште немогуће и недопуштено да један такав завод има дубиоза. То је разлог, због кога Народна банка није хтела све до 9-11-1934 да снизи каматну стопу на зајмове на велику штету наше народне привреде, него само пази на дивиденду дионичара као какав најобичнији акцијски завод. Таким радом и губицима оштећује се и држава, која партиципира у чистој добити, па је например држава добила неких 4 милиона динара добити за 1932, док је у години 1931 добила 56 милиона.

Молимо господина Министра финансија а и целу Краљевску владу, да о овом свему поведу најозбиљнијег рачуна, те да евентуално и изменом Закона о Народној банци приморају Народну банку, да у првом реду води не само најсавесније пословање, него и таку привредну и валутну политику, која ће одговарати привредним интересима земље и државе.

Ја сам у свом лањском говору о буџету истакао, како би се безглаво дизање улога, ако не свим спречило, а оно ублажило, а тиме и криза новчаних завода, да је Народна банка на време и обилно прискочила у помоћ новчаним заводима, а сада је опће мишљење, да наша држава није у стању смоћи толико срестава, да би успешно могла спровести санацију наших новчаних завода и успоставити поверење у наше новчане заводе.

Нека ми буде допуштено да укратко прикажем, како је поступио Немачка у сличној ситуацији. Када је настао слом банака у Немачкој 1931 године и стали се дизати улози, немачка влада у споразуму са државном банком одлучила је да употреби сва средства, како би се успоставило изгубљено поверење у новчане заводе. Претходно су

затворене све банке на 3 недеље. После дужег саветовања сви меродавни фактори сложили су се у том, да се поверење у банке може успоставити само тако, ако се улози буду могли исплаћивати без ограничења и да се у ту сврху новчаним заводима стави на располагање толико новца, колико им буде потребно за исплату улога. Тада је државна банка располагала са 4 милијарде и 300 милиона марака у оптицају, а заједно с резервним новчаницама с неких 7 милијарди марака. Како су међутим стручњаци држали, да ће бити потребно у ту сврху 9 милијарди марака, то је државна банка дала штампати хитно још 2 милијарде новчаница. Затим је државна банка дала изјаву, да ће свима новчаним заводима, када се поново отворе, дати новца колико хоће на добре менице уз 15% на зајмове и у уз 20% на залог. Већ сама та изјава вома је повољно деловала на улагаче. Кад су после 3 недеље биле отворене банке, било је доста пола милијарде марака за све улагаче, који су хтели дизати улоге. Кад су остали видели, да банке неограничено исплаћују улоге, нису их хтели дизати, па и они који су их били подigli, почели су их наново улагати. А Немачка била је вољна и спремна да у ту сврху употреби читавих 9 милијарди динара. Ето, шта може да учини енергична и спретна мера!

Ја сам лане опширније говорио о новцу, оптицају, инфлацији и да је наша Народна банка требала нешто учинити у том правцу, па да не мора доћи до свих ових изванредних мера за санирање наших кредитних прилика и односа, о чему се још приватно и јавно дискутује. Тако је, између осталог, донело „Време“, како је београдски предузимач Драгутин Ђикић, изразио предлог о решењу новчане кризе, који је чак послао и претседнику Рузвелту на мишљење, а који се састоји у том, да се уведе двојни новац и то за промет с иностранством на златној подлози а за унутрашњи промет на темељу непокретног имања. По мом скромном мишљењу двојност таког новца још би више замрсила и онако доста замршене валутне и кредитне односе, где би свакако дошао до изражаја познати Грешемов закон, где лошији новац потискује из промета бољи новац и овај се онда тесурира.

Здрава мисао овог предлога једино је у том, као што сам лане говорио о постанку новца, да су национална економска добра, а у овом случају и непокретна имања, основ сваке националне валуте, да се дакле продајом или залогом националних економских добара долази до злата, а на основи овог до националног новца.

Решење новчане кризе могло би се извести тако, да се златно покриће снизи од 35% на 30% или чак на 25%, како то предлаже један амерички финансијски и економски стручњак, да се све државе у том споразумеју да уведу златно покриће са 25%. Тиме бисмо ми са своје стране постигли већи еластичитет у издавању новчаница, како сам то и лане предлагао, а могла би се издати извесна сума новчаница и на темељу непокретног имања. Дакако да би у ту сврху било потребно изменити Закон о новцу, а и Закон о Народној банци. Новац је за народну привреду, што је крв за човечји организам. Ако му се одузме то значење и функција, наиме да не буде сретство размене за економска добра, сретство плаћања и мерило вредности економских добара, него се тесурира, онда

је новац изгубио своју праву социјално-привредну функцију и значење.

Уредба о санацији банака увелико руши ту функцију новца, тиме, што би се имали већ улози претворити у акције, чиме би се излучиле из оптицаја велике суме новца, што би била свакако велика штета за нашу националну привреду, која је и те како жељна и потребна капитала. Новац није сврха самом себи, него сретство за народну привреду и промет, па би требало употребити сва сретства, па и маркирање, да се констатује, колико и где има све новца, који није у оптицају те да се што више таког новца врати у оптицај за народне потребе и за привредну делатност уопште.

Све је ово важно ради тога, да меродавни фактори о том добро размисле и донесу ваљано решење, јер ако се хоће спроводити конзеквентно дефлациона политика, о чему сам већ раније говорио, морају се смањивати порези и сви други издаци. Ако остане све по старом и не подигне се опћи доходак народни, ми идемо неминовно у сусрет великим буџетским дефицитима. Без промета, полета трговине, индустрије и живог саобраћаја нема ни зараде ни дохотка, а без дохотка нема ни пореза ни свега осталог, а свега овог не може бити, ако нема у оптицају довољно новчаног капитала, новца, чија се множина мора увек равнати према потребама привреде и промета, иначе губи новац своју праву функцију и задатак. Осим тога, према најновијим статистичким подацима наша држава има 14½ милиона становника, па би већ и ради тога требало помишљати на повећање оптицаја новчаница, јер се наш народ за 10 година намножио за 2½ милиона душа.

Ми, међутим видимо, према најновијем стању Народне банке, да се оптицај снижио за неке 4 милијарде динара, но стварно у промету неће бити ни половина од тога, а остало је замрзнуто у банкама и тезаурирано код појединаца. У Италији на 45 милиона душа има у оптицају преко 30 милијарди лира. Ако код нас остане и даље као досад, ми бисмо се морали задовољити с овим оптицајем новчаница и када би се број нашег становништва попео на 20 или чак на 30 милиона душа, а то је с гледишта националне економије, а и практички неодрживо.

Није инфлација, ако се оптицај новчаница повећава законски према свагдашњим потребама народне привреде и због повећавања броја становништва него онда, ако је и у оптицају и у банкама доста новца и не тражи се, а ипак се издају нове законски непокривене новчанице.

Изгледа, да су и Чеси дошли до уверења, да се у овој кризи не може даље ићи с дефлацијом. Чехословачки посланик у Бечу Зденек Фирлингер, дао је 4-II-1934 сараднику „Ноје Фраје Пресе“ у том смислу интересантну изјаву, у којој се вели, да је искуство показало, да се не може више одржати новчана несташица (Гелдкнапхајт) у садашњем стадију кризе, особито у држави с недостатним капиталом, као што је Чехословачка (а шта да ми онда кажемо за себе, кад Чеси о себи овако говоре?!), која је водила већ 15 година ригорозну новчану политику, и да би према томе требало почети проводити либералнију новчану политику. Стварање нових кредита не мора имати за последицу погоршање кредитних односа неком злоупотребом капитала, него то, да се успоставе пређашњи нормални продук-

циони и конзумни односи. На тај начин би било лакше и самој држави да разним разумним мерама помаже унутрашњи конзум, а тиме и рентабилност продукције. Поред тога, држава би требала да помаже и приватну инвестициону делатност, од које ипак заправо мора у првом реду да потиче сваки привредни полет и просперитет. Када све то важи за Чехословачку, која је кудикамо богатија капиталом од нас, те га чак и код нас пласира, онда то мора још у већој мери важити и за нас!

Чехословачка је пошла још један корак даље. Претседник Министарског савета Малипетр најављује девалвацију чехословачке круна за 16 $\frac{2}{3}$ % ради олакшања чехословачког извоза, јер су државе, које играју улогу у светској трговини и које конкурирају са Чесима у извозној трговини, своје валуте девалвирале за 30—40%, затим да ће се златно покриће круне редуцирати на 25%, консолидовати краткорочне обвезе државне благајне и напослетку извађања јавних инвестиција ради сузбијања беспослености. Не можемо ни ми дакле остати скрштених руку, него морамо предузимати такође оваке или сличне мере за сређење својих привредних, финансиских и валутних прилика. Уколико то већ није досад учињено, молимо Краљевску владу да у том смислу спреми један општи радни политички, економски и културни, уопште социјални програм, који би се постепено и систематски изводио, како би се повећала општа привредна делатност и како би се могао хармонично развијати читав наш политички, културни и привредни живот, што уосталом одговара и програму наше странке. У том погледу послужило би јој добро својим саветом и мишљењем Привредно веће, односно социјално-Привредно веће, као што сам ја предлагао да се прошири Привредно веће, које би давало своја мишљења не само о привредним, него и о политичким и културним и уопће о свима социјалним питањима.

Ту би било главно поље рада за министра финансија, па сам напред зато и предложио да се крену посебно министарство за буџет како би се министар финансија могао више и лакше бавити општим привредним, финансијским и валутним питањима.

Господо народни посланици, кад смо већ једна нова и велика странка, какве наш нови политички живот није до сада познавао, то треба збиља да донесемо нешто ново и велико и да се и по том разликујемо од свих досадашњих политичких странака. То од нас с правом очекује наш врховни поглавар Њ. В. Краљ, а то од нас, као такве странке, очекује и захтева и народ и држава.

Напред поменути предлог господина Ђикића имао би онда смисла, када би се основало неко међународно средство плћања, о коме сам такође лане говорно. О том се већ расправљало и писало пре неких 30 година. Тако је о том држао предавање 22-1-1922 бостонски адвокат Чарлс Х. Сван у Манчестеру у статистичком друштву. Он је предлагао за тај међународни новц златну јединицу, коју је назвао „декада“, која би била тешка 10 гр и златне чистоће 91.5%.

Господо народни посланици, познато је да у нашој држави има много предузећа, која раде са страним капиталом. Држим, да би Народна скуп-

штина и у опште наша јавност требала да буде исправно информисана о раду тих предузећа, да зна колико исказују зараде и према томе колико плаћају порезе. Чују се гласови, да та друштва воде двоструке књиге, једне за своје акционаре, а друге за наше финансијске власти и да у својим билансима исказују веома мале или уопште никакве зараде, па да на тај начин избегавају опорезовање. Требало би све то утврдити евентуално једном стручно-парламентарном анкетом и да се ствар изведе на чистац. Кад би се повећао порез код страних предузећа, тиме би порасла и реалност самог буџета а смањени порески терети на народ.

Господо народни посланици, у експозеу г. Министра финансија читамо, да ће принос од туризма изнети 300 милијуна динара. Нека ми буде допуштено, да овом приликом речем неколико речи о нашим Плитвичким Језерима, који су познати са својих природних красота у читавом свету. Колико бисмо имали још више прихода од туризма, када би се модерно уредила Плитвичка Језера?! Ми бисмо од туриста који долазе тамо, имали много веће користи, када би се што предузело у већем стилу за подизање Плитвичких Језера и подигао већи комфор, а тиме би се повећао и број туриста не само лети већ и зими. Сама држава није тамо такорећи ништа учинила, осим наша Савска бановина, која настоји, колико јој допуштју буџетске могућности, да подигне Плитвичка Језера, али не толико колико она то заслужују. Пре свега требало би пут од Карлровца односно Тушиловића до Плитвичких Језера темељито поправити, да буде што подеснији за аутомобилски саобраћај, чиме би се уједно помогло тамошњем народу у овој привредној кризи, затим донети специјалан закон о Плитвичким Језерима о изградњи самог места, па да се поједина градилишта препусте бесплатно или уз становите цене онима, који би хтели и могли подићи виле на Плитвичким Језерима. Говори се, да ће бити подигнута и вила за Његово Величанство Краља, када буде боравио тамо, што би веома знатно утицало на даљи развитак Плитвичких Језера. Похвална је акција дијецезана епархије горњо-карловачке г. Епископа Др. Максимилијана Хајдина, да се још ове године подигне црква на Плитвичким Језерима, уколико буде одзива за прилоге у ту сврху. Ја сам један потпретседник тога одбора за подизање цркве на Плитвичким Језерима, па бих молио и Народну скупштину и поједине народне посланике, да по могућности даду свој прилог у ту сврху и апелујем и на сву нашу јавност с овог места, да се одазове позиву наше епархије горњо-карловачке давањем прилога за подизање овог црквеног храма на Плитвичким Језерима, који ће послужити не само духовној потреби тамошњег народа и гостију, него и украсу и унапређењу Плитвичких Језера.

Господо народни посланици, наши закони доnose се тако брзо, да се нема времена о том водити рачуна, да ли ти закони долазе у сукоб не само са другим законима исте правне материје, него и са законима из других правних подручја, а ми немамо такве установе, која би о свему томе водила стално бригу и рачуна и код донашања појединих законских предлога упозоравала на евентуалне правне сукобе. Држим, да би било по-

требно у ту сврху основати при Министарству правде сталну стручну комисију, која би у ту сврху прегледала све законске предлоге и уредбе и дала своје мишљење да ли нема каквих правних сукоба пре него што се изнесе пред Народно претставништво.

Све ово изнео сам у најбољој намери и са искреном жељом, да се све то брже и што боље поправи, што се може поправити, на корист народа и државе, што ће дакако подићи и углед Народне скупштине и наше странке у земљи и иностранству.

Господо народни посланици, поред свих тешкоћа, које нам се чине с разних страна, ми ипак видно и стално напредујемо на свима гранама народног и државног живота. Изгледа међутим, да смо ипак најлепше и највеће успехе постигли у спољној политици, не само зато, што смо у Малој антанти постали моћан политички и економски фактор, такорећи велика сила, без које се не може водити међународна политика, него и због тога, што је историјским путем Његова Величанства Краља Александра са Њеним Величанством Краљем у Бугарску, Румунију, Турску и Грчку на Балкану наступила нова ера мира и доброг суседства међу балканским државама и народима. То нам даје гаранције, да ће се у будуће спречити свако изигравање балканских народа једних против других са ма које изванјске стране и да ће се тако сачувати принцип „Балкан балканским народима”, што је мање више већ сада остварено Балканским пактом потписаним у Атини.

Нарочито морамо искрено и одушевљено поздравити најновије зближење између нас и Бугара, тога четвртог јаког огранка југословенске нације, које се сада врши интензивно и искрено на свима пољима привредног и културног живота народног и државног, а на добро и напредак обе државе и за проширење и извршење југословенске идеје.

Господо народни посланици, наш понос и узданица, наша војска и морнарица, на првом су плану и када би све функционисало као оне, ми бисмо могли бити потпуно задовољни у свакоме погледу.

Доношењем Закона о општинама и провођењем општинских избора, на којима се у потпуности манифестовало наше народно и државно јединство и југословенска идеја и где је наша Југословенска национална странка однела сјајну победу, наше су се унутрашње прилике и државни живот сасвим нормализовали. Веома леп успех у овако неповољним привредним приликама, постигнут је у спољној трговини. За наш активум износи око пола милијарде динара, што се има приписати активности тога Министарства и захваљујући трговинским уговорима, које смо склопили с Румунијом, Грчком, Албанијом, Мађарском, Аустријом и Немачком, те допунским уговорима с Француском и Италијом.

Најчешће се саобраћај стално поправља и може се рећи да спала међу најуређеније у Европи. Исто се то спажа у раду и код других наших министарстава.

Господо, сад још неколико речи о нашој опозицији. Шипоке масе народне које стоје уз нас, а и читава јавност добро знају, да се досада много грешило и згрешило, као и то да се све то не може на једанпут и за кратко време свршити. Сви

ови већемтени нападају опозиције у говорима њеним овде у Парламенту, а и у агитацијама на терену, неће имати никаква ефекта просто зато, што широке масе народне имају пуно поверења у нас као веру да ћемо, заједно са нашом Владом све погрешке и недостатке систематски поправљати и поправити и тако најречитије демантовати све оне приговоре и агитацију опозиције, које би она хтела да искористи против нас а у своју корист.

Господо народни посланици, као што напред рекох, поред све агитације разних наших унутрашњих политичких противника и поред разних махинација и роварења наших спољних непријатеља, наше се унутрашње и спољне прилике видно поправљају. Ми збиља можемо према томе да с поуздањем гледамо у своју бољу и лепшу националну и државну будућност, већ и за то, што на челу државе и народа имамо таквог владара као што је Његово Величанство Краљ Александар, који са Владом свога поверења, а да како и с нашом владом, мудро и савесно, енергично и конзеквентно врши и спроводи успешно препород читавог нашег државног и националног живота. Због свега тога гласаћу за овај предлог буџета како у начелу тако и у појединостима. (Одобравање и плескање).

Потпретседник др. Коста Поповић: Има реч народни посланик г. др. Милослав Стојадиновић ради личног објашњења.

Др. Милослав Стојадиновић: Господо, народни посланици, само неколико речи ради личног објашњења.

Мени је жао што синоћ нисам могао да реагирам у току говора на примедбу која је пала од г. др. Метикоша, а који је, говорећи о случајевима корупције, добацио мени, да сам ја примно хонорар за обнову само једног села у износу од 260.000.— динара.

Господо, ја сам се навикао и ценим г. др. Метикоша као човека који је био начелан у полемици и могу да закалим што је тај један лични моменат убачен. Али, господо, како сам изазван, то дозволите само неколико речи да кажем, како стоји са замерком г. др. Метикоша у вези третирања овога питања.

Господо, случај је посве јасан и чист. Тиче се овога. Док је био још претседник Краљевске гласе г. др. Војислав Маринковић, он је, у вези успешног рада, који је био поверен мени од стране Краљевске владе на обнови свих насеља пострадалих од земљотреса у Јужној Србији, један посао, који је успешно завршен и где највећа захвалност припада само нашој војсци, која се жртвовала доле на Југу, он ме је умолио да се ја примим и за претседника Државног одбора ради обнове свих оних села која су пострадала од поплаве на једном великом фронту од Брода па све до Обреновца, равно 18 села, нарочито Раче, која је највише пострадала. То је било поверено мени да у својству претседника Државног одбора, а уз припомоћ војске, могу да и ту обнову изведем, што сам са пуно успеха и учинио.

Господо, када је то већ избачено као коруптиван случај, мене чуди и претпостављам да г. др. Метикош несумњиво не познаје ове прилике и зато ћу да исправим ону примедбу, коју је упутно. (Милош Драговић: Дакле нисте примили?)

Господо, мене је Краљевска влада ангажовала и ја сам, господо, одричући се свих својих

послова провео пуних 11 месеци на послу те обнове. Један позитиван рад који је, господо, у крајњој линији дао ове резултате.

Ми смо подигли само у Рачи 190 нових кућа и то је село премештено 4 километра од старе Раче; ми смо, господо, подигли у осталим насељима 350 нових кућа а тако исто обновили смо 750 кућа, т.ј. свега 1320 кућа, које је наша држава подигла за релативно кратко време. Молим вас, господо, што сам ја ту мисију примио и што сам је успешно извршио, то није само мој успех, то је успех наше државе и владе која се постарала да набави сретства да се ти радови изврше. Ствар стоји овако: ја сам г. Претседнику владе у почетку казао да је тај велики пут од Брода до Обреновца, преко 350 километара, скопчан са материјалним и другим жртвама, да, поред рада на терену, морам бити и у канцеларији одбора, као и да се старам за све послове одричући се својих сопствених. Ја с правом могу рећи, баш због тога, да је тај успех и мој успех. Сад ми се чине приговори ако сам ја за тај и такав рад добио накнаду. Господо, у решењу Министарског савета, које је доцније озаконено, стоји да г. Стојадиновић има право на хонораре и накнаду свих трошкова, а ја изјављујем свечано пред Народном скупштином, да ни једне паре хонорара нисам примио и да нисам хтео да примим ни за радове у Јужној Србији које сам изводио под веома тешким околностима, па ни за ове радове овде који су трајали скоро 11 месеци. Ја се нисам користио тим правом, (живо одобравање) јер сам сматрао да ми је дужност да радим без хонорара. Али, господо, допустите ми г. др. Метикош, ја мислим, да кажем да су толики радови, све то обилажење терена, тако великог простора, које сам вршио о своме руху и круху, сам плаћајући бензин и аутомобиле, да је све то био разлог што је Краљевска влада унела у решење моје право на накнаду свих трошкова. И чега има, молим вас господо, у томе корумптивног? (Др. Метикош: Колика је сума?). Господо, сума која ми је исплаћена износи 200.000 динара. Ја сам за то време од годину дана био лишен ма каквог привређивања на другој страни. Ја сам дао 50.000 динара мојим сарадницима у часопису, који су ме замењивали. И не само то, господо, по томе решењу Министарство грађевина било је дужно да стави на расположење планове за извођење тих радова. Ја сам молио др. Метикоша да ми верује, да сам ја био тај који сам заменио Министарство грађевина, јер сам са геометрима, и другим техничким особљем, приватним а не државним, извршио не само снимања него и све регулационе планове. То је, господо, моје дело. Ја сам те генералне планове који се иначе плаћају и по 100.000 динара, извео у главном о своме руху и круху. (Одобравање). Ја бих молио г. Метикоша да верује да овако стоји ствар и да, господо, ни наши официри, ни наша војска, ни чиновници нису ни један од њих примили ни једне пребијене паре хонорара и да смо се сви ми њих одрекли, вршећи на тај начин своју дужност. Ја сам добио по решењу накнаду ефективних трошкова, које сам поднео, и ја сматрам да је та накнада неувисше мала према мојим трошковима и дангуби од године дана. (Др. Метикош: Како за когал). Ја бих молио г. Метикоша да ми верује да ствар овако

стоји и кажем да је ово јединствен случај једног смишљеног, успелог и добро организованог рада.

Г. Министру финансија и г. Министру Пуцелу захваљујемо напосе, да смо у те сврхе добили новац за радове и да смо за цигло 6 милијона динара успели да подигнемо 1.320 кућа. И, господо, не само то, код свих радова је такође интересантан случај да се нису тражили накнадни кредити, него напротив, успели смо да од те суме вратимо 200.000 динара неутрошено. (Одобравање код већине).

Потпретседник др. Коста Поповић: Има реч г. Станко Тркуља.

Станко Тркуља: Господо народни посланици, у овој великој дебати државног буџета дозволите ми, да и ја проговорим неколико речи, као сељак и сељак из опозиције. Али, господо, верујте као и присташа државног и народног јединства. Ово »сељак из опозиције« не бих поменуо, да није г. Коста Алексић добацно и питао, колико опозиција има сељака? Господо, ја сам му са пуним правом одговорио, колико има сељака у Народној скупштини, док стално од вас свију овде чујем како о сељацима кажете, да их има 85—90%. Господо, ја нећу пребројавати њих, него их пребројте ви. Господо посланици, ово што кажем, хоћу да подвучем, није најважније. Ја се не би, као што рекох, осврнуо да г. Коста Алексић ово није убацио. Ово није важно као што није важно, што многи говорници у својим говорима говоре стално о народном јединству и пребројавају, и помињу колико има Срба, Хрвата и Словенаца, као и колики је број православних, католика и муслимана у овој кући и државним надлештвима. Па то није важно за нас, али има нешто друго много важније, а то је што су многи говорници излажући разне потребе наше државе и народа, између осталог износили овде, што сам ја чуо и пре па и ове године, да се говори о државном и народном јединству. Ја мислим, господо, и тврдо верујем, да је наше народно и државно јединство тврдо и недељиво, али нешто друго је важније, а то је створити наш народ економски јаким, као што је национално јак, па онда не бојте се за народно и државно јединство. (Аплауз). Мене је изненадило кад сам дошао у Народну скупштину први пут, а то је пре 2 године, када се говорило о народном и државном јединству, а сад ме још више чуди после 2 године, кад се у истој Скупштини говори о народном јединству, и о племенском и верском пребројавању. То не одговара потребама нашег народа, јер то наш народ не тражи, нити то питање поставља, то питање стављамо само ми овде. Учинимо, господо, наш народ економски јаким и здравим, па будите без бојазни за његово државно јединство, јер је оно потпуно осигурано, и тако јак, да је наша држава у стању, да се брани и од унутрашњих и од спољашњих непријатеља.

Али, господо, кад ово кажем учинимо наш народ економски јаким, то је моја добра намера, само господо, ја сам казао и лане и ове године кажем, и молим Кр. владу да ме извини као и владину већину, да са оваквим радом као што се почело, у Влади и владиној већини, наш народ неће се економски подићи него ће се сасвим материјално уништити, то ја видим и у то сам уверен, јер је то моје лично убеђење. А то, господо, видите и ви, али нећете да видите.

Господо, немојте ово узети да ја говорим као човек из опозиције, ја говорим добронамерно, јер сам дошао као човек сељак посланик из народа и ово добронамерно говорим. Господо, кад кажем да ни Краљевска влада, а и ви из владине већине немате ни разумевања и осећања. За тај наш народ економски сиромашан, особито сељачки. Најпре напоменућу овде само раздужење сељака. Господо, наш сељачки сталез а ту има и обртничког сталеза очекивао је закон, који се је имао овде да донесе, као озебао сунце. Али шта од тога закона би господо, место да буде донесен закон о раздужењу, донесена је једна гломазна владина уредба, по којој се уредби, господо народни посланици, наш сељак апсолутно не може раздужити. Уредба каже да се сељак раздужи за 12 година у 12 obroka. Господо, (Метикош: Како ће се раздужити кад цене све више падају?!) ја ћу бити слободан да вам напоменем само један случај, шта рале државни ексекutori. Ја сам био очевидца, када је један човек из мога среза ишао са плугом и семеном на њиву, пресрео га је ексектор и одузео му и плуг и семе. Рекао сам томе дотичном господину, ама за Бога, шта учини? Шта ће овај сиромаш човек да на годину ужење а шта ћеш ужњети ти за државу? Будите уверени да ми је одговорио: Имам наређење и по наређењу радим. Господо народни посланици, има и још један куд и камо црњи и гори случај. Тако например код једне жене, која се пре осам дана породила, дошао је ексектор и однео је њезину једну постељу. Па замислите господо овакво стање, зар ово није очано поступање, зар ово није грешка? Господо имајмо срца и душе!

Господо, сељак се задужио у време велике инфлације када је цена једне кокошке износила педесет до сто динара, када је прасе било 500 до 1000 динара, када је крава била 5000 динара. Господо, сељак се онда задужио, а данас он треба да се раздужи. Ја нећу да споминем камате, он се на овај начин не може раздужити ни самом главницом. Господо, сељачки сталез и сељачки народ ја мислим да је стуб ове државе. Он је темељ под кућом на којој почива државна зграда и кров. И када се тај темељ сруши, одмах ће се и зидови распасти, пашће и кров. Ја упоређујем нашу државу са сељаком. Наш сељак је темељ државне куће, а држава га као таковога мора раздужити. Господо, данас он продаје ону краву, коју је онда продавао за 5.000 динара, за 500 динара, кокош продаје једва за 10 динара, а прасе за 100.— динара. и како мислите и на који начин, да ће се сељак раздужити, кад нема да плати ни своје обавезе — порез држави, него мора ексектор да му гони и семе и плуг, и постељу испод жене — породиље. Господо, имајмо срца и обазривости на ово!

Ја очекујем од вас питање на ово моје излагање: на који начин мислим ја, да се сељак може раздужити? То се питање само поставља, и ми треба на њега да одговоримо, али да одговоримо промисљено и са пвном савешћу.

Господо моја још, реч две о инфлацији. Ја сам мало пре рекао, да се сељак задужио у доба инфлације, кад је било новаца, кад је било банкнота. Јуче је врло уважени г. др. Кујунџић казао овде, да би нас инфлација навела на зло, и да би се онда морали новци носити у куферима. Он је навео један пример, како у Немачкој један келнер у ре-

сторан-вагону, није дозволио путнику да унесе куфер, а овај му је рекао, није ово куфер, него новчаник. Господин Кујунџић је казао: ако дођемо на инфлацију, онда ће се возити новац у трамвајима и колима. Богами, господо, ја то не бих могао усвојити. Да напоменем још ово. Он је казао, да сељак неће инфлацију. Да ли би инфлација била један лек за наше привреднике, а нарочито за сељаке, ја нисам стручан да о томе говорим, или би то била само инјекција да дуже поживе, ја то не могу знати, али могу да тврдим да наводи г. Кујунџића нису тачни. Сељак и те како вапије за инфлацијом, а тако и обртник и мањи трговац, и према овоме наводи г. Кујунџића нису тачни. Ја кажем да не знам да ли би инфлација била само лек и инјекција, то ви стручњаци и г. Министар финансија, боље знате и о томе промислите, али ја тврдим, да се сељак не може раздужити, и да ми морамо тражити начина и средстава да га раздужимо. Моју тврдњу нико није у стању побити.

Што се тиче вожње новаца у трамвајима и колима и ношење у коферима, тврдо верујем да наш сељак никад неће возити новац нити у трамвајима нити у колима. Он је сиромаш, он је јадан, и не може да плати ни ексектору да му не носи постељу испод жене, породиље, да му не носи плуг и семе. То није тачно. Господо моја, ја само тврдим да је наш сељак презадужен, а не само сељак него и мали трговац и обртник и сви са страхом чекају 15 новембар ове године, када ће доћи она његова рата да је плати, а платити је не може. Не може платити ни порезе а камо ли дуг. С тога морамо наћи начина, како да се он раздужи. Мора се, господо, тражити начина да му се да одушка и живота, јер ако угушимо њега, онда смо појели семе од кога се хранимо. Сељак је извор и темељ ове државе и с тога га морамо чувати. Гледајмо да сачувамо сељака и да га економски подигнемо, а немојмо стално да говоримо о национализму. Метните то на срце и будите мирни што се тиче државног јединства. Док то питање не свршимо, Бога ми се љуђамо као мотка на води. Ја то тврдим и остајем при томе. (Има их којима је и добро, чује се глас). Ја не знам коме је добро, само знам да онима у чије име ја овде говорим није добро. То добро верујем да то и друга господа разумеју, али то неће да разумеју.

Дакле, господо, ја мислим да има три начина за раздужење сељака. Могла би ми нека господа замерити што ја овде као сељак и нестручњак стављам предлоге о раздужењу сељака, који би се можда могли показати и као неостварљиви или чак и неумесни, али ја, господо, верујте ми, говорим у доброј намери и у интересу нашега народа и наше државе. А вама, господо, који сте стручњаци и паметни, стављам да промислите о мојим предлозима, али да при томе метнете руку на срце, народа ради и државе ради.

Ако је инфлација недопуштена и опасна и ако је она тако страшно зло које би имало тако тешке последице, као што то неки тврде — ја нисам стручњак али вам искрено говорим — ако се дакле сељак не може да раздужи инфлацијом и да му се тиме продужи живот бар за неколико часака, онда тражимо неки други начин на који би томе највећем сталезу омогућили живот како би на томе темељу народа могла почивати држава.

Ја не требам никаквих биљежака да помоћу

њих говорим, јер ми они стоје на срцу, јер сам с њима на срцу дошао данас у овај високи дом да говорим и да радим оно што ми је у моћи а у интересу тога сељака и привредника. И опет велим у интересу свих нас и наше велике недељиве Југославије. О њој као целини и о јединству уопште је сувишно говорити и пустимо то, господо, кажем ако са инфлацијом не можемо да лечимо ову тешку рану, можемо ли онда на овај начин: да укинемо заштитне царине и да повећамо купопродајну моћ нашег сељака, па ће се он сам одужити. Дајте му оне цене које су биле за његове производе онда када се је задужио, па не брините о његовом раздужењу. Не може ли то, ја писам у томе стручан али ипак хоћу да кажем и ово моје мишљење. Ако бисмо са нашим суседним државама са којима смо у савезу, успели да укинемо царине на све оне продукте које оне увозе, у корист нашега сељака и малогa обртника, онда би његова куповна цена била куд и камо већа. А савезно с тим морали би тражити од наших савезника и осталих држава да и оне укину царину на оне артикле које наш пољопривредник извози. Дакле стоку и жито, и т. д.

Као што сви знате, господо и браћо, порези су остали исти као и пре што су били, ако нису и већи, све оно што сељак купује у дућану, купује по истој цени као и раније, ако не и по вишој, а оно што продаје, он продаје у бесцење. Једно прасе које је раније коштало 1000 динара, ако га прода за 200 динара, он гладн браду; краву коју је раније продавао за 5000 динара, ако је прода за 500 динара, он гладн браду; тако исто стоји са пшеницом, кукурузом и осталим. Дакле ја мислим да би му се могло на овај начин помоћи као што сам напред изложио. Ако не може на овај начин, промислимо и на даље начине, дужни смо то да чинимо а не само да седимо овде да пијемо кафу и да примамо дневнице, него да озбиљно радимо и промислимо о ономе, зашта смо дошли овде. Не може ли дакле овај начин, ја ћу ставити и други мој скроман предлог који вас молим да узмете у оцену и размишљање.

Господо, наш народ мора да плаћа државни буџет 10 до 11 милијарди годишње а према попису од 1932 године, сељачки дугови износе 7 милијарди динара. Господин др. Кујунџић додуше каже да то није тачно и да износе 6, добро, нека је и 6. Ја, господо, овде говорим само за сељачке дугове, али овде има и малих обртника и занатлија и ситних трговаца којима такође треба помоћи. Разуме се да не помињем велетрговце, картеле и капиталисте, али за ове ситне морамо наћи неке помоћи. Дакле, када је буџет 10 до 11 милијарди, унесите у њега и ових 7 милијарди и одужите нашега сељака. Место у 12 година у 7 година. Господо, наш сељак, као што знамо, јадан је и задужен код банака, али има и других којима је сељак дужан. Има поштених штедиша који су зарадили нешто у Америци или ма гђе, који су уложили свој новац у сељачке кредите, али у данашње време он не може доћи до свога новца и очајава, нема ни за живот. Ја вам стога стављам на срце овај мој предлог и ако је исправан, усвојте га а ако није исправан, одбаците га. Кажем када је већ буџет државни 10 до 11 милијарди, унесите и тих 7 милијарди, па узмите списак од тих штедиша и тих улагача, коме је ко колико дао и по-

судио. И то дуговање мора се уносити за 7 година а не у једној години, па ће онда наш сељак у току за 7 година да се раздужи, па и веровници да дођу до својих тражбина. Тиме нећете учинити ништа неправедно нити лоше. Ја верујем да би могла да она средина, која нити је дужна а нити јој је ко дужан, допринесе те жртве за спас цјелине. То је мој предлог који ја мислим да би нашег земљорадника одржао и да би стао здрав и чини на земљу и могао радити весто на корист своју и државе. Али са овом уредбом њему долази смрт, јер нема да купи ни петролеума, ни соли, ни опанке, ни шешир. А како онда да врати и плати дугове? Ја мислим да је Краљевска влада добронамерно мислила, али на жалост она није добро схватила, јер неће да зна како се у нашем народу живи. А нама је дужност да кажемо Краљевској влади како сељак живи.

Дакле, господо, ево толико о томе животу нашег сељака. Чудим се да нисте упали у реч, да ми нисте замјерили. (Чује се: Нећемо ми, то чини само Милош Драговић!). Он је мој човек и неће.

Господо моја, ја вам стављам још једанпут то на срце, са тим идите и спавати, и устајати, стављам и господину Министру то на срце, стављам да иде и он са тим спавати и устајати, јер ћемо на тај начин економски ојачати нашег привредника, нашег земљорадника, па онда не брините за народно јединство и не певајте о томе. То су песме, то су фантазије, место тога ми имамо пречих послова.

Господо, молим вас будите љубазни, имајте још мало стрпљења да кажем још реч две о пољопривреди и уопште о привреди. Као земљорадник, као човек и задругар, нарочито задругар већ 20 година, ја гледам да наше Министарство пољопривреде — нећу да критикујем, бићу објективан, руку на срце — да наше Министарство пољопривреде доста пута троши на разне изложбе, на разне пропаганде доста новаца, од којих наш сељак, смем да кажем, нема богзна шта, нема ни мало користи. Ја ћу, господо, само да поменем овде путујућу пољопривредну изложбу, која, како сам дознао, путује већ три године по нашој држави. Била је у предвратној Србији, била је у Војводини, па ево и мој срез је имао ту срећу да буде посећен. И то је било 12 о. м. И као задругар рекао сам мојим сељацима: — Браћо, долази нам и то први пут у веку, нисмо у стању да илемо у Загреб, Љубљану и Београд па да видимо ту изложбу, долази, па да је видимо.

Господо, ја смем да тврдм да се је наш сељачки народ кренуо напред и да он има појма, и то врло много о томе шта је то пољопривреда, а зато он има највише да захвали задругарству које је допринело да се наш сељак у томе правцу васпита и унапреди. (Чује се: И Савез задруга). Е видите од главе риба мирише. Тако је наш сељак заменио дрвени плуг железним плугом и узео у обрађивање св нове методе. Тако је тај наш сељак дошао да посети изложбу и види, има ли и ту нешто да научи. Али кад је дошао, он се разочарао, јер шта се је тамо могло видети? Могло се видети живине, кокошију, свиња, оваца и т. д. Па када је наш сељак све то видео, он је онда на све то рекао: па ово ништа не вреди и одавде се не може ништа научити. Дакле, господо, нашем сељаку треба да-

ти живога примера, а та пољопривредна изложба, по моме мишљењу, није ништа дала.

Господо, да кажем још само неколико речи. Ја иначе имам још мало времена да говорим, бојим се свога звона. Ја вам кажем да треба наћи пута и начина да се помогне нашем земљораднику. (Кунтарић упада у реч). Не можете ме Ви, г. Кунтарићу, завести, ни Ви нити ико други, а ја Вам кажем да волим да чујем полемику. Кажем вам да треба наћи пута и начина да се сељаку помогне и да би се то постигло, ја сам још раније рекао да треба укинути у првом реду порез на земљарину. Ја морам овде да споменем моје прошлогодишње и раније жалбе када сам тражио да се укине неправедан порез на винограде, на директно родећу лозу. Савска бановина је на наш народ наметнула јоу неправедну порезу, противу које се многи и многи револтирају. Народ плаћа земљарину и сади винограде. (Чује се: Али то је отров). Е, добро, када је то отров, требало би га уништити. Али, господо, кад мој срез плаћа бановини 35 до 40.000 динара онда није отров. То је производ нашега сељака, и он би волио увек да га има кад бољег нема, као што би волио да има и бели хлеб а не црни или као што воли да има целе ципеле а не да иде бос и у подераним опанцима. Господо моја, г. Министар Краљевић малочас каже, то је отров а ја опет кажем да то није отров. У моме срезу од тога вина се још нико није разболео а камо ли умро.

Понављам опет, господо, да народу треба помоћи и повећати му продајну моћ, а пољопривредним изложбама и разним брошурама које народ коштају врло много а не дају никакве резултате, њему се тиме ништа не може помоћи.

Господо, још само реч-две о једној уредби која такође интересује и терети сељачки сталеж, о Уредби о обавезном осигурању од туче. Приморско-крајишка област у Карловцу донела је уредбу о осигурању од туче по којој сваки земљорадник треба да плати 5 динара од рала оранице, па кад му туча убије усеве, да добије оштећу. Народ је то добро примио, али то се у пракси, опет због рђаве администрације, показало рђаво. Дође туча и побије усеве сељаку. Сељак по пропису кроз три дана пријави штету општини, општина шаље Банској управи, Банска управа шаље свога проценитеља после 2—3 мјесеца, кад сељак већ пожење оно што је од туче остало, који каже сељаку: Па добро, што си пожењео оно што је преостало од туче, откуд ја сада могу оценити колика ти је штета причињена. И тако јадни сељак остане оштећен.

Господо, да кажем још две речи о ресору Министарства грађевина. Додуше ово што хоћу да кажем пре би спадало у специјалну дебату о буџету Министарства грађевина, али вас молим да ми допустите, да ову прилику искористим да то кажем, како не бих и онда ради овога губио време. Господо, у моме срезу, у срезу јада и чемера, тамо су све могуће пасиве. Још пре 30 година Аустрија је нашла за потребно да изгради један пут од 35 километара, који би спајао Босну са Загребом. Она је и почела да прави тај пут, али се после тај пут престао да ради. 1929 године Приморска област, из неких субвенција за исхрану народа, почела је да ради један мали део овога пута без насића. Тај пут није завршен и народ се због тога много мучи

и вапије и апелира за помоћ на своје посланике, па и на мене као посланика и банскога већника, али се ништа не предузима да се тај пут изгради. Прошле и претпрошле године срески начелник, понукан од народа, почео је да прави овај пут, обећавајући народу да ће се добити помоћ од бановине или од државе, па да ће се он завршити, али шта се догодило? Никаква помоћ није добијена и народ се сада мучи и гази по блату. Он има добру вољу и хтео би да ради. На 10 до 15 места и било се почело са радом али је, као што рекох, тај рад обустављен и народ се сада грдно мучи. Бар да није покварен оија стари пут, онда би му лакше било. Ја молим г. Министре финансија и грађевина да се из кредита за јавне радове да помоћ моме срезу да се овај пут заврши. Каже се, да је Савској бановини на тај циљ дато 5 милиона динара, али ми нисмо добили ништа. Господо, још нешто желео бих да кажем. Г. Министар финансија, бранећи овде буџет од 10 милијарди и 171 милион који нам је поднет, казао је да је тај буџет реалан и упоређивао га је са буџетима суседних држава. Ја не знам, господо, шта се дешава у туђим кућама и како се тамо ради и газдује, али знам шта се ради у мојој кући.

Господо, приповеда се, предлаже се говори се о штедњи. Само чујемо: штедња, штедња, штедња! Штедња је потреба и у економским приликама оваквим какве су, и те како. Али, господо, не говорите ономе гладном да штеди, јер тај не може више да штеди, осим да престане да једе два дана.

Господо, ја мислим да би требало да се почне са штедњом одавде — од министара, и одавде — од посланика. Пођимо одавде.

Господо, било је критике о министрима без портфеља. Нека ме извине господа министри, не бих хтео да критикујем. Говорим објективно. Али народ се пита и ја се питам: чему служе министри без портфеља? Јесу ли они нека државна потреба? Ако су потребни држави, онда нека би било. Али по мом мишљењу, министри без портфеља у нашој држави нису потребни. То се питање сада намеће.

Колике имају плате министри, колике њихови шефови кабинета, а колике њихови секретари, то ви знате, а богами и народ зна. Али, господо, речено је већ овде да има преко 5000 људи младих, свршених, школованих који треба да се ухлеба. Ја сам, господо, био прошле године у Министарству просвете и тражио сам учитеље у затворене школе, јер има случајева где постоје три, четири одељења, а само један учитељ. Тражио сам да се попуне та места и тражио да се наместе свршени учитељи и учитељице. Речено ми је у Министарству: Господине посланиче, то Ви кажите у Народној скупштини. То ми је рекао тамо један господин. Он ми је рекао да је поднето 1700 молби, а да имају кредита само за 180 места.

Дакле, господо, као што видите, затварају се школе, деца свршени учитељи, из сељачког и другог сталежа хлеба немају, а опет имамо министре без портфеља. Ја мислим да то није потребно. Дакле пођимо одавде.

Ја бих скренуо пажњу још на нешто. Био сам у вароши. Ври у вароши, ври код свих. Немојте се заваравати да нас народ симпатише, не

само вас него и нас. Вас нарочито мрзи. Г. др. Поповић, кога ценим, рече, да је народ за њихову, владину странку. Народ би био и за вас и за нас, само учинимо оно што је у интересу народа. Нас, народне посланике зову погрдним именом, а не народним посланицима. Кажу: ви имате 600 динара дневно. То су му казали у Београду. Ја их убеђујем и уверавам да то није истина и кажем им да имамо 200 динара дневно, а они не верују.

Господо, као што рекох, то није плаћено и сувише, ми имамо овде доста трошкова, али ако треба искрено да кажем, могли бисмо да почнемо да штедином одозго а да не препоручујемо онима који липсавају, него да се мало и ми стишемо. То би било добро.

Господо моја, на основу свих мојих излагања, захваљујући вам што сте ме саслушали, ја ћу уз овакве околности да гласам против овог буџета. (Одобравање на левици).

Претседник др Коста Кумануди: Има реч г. Мохорич.

Ivan Mohorić: Gospodo narodni poslanici, Finansijski zakon i budžet kad se podnose u Narodnoj skupštini, oni predstavljaju plan rada i gazdovanja državne administracije i drž. preduzeća, a kad se oni ozakone, oni onda predstavljaju okvir i bazu jednogodišnjeg poslovanaja administracije i upravljanja svih državnih dobara i preduzeća. Prema tome, sasvim je prirodno da Narodna skupština iskoristi ovu priliku i da pokuša postaviti bilans prošlogodišnjeg rada, da pokuša oceniti i učiniti svoje kritične napomene i primedbe, i na plan budućeg rada u narednoj budžetskoj godini kako bi on odgovarao što bolje privrednim prilikama i narodu i državi. Samo po sebi donosi budžetska rasprava sobom i rasmatranje svih političkih aktuelnih problema i događaja u prošloj godini, kao i onih, sa kojima treba u najbližoj budućnosti da računamo.

Kad uporedimo budžetske debate kako su one vodene pre rata, pa i posle rata u godinama stabilnih privrednih prilika, vidimo da one pružaju sasvim drugi aspekt od budžetskih debata i od okvira rasprava u današnjim prilikama. Ranije budžetske debate apsorbirale su se u političko-partijskim borbama i obračunavanjima manjine sa većinom. Danas u vremenima kad stojimo svakodnevno takoreći pred novim, neočekivanim i zamašnim događajima ne samo u spoljnoj politici nego i u našem unutrašnjem životu, naročito privrednom, sasvim sa drugim osećanjima ili pod drugim perspektivama posmatramo one cifre koje dolaze kao okvir državnog budžeta pred Narodnu skupštinu.

Danas pojam države, shvatanja potreba njezinog rada, njezine intervencije i njezinih funkcija proširava se iz dana u dan. Sve više se traži od države da se ona gotovo na svima poljima aktivnosti pojavljuje kao intervencija, da se ona pojavljuje u pitanjima u kojima do onomad uopšte nije bilo govora niti se je vodilo računa. Skoro iz sviju redova stanovništva apeluje se na državu, traži se od nje pomoć, traži se od nje da interveniše, da se nadie bolji izlaz iz kritične prilike, da se bolje savladaju nedaće i neprilike u kojima se nalazimo. Traži se od države da organizuje javne radove, da pomaže rešavanje privatno-privrednih odnosa i tako nalazimo se stavljeni pred savim nove zadatke, čije ostvarenje bez materijalnih sredstava nije moguće. Razume se da je u budžet, raspravi ne samo pravo i dužnost manjine nego i većine,

da u njoj iznese sva svoja kritična opažanja kako u pogledu javne administracije, državne i samoupravne, tako i u pogledu poslovanja državnih preduzeća, u pogledu efekta njihovog rada. To je u ostalom uvijek dužnost i to primarna dužnost svakog narodnog poslanika i to stalna dužnost, ali se ona najbolje ispoljava baš u budžetskoj debati. Ja u ime vladine većine u pogledu rada Finansijskog odbora koji je bio na ovoj govornici nekoliko puta kritikovan, mogu da kažem da smo se obilno koristili ovim pravom i da smo se obilno odužili ovoj dužnosti. Mi smo utrošili od prilike sto časova na raspravu budžeta i samog Finansijskog zakona. Izneli smo u pozitivnoj saradnji vrlo konkretne predloge, interesantna opažanja i objektivne kritike, koja je bila mnogo puta oštra i ne baš najpovoljnija, ali sve to u dobroj nameri i u interesu da se ovom kritikom ti nedostaci uklone, da idući put, kad se budemo opet nalazili u raspravi budžetskoj ne bi morali konstatovati, da od jedne do druge godine ne primećujemo nikakav napredak.

Gospodo, o problemima koji su u neposrednoj i najintimnijoj vezi sa državnim budžetom, ako bi hteli da tu materiju iscrpimo, mogli bi da napišemo knjige. No potpuno nemoguće jest da se to učini u okviru kratkog vremena koje nam stoji na raspolaganju. Zato treba da se ograničimo na ona pitanja koja su ovoga puta najinteresantija i čija je diskusija naročito s obzirom na ovaj konkretni budžet, koji se pred nama nalazi, potrebna.

Gospodo, pre mene se izredalo nekih 20 govornika i još nekih 60 čeka, da se pojave na govornici i iznesu svoje poglede na državni budžet, da tumače interese i prilike svojih srezova, i da pokušaju, da izdejtvuju uvažavanje tih potreba. Ja bih želeo, da iz onoga, što je do sad u budžetskoj debati iznešeno izvedem neke elemente koji su važni i interesantni kod donošenja ovoga budžeta, naročito obzirom na vreme u kome živimo.

Gospodo, prva konstatacija, koju bih želeo da učinim je ta, da je državni budžet jedan tehnički operat, jedan preliminar, koji je sastavljen na osnovu stvarnog i efektivnog stanja državne administracije, na osnovu važećih zakona, pa i u okviru sistema i važećih zakona kod režima eksploatacije. To je jedna od važnih konstatacija koju je već učinio g. Ministar finansija, i koju ja smatram da je toliko važna, da je trebalo ponoviti radi boljeg razumevanja.

Druga konstatacija koja će vam izgledati da je sasvim izlišna, to je, da budžet nije neovisan od privrede i njenog stanja, i da se prema tome mora stanje privrede prilagodavati. I sad se upitajmo, šta je u tome pravcu učinjeno u pogledu tačke prve i tačke druge. U pogledu tačke prve, mi smo doživeli, da su činjeni razni pokušaji kompresije državnih rashoda. I g. Ministar finansija spomenuo je cifru od 4 milijarde i 200 milijona koliko je uspeo da u toke poslednje tri godine smanji zahteve, koji su mu bili prezentirani kao neophodno potrebni državni rashodi. To je jedna masivna cifra i ona je, kao što sam u početku kazao, postignuta na razne načine i raznim metodama. Ona je postignuta jednom procentualnom restrikcijom uopšte brojnog stanja državne administracije, drugi put smanjivanjem prinadležnosti osoblja, koje je išlo do 30%, i po treći put smanjivanjem materijalnih rashoda, i to pod navodom, da su cene potrošnog materijala pale. Ja mogu da vam kažem, da je i jedna i druga kompresija izvršena u mnogom pogledu na način, koji je imao i štetnih i teških

posledica, jer se išlo preko onoga, što bi svestrani obziri inače diktirali, te su smanjeni krediti preko onoga što je dopuštala stvarna potreba.

Gospodo, ako bi ostalo kod toga, mi bi trebali da imamo danas jedan budžet, pošto je 13 milijardi bio najveći budžet, da imamo budžet od 8 milijardi i 800 miliona. Medutim, mi vidimo, da imamo jedan budžet preko 10 milijardi. Prema tome moramo da priznamo, da postoji jedna dinamika porasta u našem budžetu, jedan automatski porast, i to jedna opasna i jaka tendencija porasta, koju do sada nismo mogli da savladamo.

Gospodo, u tim prilikama najviše nas interesuje, da saobrazimo budžet stvarnom stanju mogućnosti plaćanja u zemlji privrednoj sposobnosti poreskih obveznika, a pošto znamo, da perspektive koje se stvaraju za budućnost nisu onakve da bi se moglo računati na brze i temeljite promene, najbolje treba da pokušamo, da što više smanjimo rashode a nikako da dopustimo porast u budžetu.

Prema tome, gospodo, g. Ministar finansija već sada se nalazi u jednoj situaciji da je morao da se bori kod komisije budžeta, ujedno i sa automatskim porastom budžeta. I zato vidite da ona cifra koja je od predgovornika bila nekoliko puta pomenuta, naime da je učinjena kompresija od 511 miliona dinara, ako sravnite na poslednjoj stranici predloženog finansij. zak. cifre prošlogodišnjeg odnosno tekućeg budžeta sa novim budžetom, nije došla do izražaja. Vi ćete videti da je novi budžet svega samo za 75 miliona dinara manji od prethodnog. Ovo je jedna toliko ozbiljna cifra da moramo da se kod nje nekoliko zadržimo. Na ovu pojavu je baš bio koncentrisan rad Finansijskog odbora da nađe izlaza u jednom pravcu koji zahteva današnja situacija. U tom tehničkom operatu budžeta vrlo je malo pozicija gde Finansijski odbor u svome pretresu može da smanjuje predložene iznose kredita. Prema tome nije to tako lako vršiti u okviru rada Finansijskog odbora same cifarske redukcije na budžetu, naročito ne onda ako je već g. Ministar finansija skresao pola milijarde. Ali na drugoj strani svi smo znali i ja mogu skoro dakažem da je jednoglasno preovladao u finansijskom odboru osećaj da je budžet od 6 milijardi 900 miliona dinara za današnje prilike jedan težak teret za poreske obveznike i da prihodi koji se ostvaruju u ovoj godini, ne pokazuju baš da bi se moglo sa svom sigurnošću i u punom stoprocentnom efektu da se ovakav budžet ostvari. Ja to kažem i pored toga što sam svesan da smo votirali nove zakone koji imaju za zadatak da kod privrednika pokušaju ojačati efekat sadašnjih poreza za 200 miliona dinara, a za isto toliki iznos i kod indirektnih poreza. No ako je takvo shvatanje prevladalo u Finansijskom odboru, trebalo je to shvatanje da nađe i svoju pozitivnu formulaciju. Ona jedata u ovlašćenjima, koja su predložena skupštini sada u Finansijskom zakonu, na osnovu kojih treba da se odmah od 1 aprila već na ovome budžetu, koji ćemo votirati u najvišem okviru ili sa plafonom od 6 milijardi i 900 miliona dinara primeni najracionalnija štednja u svima pravcima i do krajnjih mera da bi efekat stvarnih izdataka bio mnogo manji od te cifre, da bi se mogao saobraziti stvarnom prilivu prihoda, a da kod prihoda Ministar finansija ne bi morao da ide do krajnosti svojom eksekutivnom naplatom poreza, nego da vodi računa u duhu izjava koje je ovde dao o imovnom stanju i stvarnim приходima poreskih obveznika i o teškim prilikama u kojima žive i da

prema tome saobrazi svoju praksu naplaćivanja i uterivanja državnog prihoda.

Gospodo, ali ne samo da ovaj budžet ne treba da se ostvari do punog plafona koji ćemo mi izglasati, nego je bilo potrebno da se dâ ovo ovlašćenje i zato da se budući budžet za 1935/36 godinu koji će biti raden odmah početkom jula, saobrazi u još većem obimu našim teškim prilikama i da kod idućeg budžeta zaista postignemo ono što većina govornika ovde traži i što mi osećamo kao potrebu i cilj za koji moramo nastojati da što pre do njega dodemo. Vi vidite na drugoj strani kakvi su bili budžeti prošlogodišnji i pretpošlogodišnji. Oni su zaključili sa deficitom. I zdrav instinkt svakoga čoveka i celog naroda traži i zna da nije moguće dugo da se izdrži sa deficitom, da nije moguće dugo da se gazduje sa deficitima. Sam taj zdrav instinkt diktira nam samoodbranu koju možemo dati jedino na taj način da pokušamo stvoriti sve preduslove da ovaj budžet koji bude sada u Narodnoj skupštini primljen, jedanput posle tolikih deklaracija u ranijim godinama, bude zaista stoviše moguće stvaran, a ne samo stvaran nego da bude uravnotežen, da ne bi pokazivao deficit. Gospodo, to je smisao tih ovlašćenja, i ja mislim da je potrebno da se i sa ove strane suština tih ovlašćenja, njihova sadržina pravilno prikaže i primerno naglasi. Gospodo, ova ovlašćenja mogla su se dati mirnim srcem jednoj autoritativnoj vladi kao što je ova vlada u kojoj su najjači faktori našeg javnog života angažovani. Kad je u toj vladi predsednik vlade i predsednik partije združen u jednom istom licu, ja mislim da je to maksimum garancije koja je mogla biti data pored onih izjava koje smo od njega već čuli, da će se ovome radu zaista odmah pristupiti i da će on biti izveden do kraja. Stvar patriotizma, stručnog znanja, nesebičnog rada onih kojima će predsednik vlade taj posao poveriti, jeste da li će oni zaista pravilno shvatiti svoj zadatak i zaista polučiti stvarni efekat. Oni će imati ne male poteškoće, ne male borbe, da prečiste situaciju u našoj administraciji. Gospodo, mi smo ovde bili do nedavno u jednom stadijumu eksperimentisanja i baš posledica tih eksperimentisanja je u mnogome i današnje stanje naše administracije. Neće biti lako da se tu prilike srede, komplikovan je to posao ne samo u zakonodavnom pogledu, nego i u sasvim stvarno organizatornom i tehničkom pogledu, i mi ćemo biti srećni, ako bi taj posao mogao biti u glavnim linijama, u glavnim potezima svršen u toku naredne budžetske godine. Gospodo, kad smo govorili o radu administracije u ovoj godini, vladina većina dala je dužno priznanje svima onim mestima, gde je razvijen veliki aktivitet i postignut zaista veliki uspeh a to je naša spoljna politika. To je u velikom delu i naša unutarnja politika. Mi smo ovde doživeli jedan potpun uspeh u odbrani protiv nasrtača sa sviju strana, gde je bila po izjavama g. ministra spoljnih poslova čak i sama eksistencija naše države u pitanju. Od strane gospode revizionista činjeni su gigantski napori protiv naše države. Mi smo ovde doživeli jednu sjajnu odbranu za koju ja smatram, da bi svaki od govornika trebao sa ovoga mesta da oda dužno priznanje. (Uzvici: Tako je!). U našoj unutarnjoj politici imali smo svetlih momenata i tačaka, ali to me ne može da zadrži u tome, da ne bi skrenuo Kraljevskoj vladi pažnju da postoje bolestne ambicije nekih ljudi, koji sebe smatraju za pozvate i jedino pametne da reformiraju današnje društvo i državu,

za koje je šesti januar nedovoljan pa zato hoće da sa svojom genijalnošću spase situaciju. Gospodo, to nisu zdrave niti korisne ni potrebne ambicije, one se danas kriju iza nekih društvenih organizacija. Ne-ka one idu na političko polje gde im je mesto i gde bi trebali da razvijaju ovu aktivnost. I ja sam slobodan da iskoristim ovu priliku i da skrenem vladi pažnju da treba ovu situaciju do kraja jedanput i energično prečistiti.

Gospodo, kad glasamo za budžet, imamo i pravo da izrazimo neke svoje želje i predloge. Ja bih formulirao kao prvi predlog da pre svega, želim pojačanje kursa u prečišćavanju naše administracije. To je najhitnije potrebno, da dodemo jedanput do jedne sistematizacije, a da ne čujemo o 1700 nerešenih učiteljskih molbi za mesta i o 1000 školskih klasa bez učitelja. To su stvari, koje laiku prosto postaju neshvatljive. On ne može da razume kako je mogao formalizam da vodi do toga, da se ovakve stvari dešavaju. Moj drugi predlog i zahtev je, da mi moramo ujedno da razvijemo i malo više privredne aktivnosti, i to od strane naših državnih vlasti, naročito od sviju privrednih resora. Gospodo, ništa ne može biti u današnje doba sudbonosnije i od kobnijeg uticaja i posledica kao inercija, fatalizam, pasivnost, indiferentnost ili dezinteresovanost. Gospodo, privredna situacija teška je i ozbiljna. Ona se neće moći sama po sebi bitno poboljšati a što je glavno ona se neće brzo poboljšati. Zato treba naših zajedničkih napora i borbi, a u tim borbama biće i žrtava. Treba da smo i u tom pogledu načisto. Ali, gospodo, narod i računa s tim, i on dobro to zna. Narod, koji je prešao Albaniju, i doživeo Golgotu Svetskoga rata, taj narod je i danas spreman na žrtve. Ali, gospodo, postoji i jedan mali krug materijalista i jedan mali krug malkontenata, koji stečenim milionima nikako nisu zadovoljni, i koji bi stalno želeli, da taj zdrav narod zaraze i da unese u njega nezadovoljstvo i nespokojnost. Oni se koriste onim teškim neprilikama, u kojima se narod nalazi. Gospodo, ja mislim da je dovoljno govoreno o teškoj situaciji naših seljaka. Ako je 10 miliona ljudi u jednoj zemlji u takvom privrednom stanju, da jedva izlaze na kraj, ili neki čak i ne izlaze na kraj, onda je to jedna situacija, gde je zaista potrebno, da se iz temelja, i to po jednom dobro smišljenom planu, pomišlja na odbranu. Gospodo, tu Privredno veće samo neće praviti čudesa, i tu, takode, nije dovoljno, da se donese Uredba o regulisanju seljačkih dugova. Tu treba mnogo šire organizacije i pripreme odbrane. Nemamo vremena, niti možemo da čekamo, dok Ministarstvo poljoprivrede svojom komisijom izradi jedan poljoprivredni ili privredni plan za našu zemlju. Tu treba tako isto, kako smo doneli ovlašćenje u pogledu provodenja štednje u državnom gazdinstvu, da se pristupi najširoj akciji i to odmah.

Gospodo, ista je situacija u našem izvozu. Ja sam onomad u Finansijskom odboru rekao da se mi nalazimo na najboljem putu likvidacije našeg izvoza. Jer autarihija naših suseda ide bezuslovno svojim putem. U velikoj zabludi su gospoda koja govore sa ove govornice da treba ukinuti sve carine pa se nadaju da ćemo mi onda zbog naših lepih očiju dobiti otvorena vrata za izvoz naših poljoprivrednih artikala. Varate se. Ni naša braća Česi ne mogu to da učine nama za ljubav, jer nisu u stanju zbog unutrašnjih prilika i zbog teškoga stanja njihovog seljaštva u vlastitoj zemlji.

Gospodo, što se tiče našeg novčarstva, mi znamo da se ono nalazi takoder u stadiumu likvidacije. Sada treba da budemo načisto, da li želimo da se ta likvidacija nastavi i da eventualno još i pojačamo taj kurs. Ja mislim da to niko ne može da želi, da to nije u interesu privrede i da sadašnja uredba, koja je donesena, da je to zapravo prvi akt, da je to tek neka uvertira onoga što bi trebalo najbržim tempom da se izvede. Mi moramo da situaciju energično prečistimo. Gospodo, tu se ne može i ne treba biti sentimentaln. Ja sam potpuno rešen danas na to da treba kod polovine naših akcionarskih društava 50% ili čak možda i ceo akcionarski kapital da se otpiše. Ako treba da se ta operacija izvrši onda da se izvrši što pre, jer u koliko pre u toliko bolje da spasemo i ozdravimo ostali organizam.

Gospodo, ja kod ovoga budžeta imam samo jednu brigu tehničke prirode. Ako mislim da je u optičaju danas Din. 4,161.000.000.— te da je jedna milijarda od toga tezaurirana, onda će morati onaj novac koji je još u optičaju i ukoliko je u optičaju, 3.3 puta da prođe kroz državne blagajne da mi ostvarimo budžet u onoj visini u kojoj je on danas projektovan. Ja nalazim da će Ministar finansija ovde naići na najveće teškoće. Jer mi stalno čujemo od našeg seljaka da on možda još ima u kući dovoljno životnih namirnica da ishrani sebe i porodicu, ali on nema, gospodo, novca. A vara se onaj koji misli da naš zanatlija ima gotovog novca. I naš trgovac u velikoj je neprilici kad ima da izvrši neku isplatu u gotovu, ako prelazi sumu od hiljadu dinara.

Vidite ovde ja nalazim da će biti teškoća, jer te teškoće već se danas u veliko pojavljuju. Ima slučajeva gde naši ljudi dolaze na poreske urede sa uložnim knjižicama pa kažu: »Molim vas izvolite uzeti knjižicu na račun poreza. Ja sam spreman i voljan da platim porezu, nemojte vršiti egzekuciju niti mi prodavati imetak, nego evo vam mojih ušteda za moje obaveze. Želeo bih da platim porezu u gotovom ali pošto ne dobijam, ja vam predajem knjižicu«. Sada nastaje pitanje šta može poreski činovnik da učini. On prima uložnu knjižicu u depozit ali pored toga mora da postupi po zakonu i da osigura i naplati još i gotov novac za državnu blagajnu. Gospodo, za samu državnu administraciju treba da se naplati preko 23 miliona dinara dnevno računajući ovde 300 radnih dana u godini. Vidite šta to znači. Taj novac kažem treba da se mobilise u prilog državne kase.

Gospodo, ja nalazim da treba u ovome smislu, kako sam izneo predlog, da treba da se sprovede racionalna štednja u budžetu, da treba menjati ujedno i sistem eksploatacije naših državnih preduzeća. Ja sam veoma zahvalan što je Ministar šuma i ruda, a i Ministar trgovine ovu sugestiju prihvatio i odmah uneo potrebne amandmane u Finansijski zakon. Ja sam zadovoljan što su i ostali resori naročito resor Saobraćaja uneli mnogo vrlo važne i korisne amandmane u ovaj Finansijski zakon, na osnovu kojih će biti data mogućnost da se ovaj režim polagano saobrazu da bi bolje odgovarao današnjim prilikama, da bi dao bolje rezultate, da ne bi doneo tolika razočarenja kolika je naneo u ranijim godinama. Jer, gospodo, ko je zapravo bio kriv za onaj veliki deficit koji smo imali u iznosu od 75 miliona u prošloj budžetskoj godina? U prvome redu to što nije bio ostvaren višak prihoda kod državnih preduzeća u predviđenom iznosu. Vi ste videli iz završnog računa koji smo dobili otštampanog, da je tamo bio predviđen

виšak 740 miliona kao od državnih preduzeća, a ostvareno je svega 112 miliona. Pa onda ne treba da se čudimo, od kuda naš deficit.

Sada, gospodo, imate u ovogodišnjem Finansijskom zakonu stvorene zaista one kausele, date one garancije, koje smo već prošle godine reklamirali, koje smo tražili i koje smo ove godine naročito naglašavali, a koje su morale neizostavno doći kao pandan kada se je apeliralo na džep poreskih obveznika, da javnost zna, vidi i oseti se na drugoj strani da brijemo za to da se u državnom gospodarstvu provedu sve reforme koje su potrebne, da se dode do uravnotežene primene ovoga budžeta kao i do buduće konstrukcije budžeta koji bi sasvim odgovarao našim promenjenim prilikama u privredi.

Gospodo, ja sam kazao da pored toga, što je uneto u Finansijski zakon, ja tražim, ja apeliram i ja se nadam posle svih izjava koje sam ovde čuo, da će Gospodin Predsednik vlade i cela Kraljevska vlada poraditi na tome da razvije što jaču aktivnost na polju privrednog spasavanja. Nemojte da ostavite da u ovoj zemlji, tako slabo razvijene privatne inicijative, kao što je naša, da mora tu borbu sa krizom voditi pojedinac, mali čovek, kada vidite da u Americi predsednik Sjedinjenih država, kada vidite da se u drugim državama danas zalažu sve vlade i najjači režimi do krajnjih mera u borbi sa krizom. Mi se nalazimo u najtežoj ali ni izdaleka, još u zaključnoj etapi privredne krize, i ma koliko bili liberalistički raspoloženi i voleli klasične nauke, nužda prilika i naši susedi, od kojih nismo potpuno neodvisni, nagone nas da idemo istim putem. Očekuje se u narodu inicijativa odozgo na privrednom polju. Ja sam kazao da odobravam ono što je do sada učinjeno ali samo prvi korak, kao uvod, kao izraz dobre volje, kojom međutim problem nije rešen. Pitanja ne mogu se staviti sa dnevnoga reda, zato očekujemo i dalje akte Vlade. Mi ne smemo da se zavaravamo o našoj situaciji. Naš državni dug na primer nije toliko velik, on je toliki kao jednogodišnji naš nacionalni prihod. Al kada je priliv naših deviza za tri godine spao na jednu desetinu, kada su pošiljke koje su dolazile od naših iseljenika iz Amerike pale od godišnjih 2 milijarde dinara na 122 miliona dinara, onda je to situacija koja nas ozbiljno zabrinjuje. Mislim da će anuitetni servis naših dugova prema inostranstvu otići skoro na 2 milijarde i onda se pitam odkuda namaknuti sredstva za plaćanje. Naš narod uvida i stojički podnosi sve muke koje mu je naiela svetska privredna kriza. On ne sme izgubiti veru u budućnost, zato mu treba pomoći. On sad očekuje da će doći inicijativa, da će doći pomoć organizirana odozgo. Naš narod je čuo dovoljno programa, dovoljno lepih reči i dovoljno obećanja, a sad on očekuje samo akciju i rad. (Živo odobravanje i pljeskanje).

Председник др. Коста Кумануди: Има реч г. Милош Драговић.

Милош Драговић: Признајем да ми је врло тешко да говорим после г. Министра Мохорича, који не само нашој, него и свакој земљи може служити као пожељни узор стручњака нарочито у пословима Министарства трговине и индустрије. Признајем да ми је врло тешко, јер господин познаје све те буџетске финесе, али се надам да ћу ипак успети да нешто кажем јер знам, и ако је добар мајстор да брани врло рђаву ствар.

Господо, од уједињења па све до почетка

1929 године ми смо били живи сведоци једне политичке арене, на којој су људи за своје партизанске сврхе стављали на коцку и највеће светиње наше државе и нашег народног јединства. Сви знамо да је много злонамерности уношено у ту борбу, да је било много и много немилих догађаја, да је било рђавих реперкусија, да се на крају крајева морало прибећи једном изванредном политичком стању као што је било почетком јануара 1929 године. Тај период неуставног доба требао је да санира наш политички живот и да изглади све ове несрећне несугласице, које су међу њима биле и да земљу поведе новим политичким путевима, у којима треба да буде оличено све оно што је најбоље од сва три племена нашег народа. Нема ни једног родољуба који није поздравно тај гест и који га није дочекао са симпатијама, трудећи се да унесе сву вољу и љубав сарађујући на томе пољу.

Три године дана тај период је трајао где су требале све те супротности да буду изглађене и сви да буду заступљени, да се припоји брат уз брата, племе уз племе, да се нађу на народном пољу најбољи радници нашег народа. Ми смо мислили и веровали много у ту шестојануарску Владу. Веровали смо да ће поверени задатак свршити по жељи Суверена и да ће тај посао по своје завршетку бити од опште користи. Јер, ништа није идеалније него моћи свесрдно послужити позиву Владаоца нарочито у таквом тешком времену као што је оно било крајем 1928 године. Акт за похвалу, пун државничке мудрости и политичког смисла, са савршеним познавањем прилика и народних потреба у земљи. Само морам да признам да та велика замисао и тај велики план нису наши мајстора. Сарадници, макар и најбољи, били су већином злонамерни, било по својој властитој вољи, било услед непознавања материјала са којим има да се ради.

Године 1931 извршени су посланички избори без партијских застава и парола. То се може са пуном правом назвати плебисцит југословенског народа за ову и овакву политику, коју данас треба ви из владине већине да изведете. Немојте се разматати, ако мислите да сте били политички обојени и ако мислите да сте извршили велико дело вршећи своју патриотску дужност и учествујући онога дана као кандидати на изборима. Дакле, господо, 8 новембра 1931 г. на изборима, као што сам казао, манифестовао се плебисцитарни карактер избора и ја са пуно права могу да кажем, да је хитан позив тога нашег састанка у заседање 1931 г. наишао на неразумевање нашега народа. Кад смо успели да добијемо овај мандат, похитали смо да то претворимо у партијску готовину, преваривши исти народ формирајући се као политичка партија. (Један глас: Ти си бристолац). Ја могу са поносом да кажем да сам био бристолац а камо среће да је „Бристол” успео, јер онда би било нешто друго а не што је данас ово.

Господо, не заборавите се и не мислите да нисте онда испали фалсификатори народне воље, кад сте почели да стварате странку, за што нисте имали народно овлашћење. Крстили сте се. Крстили сте се једним накарадним именом, са тенденцијом да се онемогући стварање других странака, које би носиле ма коју реч из имена те наше странке, са тенденцијом да онемогућите пре-

тивника и благодарећи само нама, који данас припадамо Југословенској националној странци... (Смех и плескање). Господо, морам да вам кажем да сте ми нанели смртну увреду тиме што сте плескањем искористили моју случајну грешку. Ми, који данас припадамо Југословенској народној странци, ми смо били први барјактари и те ваше т.зв. наказне странке. Ако ништа друго, морате признати да смо били једини мотор који вас је покренуо на рад и од вас тражио рада. Ја могу да кажем са овога места, да је врло добро што сте прихватили сугестије људи и што тако племенито умете да цените ваше претходнике. Та Југословенска радикално сељачка демократија, а данас Југословенска национална странка, требала је да круниса оне напоре, који су били замишљени од Владаоца и да да нов ток политичком животу као и да пресече са нашим несрећним племенским, верским и покрајинским странкама. Да ли ова странка, каква је данас, може одговорити својој задатку, да понесе бреме одговорности пред Богом и народом? Да ли је она тако широко распрострањена и тако дубоко ухватила корен да би се са правом могла да поноси народним поверењем?

Ја мислим, господо, да ће се сваки онај преварити па и ви и ја, ако будемо то тврдили. Јер, господо, ви знате врло добро, да кад улазите у политику да стварате политичке организације, морате бити достојанствени и одмерени и са пуним уверењем у то да ћете вршити патриотску и народну дужност, а ви то не чините. Јер ви знате врло добро, да је било људи који су раније били политичке вође старих партија, а који су на овим изборима од 1931 год. апстинирали, то је за сваку осуду, нико то не може одобрити, ни бранити па чак ни они сами. Јер у својој сопственој кући кад политичар дозволи да се избори врше без његовог учешћа због неког инацијског става према икс личностима или према поступцима нечијим, то је за сваку осуду. Али ти људи нису учинили никакав грех ни према земљи, ни према режиму да се са њима данас поступа како се поступа. Ваљда нећете да ми докажете да сте били у праву онда кад су одговорни органи ваше партије направили један мангупски гест према Аци Станојевићу у Нишу, кога су као последњег мангупа претресли на нишкој станици. Зар тај човек који је 60 година политичког рада посветио земљи и народу, може да доживи овакву срамоту и стид. Али ја мислим да сте ви и сувише без скрупула да можете поштовати светиње и уважавати личности!

Претседник др. Коста Кумануди: Молим Вас да pazите на изразе које употребљавате.

Милош Драговић: Можда сам погрешно! Зар, господо, ви можете бранити данас све оне епитете које придајете оним људима који су имали врло велике функције у јавном политичком животу нашем. Па зар не знате ви, колико је смешно и жалосно кад појединим бившим политичким вођама нашим придајете да су комунисти и да раде против своје државе. Има таквих случајева и ти су случајеви за сваку осуду и нека вам не буде допуштено да више тако радите, бар нека вам послужи то као лекција да о тим људима не можете овим начином разговарати и те им епитете придавати.

Дакле, господо, силом прилика ви сте данас носиоци управе у овој држави. Да ли сте ви учинили такве гестове у својој законодавном раду који ће наићи на пуно народно разумевање и одобравање? Господо, опростите ми, ја ћу бити скроман кад вам кажем да нисте. Ви сте, господо, у својој законодавном раду доносили такве законе које нико у овој држави не разуме! Закони и њихове одредбе које сте ви доносили у овој Народној скупштини врло су скупи, а ако томе додамо да и то законодавство није наше, него копија суседних земаља, копија нажалост, и то рђава копија и то можда свега онога што неваља у другим земљама.

Јер, господо, замислите да данас на терет овог оголелог и ојађеног народа имате три врсте истражне власти. Имате жандарску станицу која води истрагу, имате средњег начелника који такође води истрагу, па имате и средњи суд који то исто чини, који такође води истрагу. (Један глас: То је све ради боље гаранције). Да ли је то ради боље гаранције или није, ја не знам, али тврдим да у систему каквим ви владате, нема сигурности ни у чему. Ми, господо, не смемо нашем народу наметати законодавство које он не схвата и које га врло скупо кошта. Ми смо морали да оценимо прво привредну моћ нашега народа, па тек онда да му дајемо законодавство и законске одредбе. Ја, господо, признајем да су врло тешка времена, под којим ви вршите ову законодавну власт, али одмах хоћу да утврдим да има много што-шта, што ви можете да поправите, да много што-шта можете за добро народа и државе да учините, ако у свој посао унесете пуно љубави и више поштења. Ми смо, господо, недавно били сведоци једне скандалозне афере на рачун државе и њене имовине. То још пред судом није пресуђено, а већ избијају на површину и друге афере и аферице. Тако, ту недавно, око 25 јануара, Генерална дирекција државних железница, Економно одељење, држало је једну лицитацију за продају шљаке. На 4 лицитације биле су примљене три понуде. Била је донета одлука да се ни једна од тих понуда не узме у обзир. Али, на један сат после тога свршеног посла, примљена је једна нова понуда. Највећи је понуђач био за 0.70 пара динарских. Овај пак, што је дао понуду испод руке, понудио је један динар. Кад се сазнало да се и поред усменог надметања могу подносити понуде и на овај начин, онда је један наш држављанин поднео понуду за 2,50 динара од 1 кгр. И шта је било: Одобрена је понуда онога, који је понудио свега 1 динар. То је једна жалосна ствар и држава је овде оштећена са 300.000 динара. Ја, господо, не могу натерати Министра г. Радивојевића да врши дужност као што ја мислим, али држим да је најобичнији ред да је он врши онако, као што му налажу морал и закони које има да извршује. Па зар, господо, ви можете у својој раду и у својим политичким намерама да браните и најдрње и најжалосније ствари, јавк и лелек овог нашег несрећног пореског обвезника, који се зове земљорадник. Ја тврдим да ћете ви стопроцентно обратити све пореске облике лаким путем. А ево како при томе ви поступате. Ту недавно у месту Сеферину, у срезу панчевачком, екзекутор порески је отишао толико далеко, да је вршио претечајну и у вешу који скрива најинтимнији део

тела једне жене да види да ли ту лежи сакривени новац.

И да има таквих људи који хоће да крију тако новац, ја мислим, господо, да држава није дотле спала да тамо тражи новац.

У Новој Пазови један државни егзекутор, који се зове Ђура Мирков, конфисковао је и стоку и ствари. Па када је тај господин све то лепо конфисковао, онда долази неки Стојан Гајић који од сопственика тих конфискованих ствари и стоке узима нешто наиме скромне напојнице да врати ствари. Па, господо, јесте ли ви уз измене и допуне Закона о непосредним порезима донели једну одредбу, по којој се дужна пореза може плаћати за 11 година, или нисте?! Поштујете ли Закон који сте донели, или не?! Да ли тај Закон, односно, та законска одредба, има законодавну важност или не?! По чему може један порески извршилац вршити трговину на рачун државе.

Дакле, господо, као што видите, то су рефлекс ваше политике, коју ви водите. (*Михаило Крстић*: То су ситнице!) Ја знам да су ситнице, али би те питао за оног твог претседника коме си главу разбио. (*Михаило Крстић*: А шта ћемо да кажемо за онога попа што пише за тебе?). Па брате, ако сам ја крив, ја сам ту. Немојте ме издавати суду, ја ћу сам ићи. (*Михаило Крстић*: Па и ја сам ту!).

Господо, нека ми опрости мој уважени друг г. Добра Јовичић што морам да се дотакнем и пословања извесних чиновника на територији његовог среза. Има тамо неки чувени срески начелник, ја мислим, да сте ви чули за њега, он се зове Живојин Јовановић. (Један глас: Да не мислиш тамо да се кандидујеш?). Извините. Тај наш државни функционер у много случајева вршио је закон по своме нахођењу и правио поступке који падају под одговорност. И ја тврдим овде, да је то један срески начелник за кога има највише тужби у Вардарској бановини. Може бити да су оне оправдане, али ја мислим, да и ако је позлатио тај срез, нека иде и у други да га мало позлати. Јер оно што тај свет тамо трпи и што тај срески начелник спроводи код оног доброг и честитог света, ствара уверење да су они колонија југословенске државе. (Приговори у центруму: Ти си у свађи). Да ли сам ја у свађи или не, али ја сам написао и зато писање сам добио од садашњег Министра правде, ондашњег Министра просвете, достојну награду, благодарећи помало и теби Добро. (Један глас: Добио си пензију). И преместио ме је и то од школског надзорника за учитеља у истом срезу. (Приговори).

Господо, ја могу да констатујем овде само то, да, ако сам имао права на пензију, никаква ми нарочита услуга није учињена, а ако, господо, нисам имао права, зашто ми је онда ту пензију дао? (*Др. Јурај Цепкић*: А зашто си је узео?) Зато што имам права, зато што имам 16 ефективних година службе, попе! Ја сам пензију заслужио и ја сам се за ову државу борио. Ако ви сви имате права, имам права и ја, а господин Министар је био коректан, па ми је учинио оно, на што по закону имао право.

Господо, намеће се једно питање, да ли сте ви способни да носите ситуацију или нисте? Са пуним правом могу рећи да ви нити имате воље, нити имате смелости, ни разумевања за ситуацију каква

је данас, јер ништа вас окупљене не држи у једну партију сем жеље за овом пустом влашћу и ви ћете живети као странка само дотле, док будете на власти, јер сте и ви сведоци и очевидци свакодневних ваших поступака. Па, господо, шта да радимо кад смо ономад били сведоци једног личног вашег неправлања и узајамног оптуживања. (Један глас: А код вас тога нема!). У колико то код нас има, а нема потребе да га има, без сваке сумње бићемо толико коректни да то свршимо у нашим просторијама, а не вашим путем који само илуструје вашу несрећну и несрећену ситуацију. Па, господо, зар се ви можете похвалити добрим организационим радом? Јесте ли, господо, одржали зборове у својим срезовима? Ако ви нисте, доћићемо ми да их држимо, доћићемо да вам докажемо да је наш свет честит, да је родољубив, да није толико партиски затрован као што ви мислите и да уме да цени ситуацију и да прима оно што његов Суверен жели од њега, а не да га ви мрцварите. (Један посланик на десници нешто додаје). Јесте, имаш право да ми кажеш да је тако, јер ти си добио онолико гласова у своме срезу, колико сам ја имао гласова у једној општини. Мене више боли одговорност према народу, него тебе. И, господо, зар ви нисте сведоци или бар имајте куражи да признате како се узајамно између себе оптужујете, један другом подмећете до крајњих граница. (Један глас: Зашто кукаш на туђем гробљу?). Ако бих ја кукао на туђем гробљу, ја бих био срећан, али ми је жао што кукам на нашем општем гробљу. Господо, да ли ви можете положити рачуна, са колико сте компактности изишли на општинске изборе као странка. (Један глас: Шта се то тебе тиче?!). Јер хоћу да вам скинем маску с лица, хоћу да докажем да сте ви само један старо-партиски кључ, да сте ви само нажалост отпатци старих странака. (Један глас: Па и ти си!). Па можда сам и ја отпадак, али честит. Па да видите, господо, колико сте смешни када су сви дневни листови у Југославији објавили резултате општинских избора! Врло ретко се наиђе на једну листу, али свуда се налази на оно Ј.Н.С., Ј.Н.С. а кад се, господо, оде на терен, онда се има друга ситуација: ово су били радикали, а оно су били демократи; у Савској бановини: ово су Радићевци, а оно су самостални демократи, у Дравској бановини: Словенска људска странка и она несрећна ортачина г. Пуцелја и г. Крамера (*Министар Пуцелј*: Ти си био с нама, па те ничему нисмо научили!). Ваша ми школа не треба! Господо, не можете казати да сте једна странка, да имате јединствено израђено гледиште на ситуацију, јединствено израђено гледиште на ствари.

Знате ли пут којим ћете, знате ли како ћете? Господо, ја бих био срећан да ми је ваша партија својим паметним радом дала могућност да будем с вама заједно. (У дворани смех и веселост и узвици: Верујемо!). Али, господо, овакве ствари и њима сличне не дају ми и нагоне ме да себи тражим лека и својој души. Уважени господин Министар Пуцелј који је био пре шестог јануара Министар, за време шестог јануара Министар и после шестог јануара издао је овакав распис године 1926:

„Наређујем свима дирекцијама вода, ветеринарским одељењима, великим жупанима... да све своје објекте имају за трајање 12 месеци осигурати код осигуравајућег друштва „Провидност” у

Загребу. Ово наређење има се одмах извршити.” Министар пољопривреде и вода Пуцел с. р. (*Министар социјалне политике*: Па шта је то?) Ја не кажем ништа, ако је то за Вас ништа. Али, ево да потражимо Закон о државном рачуноводству који у § 82 своје говори да свима уговорима који са собом повлаче издатке, морају претходити јавна надметања. Зашто г. Пуцел није узео „Шумадију” или „Србију” да осигура објекте него је узео „Провидност” из Загребa. Ја не могу да се помирим с тим, да овде не провејава једна злонамерна препорука. Видите, мењају се времена, али се г. Пуцел никако не мења.

Данас, господо, кад се ви налазите пред решењем врло великог задатка, једног најважнијег чина вашег законодавног рада — доношења државног буџета, ви данас ни мало нисте унели душу и вољу да одмерите све оно што народу намећете, јер погледајте само, од кога ће се убрати ови предложени приходи, ја морам пред вама свима да зажалим овога човека (показује на Министра финансија, — у дворани смех и узвици: Охохо) што је као Птоломеј прикован (узвици: Како, како, Птоломеј?) што је као Прометеј прикован, а ви са својим ситним рачунима кљујете у утробу и тражите све више и више за ваше крајеве. Господо, јесте ли дали пуну власт овоме човеку за пуно газдовање државном имовином, или газдују и остала господа, господин Пуцел, и господин Крамер и други. (Један глас: А Грга?). Грга је Министар без посла. Мени, господо, служи на част што се мојој маленкости поклања толлика пажња, да сам опкољен са два активна министра који ме ометају да говорим.

Недавно је било, 1931 године, кад сам ја имао један сукоб са уваженим господином др. Анђелиновићем. Тај човек који је сматрао и сматра, да његов лични комодитет много утиче на политичку судбину његову. 1931 године Ви сте, господине Грго, почели да витлате једном хрватском метлом, а данас, кад сте постали Министар, онда сте се много умирили (*Министар без портфеља др. Анђелиновић*: Ја сам био 10 пута до сад Министар!) У којој би Влади ви били Министар ја ту не би никад био (*Министар без портфеља др. Анђелиновић*: Што Вама служи за дику, мени служи за срамоту!). Учивост југословенског Министра!

Под тим и таквим околностима немогуће је даље било да сносимо ваше вршљање по држави и народу, и ваше несхватање тежине данашње ситуације учинило је, да смо се ми одвојили у Југословенску народну странку, јер сматрамо и верујемо, да ћемо тим путем да створимо у народу веру, да у овој земљи има још синова који му мисли добро, и који су у стрању да се за његово добро и његове оправдане потребе заложу најенергичније.

Господо, као странка ми смо написали и потписали свој програм, који смо по законима земаљским предали надлежном Министру на одобрење. Господо, стварајући тај програм, ставили смо између осталог немилосрдно гоњење и сузбијање корупције. Ми смо били сведоци, да су са ваше стране падале најкатегоричније изјаве у Скупштини, да ћете тај закон донети, и онда, господо, ми смо мислили, да ћете ви то остварити, али мени сад изгледа, да ће тај закон о корупцији бити штури костур један, као што је то био и Закон о

заштити земљорадника, и да ће одредбе тога закона више штитити корупционаше, јер ако би се гоњене корупције провело, ја мислим да би се многи из ваших редова нашли са оне стране катанца. (Чује се: Именујте их!). Немојте, господо, да ме терате да именујем људе, јер то не бих желео.

Даље, господо, ми смо у своје програму захтевали оно што је најактуелније данас, а то је обезбеђење продаје земљорадничких продуката. Данас, господо, кад наш земљорадник прибере своје земаљске производе, онда су порески органи најактивнији, и траже од земљорадника порезу, јер ви сматрате да је то најпогодније време за наплату њену. Ово се питање међутим, господо, може регулисати на тај начин, што би се омогућило кредитирање земљорадника на подлози његових сопствених производа као хипотика, тако да сељак може да подмири прво своје најпужније потребе, и да сачека најбољу цену његовим производима.

Јер, господо, ми морамо признати да је осиромашење сељачкога света баш тај главни узрок велике неактивности биланса појединих трговаца и занатлија. Главни потрошач онемогућио је циркулацију робе трговцима и занатлијама. Ми овде не можемо прибећи никаквим другим законодавним мерама, нити полутанским мерама решавати проблем кризе, него се морамо посветити подизању куповне моћи нашега народа и спровођењу рационалне привреде. Ви, господо, много кокетирате тиме да сте земљорадничка странка. А ја вам кажем да сте ви још далеко од тога. Ја мислим да је 87% нашега народа који не ужива ни мало пажњу, коме ви не посвећујете скоро никакву пажњу.

Да се сад позабавимо расходима нашег државног буџета! Господо, треба нарочито истаћи личне издатке и нагласити, да њих треба довести на једну сношљивију меру, јер ми морамо подвући цифру да се 53% целокупног буџета издаје само на личне издатке. Кад томе додамо и то да плаћамо 1 милијарду 180 милиона динара за државне пензионере, а кад знамо да има врло много младих људи способних за рад, онда се намеће питање зашто те младе људе пензионере не вратимо натраг у активну државну службу, и зашто не бисмо на тај начин могли активна звања у државној служби заминити нашим пензионерима. (Један глас: Ви сте учитељ?). Господине Министре, ја знам да сам у овој земљи био учитељ и зато сам се и спремао. (Један глас: Имаш и да се вратиш). Можете ме вратити ако хоћете, а ако нећете хвала Богу, ја имам добра леђа. Међутим шта ћете ви да радите, ако ми почнемо да претресамо немилосрдно по вашем пословању, да ли мислите да ћете из тога изићи светлог образа? Не!

Господо, ви се данас јако тужите, а г. Министар финансија понајвише, да је велика пореска дефраудација. И ја то признајем. Али они који су били дефрауданти до јуче, они ће то бити и сутра. Јер, господо, ви сте убили веру у строгост пореске обвезе пореских обвезника да морају исплатити порезу. Ево зашто! Кад је г. Министар др. Шврљуга донео оно фатално решење да се пореза може плаћати и оним признаницама од ратне штете, онда је настала трка за куповином тих признаница! Сад замислите ви једног честитог и исправног човека који плаћа своју порезу банкнота-

ма и оног његовог комшију, који ту порезу плаћа тим признаницама и користи се скоро са 70%. Ја признајем да је та одредба, којом се за 11 година може исплатити дужна пореза, врло добра и корисна. Али, зашто ви ту одредбу нисте донели пре две године?! Зар ту одредбу доносите данас кад сте сељака већ натерали да прода најнужније своје потребе, само да би држави платио порез и да се са том одредбом сада користе највише они, који су уживали привилегије и нашли пута и начина да ту порезу не плате до сада!

Дакле, господо, ја сматрам да се мора посветити пажња свима гранама наше народне привреде у толикој мери, што ће се предузети најенергичније мере, да се сви наши сталежи обезбеде тиме, што ће имати посла, што ће имати рада и зараде.

Не може, господо, никако да се оправда и не можете да оправдате околико фаворизирање иностраних фирми, иностране индустрије, на рачун грбаче нашега народа.

Пошто си ти, г. Живојиновићу, банкар у овој држави ти имаш дужност да слушаш.

Мене је страх у овим моментима да ће г. Министар овим законским одредбама, предвиђеним у изменама и допунама Закона о непосредном порезу, не спречити пореске утаје, него ме је страх да ће имати врло штетне реперкусије баш тиме, што ће изгубити пореске објекте. Господо, живот је толико тежак, прилике су за рад несношљиве и има много људи који ће на своје дућане ударити катанце. Како Господин Председник владе није веровао ту скоро приликом дискусије тога законског пројекта, да ће имати затворену чаршију, уверио се. Као што видите, чаршија је била затворена. Једини се нашао члан овога Дома, претставник трговачког сталежа, Претседник трговачке коморе, чија је радња била отворена, а види се да је професионална „солидарност до пуне мере”. У најнесрећније доба нашао се један паметан човек у овој држави, г. др. Станко Шврљуга, наш бивши Министар да стабилизира динар. (Један глас из већине: Он је у опозицији). Господо, тај динар је стабилизиран онда кад је трговац дужан, кад је занатлија дужан, кад је земљорадник дужан. Дакле, господо, вредност новца је подигнута онда кад је наш привредни свет био презадужен, и ви данас имате врло добре реперкусије тога Закона. Па кад, господо, ми иначе уносимо из иностранства, кад ми узимамо из туђег законодавства, кад табанамо за иностранством у колико би желели да применимо на наше прилике, зашто не би пошли мало путем Америке и путем Чехословачке. (Министар финансија др. Милорад Ђорђевић: Они су пошли нашим путем). То је, господине Министре, добро, ако смо ми пре њих нешто урадили! Али вас питам, да ли је могуће данас издржати ово несносно стање новчане оскудице?! Немојте и ви мислити да наш свет нема шта да продаје, и да наш свет нема шта да износи на пијаци. Нема купаца! Има хвала Богу свега, али нема пара! И кад су поједини наши пољопривредници, односно земљорадници, износили свој продукт, својим знојем зарађен, да тиме плаћа државне дажбине, порески органи нису хтели да приме жито и да га обрачунају по пијачној цени, већ су казали: паре!

Немајући вере у вас, да ви можете што здраво учинити на економском побољшању прилика,

за привредно санирање земље, не верујући, оваквим вашим свакодневним поступцима; једном безусловном аминисању и једној безусловној покорности, и ако се ваша сопствена савест буну против тога, сматрам, да не треба да вам пружим ни мало поверења, да носите ствари, за које нисте дорасли, јер нећете да схватите стање, како јесте. Зато јесте физички и интелектуално дорасли, али нисте програматски, нисте дисциплински дорасли. И ја вас остављам вашој сопственој судбини, верујући, да ћу ускоро бити сведок једног вашег дефинитивног распадања. (Глас из већине: Путуј игумане, не брини за манастир!)

Од господе предговорника чуо сам, како се указује на личност Господина Претседника владе, шефа ваше странке, у кога имате пуно вере, и коме сте ви, господо, одавали пуно признање да ће учинити нешто добро, за интерес земље и народа. Господо, ја у томе погледу могу да се придружим утолико, што је томе несрећном старцу пало у део, да вас држи на окупу, а не би вас ни ђаво одржао. Хвала Богу, да сте јако амишни за власт, и да сте близу власти, и да он има у рукама све законске одредбе, да вам чак и изборима припрети, те се верује, да ће он ипак успети да вас све задржи. (Један глас из већине: Хвала Богу, што ниси међу нама!). Да сам хтео, могао сам бити у вашем друштву, али вам ни мало не завидим на друштву. Могу да вам кажем отворено, да ми је чисто срце данас, и да ведром чела идем и политички делам. Ако пропаднем на изборима, опет хвала Богу, јер ће Југославија постојати и после мене.

Господо, ми бисмо се морали позабавити и овим. Ви сте данас једна странка, али, хвала Богу, са много и много фракција; јер сте своје политичке домене поделили. Господин Узунковић, г. Божа Максимовић, г. Воја Маринковић, г. Кумануди рефлектују на Дунавску, Моравску, Вардарску и Зетску бановину, да тамо спроводе политику и то задрже као свој политички утицајни домен. (Један глас: Тако и јесте!). С друге стране г. Деметровић, г. Карло Ковачевић, и наш уважени пријатељ Матица, јако жалим што га нема овде, узели су Савску бановину, да под окриљем г. Перовића, Бана, спроводе државну политику. Мени се чини да су они под његовим окриљем. Тај луксузни Бан, коме се спремају славолуци, на којима пише добродошлица као Суверену, тај господин, који у доба најтеже економске кризе намеће те дочеке који падају на терет нашега народа, најжалост, судбина му је, ваљда, доделила да у једној непријатељској земљи има рођеног брата. Господо, мени је ономад г. Грба пребацио да ја припадам једној странци, а мој брат другој странци. Можда има право по његовом схватању. Ја тврдим да ја умем мислити својим мозгом и мислим да није никакав грех, кад два брата припадају двома странкама, али је грех када је један брат Бан Савске бановине, а други врло високи италијански функционер у Задру. (Др. В. Милетић: Није истина, живи у Југославији и добар је патриота. (Др. Кешелевић: Јесте, у Италији).

Господо, г. Милан Сршкић као скроман човек задржао је за себе само Босну и Херцеговину са вама заједно, а на западном делу наше Отаџбине у Дравској бановини, хвала Богу, тамо ствари не иду добро. Тамо су се биле случајно у своје време

појавиле несугласице између два активна министра, па када су видели — један је од њих најжалост изјавио, колико сам обавештен — можда то није тачно а можда је у шали рекао — рекао је „Можемо их и 200 обесити али морамо победити“ — можда је то рекао у шали, али је рекао и данас су та два господина министри са директором љубљанског „Јутра“ и чланом Управног одбора Државне хипотекарне банке.

Претседник др. Коста Кумануди: Господине посланиче, Вама је истекло време говора.

Милош Драговић: Не, господине Претседниче, ја говорим у име групе.

Они су образовали један политички директоријум, где све послове политичке врсте у Државској бановини претресају у Београду и у виду једног потписаног записника достављају надлежним на извршење. Лепа стварања а непожељна. (*Министар г. Пуцел:* Сада нам кажите како сте ви поделили државу?). Што се тиче нас, господине Министре и господо, ми знамо једно да једна политичка странка по највишим интенцијама не сме макар ни на овако прикривен начин да буде покрајинска, верска и племенска. Ми другачије гледамо, господине Министре, у погледу распореда наших снага на поједине делове наше државе. Ми знамо само једно, да имамо пред собом као административне јединице бановине, а као изборне јединице изборне округе. Хвала Богу данас је мало вредних људи који знају шта хоће, који знају како хоће и који уносе у своје послове сву љубав према народу и држави. Ја се надам да ћемо ми ипак овако са једним овако одређеним гледањем на ствари успети да убрзо здеремо маску са вашег лица и да вас пошаљемо онамо одакле сте и дошли. Господине, изгледа смешно, али ја са поносом могу да кажем да је то истина, јер ћете свој рад сами наградити оним како сте радили. А наш народ најбоље зна како сте радили и он ће најбоље знати и умети донети вам своју праведну осуду. Можда ће понеки један од вас и спасти главу, али мнозина ће отићи кући.

Господо, данас када ви расправљате државни буџет, не заборављајте да има много основних школа по унутрашњости наше државе које зврје празне. Не заборавите, господине, да тај народ који је од свога зноја подигао те школе, са пуним правом захтева од државе да му постави наставничко особље. (*Михајло Крстић:* Нешто добацује). Има, господине Крстићу, у државном буџету нешто што не може да буде, али има нешто што мора да буде, на чему се не сме штетити, и ја колико сам сазнао ваш друг г. Милан Степановић поднео је један амандман, да се одузме од дотација на народна позоришта и да се да на персоналне издатке у основним школама. Дозволите ми, господине, да вас замолим да и ви учините сугестију на Владу да се тај амандман прими, јер, господине, позориште, и ако је културна потеба, будите уверени да је наставничко особље по основним школама културнија потреба. (*Гласови:* Тако јел!)

Будући сам уверен да наш свет и грађани Југославије не могу поднети оволике пореске терете, изјављујем да ћу гласати против овога предлога буџета у начелу. (*Одобравање и плескање на левици.*)

Потпретседник др. Коста Поповић: Прекидам седницу и наставићемо рад вечерас у 9.30 часова. Седница је прекинута у 20 часова.

(После прекида.)

Наставак седнице у 21.30 часова.

Претседник др. Коста Кумануди: Господо, настављамо седницу. Има реч г. Милан Живановић.

Милан Живановић: Господо, државни буџет који Краљевска влада подноси Народној скупштини мањи је од овога што је на снази за 267 милиона динара. Господин Министар финансија у свом експозеу изјавио је, на се учинило све што је у његовој моћи да се буџет уравниотежи и да се ишло до могућих граница штеђења. Нека је и тако, како Господин Министар финансија каже, али и моја констатација мора да је тачна. Ова Народна скупштина доноси већ трећи државни буџет, сваке године смањивала те буџете са по неколико стотина милиона динара и сваке је године оптерећивала народ разним наметима у виду такса, поштарине, трошарине, порезе ит.д., да би уравниотежила буџет. Хоћу овим да кажем: буџет све мањи, терети на грађане све већи.

Све већа су оптерећења зато, што је, у држави све мање порских обвезника, то се осећа сваке године, јер један по један отпадају и ово што је остало има да носи терете док му кичма не пукне. Ових дана усрећили смо варошке привреднике са пореским изменама, те ће им се одмеравати пореза према висини кирије за локал радње и стана. Узети за мерило кирију коју плаћа привредник, није одмерена снага капитала и зараде, има трговачких радња са минималним приходима који не могу на периферију и споредне улице, јер је таква врта посла, а има много веће радње са много већим капиталима и зарадама које могу да се смеће у подумима и шупама, па и у забаченим — споредним улицама. Протест привредника противу чл. 7 Закона о изменама и допунама Закона о порези, оправдан је. Замера се трговцима, да нико не пријављује тачно капитал и зараду, те се мало убира порезе на течевину. Господине, прођите само престоничком главном улицом, Кнез Михајловом, у којој су најбоље трговачке радње, па ћете се уверити да у те трговине не улазе купци до пола дана. Мене је то, господине, интересовало, те сам сваку радњу загледао и чудио се тако слабом послу. Некада наша најживља улица и најлепша са лепим помодни радњама, данас се празни, наћићете празне локале, а у неким се усељавају бозацинице, пекарнице, и млекачнице, више се рентира овим радњама да плаћају високу кирију но трговини, на најлепшем месту у Кнез Михајловој улици имате бурежницу — пекарницу. Ко је мало познавао Београд и трговце видеће, да су најбоље трговачке куће, највеће радње, данас смањиле своје локале на једну четвртину, па су се уз то још и равњале. Зар те људе данас оптерећивати новим порезима, кад не могу ни своје режијске трошкове да покривају приходима и када ни стару порезу нису могли да измире. Стечајеви се нижу из дана у дан, а привредници пропадају и нестају. Када је, господине, овакво стање привредника у престоници, како ли је тек стање трговца и занатлија у унутрашњости по нашим паланкама? Верујете, да има

трговаца који не пазаре ни толико колико треба да плате кирнју а о некој заради и да не говорим, ти су трговци до сада појели свој капитал, а сада су прешли на поврлочев. Овако је стање и код занатлија. У доба ове кризе и слабе куповне моћи нашег земљорадничког света, свет пропада, па уместо да му се смањује дажбина, она му се још товари. Наш трговачки свет не може да буде задовољан оваквим стањем, а ми смо дужни да о овом незадовољству свих привредника водимо рачуна, ако желимо добра народу и држави.

Траже се подједнака општења на грађане и правичнија, тако, господо, и треба да буде да је среће и правичности, али у држави нисмо сви равни, делимо се на две групе: овлашћене и подвлашћене. Зато је и све мање пореских обвезника, а повлашћени који овој држави ништа не плаћају ничу из дана у дан и све их је више. Сва трговина је прешла у руке повлашћених радња и оне су преузеле трговцима посао, а то су задруге. Сва занимања имају своје потрошачке задруге. Има ту чиновничких, официрских, свештеничких, земљорадничких, железничких службеника ит.д. У овим задругама продаје се и најлуксузнија роба, а поред задругара снабдевају се и незадругари, не знам баш да ли у свима али за поједине знам, јер имам доказа. Нико ништа нема против тога, да се све класе људи удружују и стварају задруге, али када се те задруге стварају у циљу трговине, коју преузимају из руку трговаца подвлашћених у овој држави, право је и Богу угодно да плате држави порез на течевину и све приресе државне и самоуправне, па нека тргују и раде шта хоће. Зар је права да савез и задруга добијају од Министарства трговине и индустрије дозволе за извоз стоке у иностранство од целокупног контингента 40% и да на пијаци купују од незадругара као и сваки трговац-извозник, па да држави не плати порез за половину извозне трговине, коју је одузео извознику, а трговац-извозник да плаћа све терете државне и самоуправне? Ако је то, господо, право, онда је право и то да ниједан трговац не плаћа држави ништа, па нека она живи од светог духа ако може. Све ће сад управници задруга, магационерџи, и они који су око њих упослени као пословође, ударити гласом и преко задружних листова, како сам ја противу задруга и задругарства само зато, што тражим да плате држави порез. Нисам противу задруга и задругарства, али сам противу тога да оне тргују под тим именом, па када већ то раде као свако предузеће, зашто да не плате порез држави. Трговци не могу да носе њихов терет, јер се њима новим пореским законом товари пола милијарде да уравнотеже државни буџет.

Никада од како постоји наша држава, привредници нису овако једнодушно иступили и протестовали као овом приликом противу нових оптерећења. Овај протест треба правилно схватити, да привредници више ни најмањи терет не могу да носе, јер су претоварени толико, да нису у стању ни оно што су задужени да плате. Може држава да их задужује са колико год хоће, али ће то бити узалудан посао, јер нема од кога да наплате, те ће се морати да отписује.

Наши су привредници увек били патриоте и нису жалили да се држави да све што се тражи, па и више добровољно кад су имали, они су то и доказивали за време мобилизације и рата, а да-

нас они немају ни колико колико им треба за живот и породицу, а о капиталистању и некој заради више нема ни речи.

Грађани варошице Младеновца жалили су се противу шефа Пореске управе господину Министру финансија, да је немилосрдан при наплати порезу, да је извршио 1500 продаја, да је једном сиротом занатлији обућару продао 14 пари ципела за 200 динара и када је занатлија питао, колико је одужен порезом, одговорено му је, да продата обућа је отишла за егзекутивне трошкове. Када је овај државни чиновник наставио да и даље врши егзекутивне наплате, а жалбе грађана г. Министру нису помогле, они су у знак протеста затворили 3 дана радње и у место да се грађанима изађе у сусрет и овај чиновник уклони, г. Министар га још предлаже за одликовање и одликује орденом Св. Саве IV реда, како ми рече мој посланички друг Владимир Ђорђевић. Ово је просто изазивање грађана, што не би требало да буде, јер из овога може да се изроди оно што нам неће бити пријатно.

Код мене у мом срезу лепеничком такође имам муке са шефом Пореске управе, тужен је од стране грађана, трговачког удружења и разних, да своје пријатеље штити и чува, док на кога се окоми тога преоптерети, да прима мито и да кажњава трговце по доставама финан. контроле и не испитујући оптуженога, доноси пресуде, разумем се, да се кажњени жали — Финансијска дирекција поништи такво незаконито решење. Ово се ради у циљу да нашкоди трговачком свету на који се нарочито окомио. Молили су грађани господина Министра финансија да овога шефа Пореске управе премести, а нека пошаље кога год хоће, молио сам и ја као народни посланик среза, па ми се није изашло оправданим захтевима на сусрет, тако да сам морао да поднесем интерпелацију на господина Министра и сада чекам одговор. Имам, господо, писмене доказе о неисправности тога чиновника и те доказе сам потврдио код власти, па ако и то не помогне, и г. Министар финансија га не премести, онда се он упушта у борбу са народом, а ко ће да изгуби битку, видећемо. Неисправне чиновнике треба гонити, а не чувати. Овај шеф Пореске управе охрабрен из Министарства финансија поручује ми преко мојих пријатеља како ја њему ништа не могу, јер он у Министарству има јача леђа. Поред свега напред изложеног, шеф Пореске управе, када је мој отац отишао да плати порезу неког рођака и када су остали сами у канцеларији, рекао је: „Газда Анто! Видиш ли шта твој син посланик са мном ради, поднео је интерпелацију на г. Министра против мене, знај, ако изгубим службу, ја ћу га убити и онога ко ти је најмилији, — циљајући на мог млађег брата, — овим бровингом, хватајући се за цеп, па мени шта Бог да.“ Мој је отац стар 70 година, стари је трговац, а био је и народни посланик, па му се мора веровати. Самим тим, што се овај господин плаши да не изгуби службу, признаје да није чист. Ето, господо, шта смо ми народни посланици дочекали од државних чиновника; ако гоните неисправне он прети да убије, као да би му ја сео на столицу и чекао га да пуца.

Ја сам народни посланик, народ ме је послао да заступам интересе државе и народа, па и да контролишем рад не само чиновника, него и госпode министара. Па када нам господа министри не ве-

рују оно што кажемо и напишемо, онда чиме нас народне посланике обавезују да ми њима верујемо и гласамо поверење. Ја држим, да ми, народни посланици, нисмо само владини гласачи, ако нас за такве сматрате онда да идемо из ове поштоване куће, јер нисмо достојни другова који су кроз њу толико година пролазили.

Земљорадник је оптерећен порезом на земљарину која му се апсолутно што пре треба да смањи, јер данас сељаку земља не доноси никакав приход са обзиром на цене његових производа. Једини су приходи нашег земљорадника данас од стоке, живине и воћа. Наш земљорадник треба да подиже воћњаке и шљиваке, јер се данас то тражи и једино у земљорадњи рентира, пшеницу и кукуруз више нико не треба, нити се рентира, јер свака држава данас производи онолико колико јој треба за исхрану становништва. Све индустријске државе које пре рата нису ни мислиле на пољопривреду, данас се њоме баве и усавшавају у производњи пшенице те имају и вишкове за извоз. Краљевска влада а нарочито г. Министар пољопривреде треба да настане да се у нашој земљи подижу што више воћњаци и виногради са асталским грођем згодним за извоз. Шљива је у многим крајевима пропала од штитасте ваши, треба настати да се ти крајеви поново засаде шљивом доброг квалитета, а не како му драго. Наши пољопривредни референти треба да поведу рачуна о овоме, упућују народ и помогне — омогући да се саднице набаве и народу разделе по најнижој цени па и бесплатно.

Прошле године у нашој држави је услед заразе угинуло много свиња, овде је много изгубљено и милиони су нашим земљорадницима и држави пропали. Молим господина Министра пољопривреде, да се нађе средство и кредит и нареди обавезно цељење свиња серумом противу куге. Овај би се серум могао од имућнијих наплаћивати, а сиротини дати бесплатно. Исто тако и пернату живину треба лечити и обезбедити од заразе. Пернатој живини треба поклонити више пажње и подизати је, јер и она народу даје добре користи, подизати живину оне врсте која се за извоз тражи. Наш народ има добре услове за гајење живине само му треба набавити добру врсту.

Сви друштвени редови у нашој држави имају своје коморе, па ме чуди, да код меродавних још није сазрело питање о оснивању земљорадничке коморе, најмногобројније класе људи у нашој земљорадничкој држави је без своје коморе. Колико се сећам, пре неколико година је говорено о оснивању земљорадничке коморе, па се на томе стало и више се не помиње. Г. Министар пољопривреде на кога Народна скупштина много полаже, треба питање земљорадничке коморе опет да покрене и оснује што пре. Краљевска влада која се највише стара о земљораднику да га оздрави и оспособи, треба да изврши тај задатак, па с правом да каже, да је највише урадила за свој сељачки народ.

Са похвалом можемо говорити о трговачкој комори, она је учинила и за земљорадника доста, комора је из својих средстава набавила и раздала народу орах Франгеш, набављен из Француске као и калем гранчице јабука из Калифорније. Све је ово већ засађено и за коју годину видећемо ре-

зултате те помоћи коморе, добићемо добар квалитет ораја и јабука за извоз.

Овако би требало да будућа земљорадничка комора којој би и била дужност да заступа и помаже своје чланове у сваком погледу, па и у погледу набавке племените биљке која би успевала у нашим пасивним крајевима, тако подизати оно што би могло да успева и на тај начин омогућити живот нашим грађанима насељеним у тим крајевима, где не може да успева пшеница ни кукуруз. Г. Министар пољопривреде би требао да пошаље стручњаке агрономе, да испитају земљиште у нашим пасивним крајевима, шта би тамо успевало. Само добра воља и са више труда све би се постигло и решило би се питање исхране пасивних крајева, јер их не би било. Они би разменом онога што код њих успева, добили пшеницу и кукуруз.

У нашој држави имамо велики број школованих људи без службе, овим људима заузели су место нешколовани, а и жене па и девојке које су обезбеђене, прве чији су мужеви државни чиновници, а друге које имају родитеље више чиновнике и служе без нужде. Додуше држава није дужна да све који су учили школу упосли, нека траже и приватно упослење. Али држава мора да води рачуна и о томе, да не упосли из једне куће све чланове породице, а из друге ни једнога, или ако је муж адвокат, инжењер, лекар, официр или свештеник а жена наставница, учитељица или ма у ком надлештву чиновник, њу треба отпустити јер је обезбеђена, муж је дужан да издржава породицу. Рећићете да то није право, али зар је право да радник ради сам и да издржава породицу од више чланова, а чиновник који логично много већу плату има, не може. У нашој држави има много и Руса упослених, њих има у свим струкама и надлештвима и скоро су све избеглице мушко и женско упослено. Наша браћа Руси за 15 година како су међу нама, још нису научили службени језик државе у којој су упослени, имамо наставника који деца предају ни на српском ни на руском језику, нека мешавина, свештенике такође који нису хтели да уче службени језик. Ми смо Словени, разумемо се и браћа смо, али међу нама има њих доста које треба редуцирати нарочито жене. Ово не што их мрзимо, већ нека им мужеви раде те да на све расподелимо посао у доба ове кризе да се сви помичимо и пребродимо тешкоће, па ће ваљда и овоме доћи крај.

Господо, још прошле године требали смо да изменимо и допунимо Инвалидски Закон. Нешто је по томе рађено, знам да су сви народни посланици били вољни да се оправданим захтевима наших инвалида изађе на сусрет и ово њихово питање реши онако како то наши хероји заслужују. Ти наши ратни другови који су из рата изашли оцакаћени, с правом од нас народних посланика својих ратних другова то захтевају и ми смо дужни да то извршимо. Стање наших инвалида је очајно и грех би био да им не учинимо све што се у овим приликама може. Ја молим надлежног Господина Министра да после буџета спреми и поднесе Народној скупштини на решавање измене и допуне у Инвалидском закону.

Уредба о заштити земљорадника коју је Краљевска Влада издала обезбедила је све земљораднике и они према овој Уредби поред прошле две

године, још три године имају мораторијум за своје дуговање, дужницима је максимирана повољна камата те се надамо, да ће се наш земљорадник за ово време оспособити и исплатити дуг, јер се рок исплате по величини дуга протеже на 12 година. Новчани заводи који су кредитирали земљораднике доведени су Уредбом у веома незгодан положај зато, што и они нису обезбеђени као дужници. Свима је познато, да мали заводи повлаче кредите од већих банака као и од Народне Банке, на тај начин мали заводи плаћају камату код приватних банака 12% годишње, а код Народне банке данас 7 и 8% годишње. Како који зајам. По Уредби за мораторне менице, земљораднички заводи не смеју да наплате већу камату од 6% годишње, те ако се и банке не обезбеде Законом, већ и даље плаћају скупљу камату својим повериоцима, но што наплаћују од дужника, онда ће оне упропастити не само своје мале главнице него и улагачима улоге. Ово при доношењу Закона морамо узети озбиљно у обзир и обезбедити Заводе да не упропасте улагаче. Природно је, да ни један Завод, ма колико имао резерве, не би могао издржати када се узме, да поред скупље камате коју банка плаћа, има да плаћа кирију локала, особље, канцеларијски материјал и државну порезу, па ма по билансу показивао и губитак. Да би се новчани заводи дотукли, Министарство финансија дало је 16 јануара тек. год. Финансијским дирекцијама једно објашњење о порезовању камате код новчаних завода. По том објашњењу новчани заводи за све земљорадничке мораторне менице треба да обрачунају камату и покажу у билансу као добит да би држава опорезовала и наплатила своје, а банка којој земљорадник ту камату не плаћа, јер га штити мораторијум, шта се то Министарства Финансија тиче, њему требају приходи. Ово је, господо, атак на приватни капитал и новчане заводе. По овоме изгледа, да је Влада ставила себи у задатак да све банке уништи као и улагаче тих банака, јер другојаче не би могло да се разуме када се тражи, да банка плати порез на камату коју никада можда неће наплатити од свог дужника. Нагнати заводе да фиктивно рале своје билансе и показују добит која не постоји, никако не разумем, то је нов изум Министар финансија за убирање прихода.

Уредба о заштити земљорадника коју је Краљевска влада издала, није предвидела рок, време кад земљорадник дужник мора да регулише своју обавезу, већ се каже, ако не регулише до 15 новембра ове године, банка може да тужи дужника за камату и оброк, а ако ову не плати за 3 године онда губи право на заштиту и може му се дуг начитати. Уредбом је требало предвидети рок кад дужник мора да регулише своју обавезу, протествовану или утврђену, па ако је за то време не регулише, губи право да се користи овом Уредбом. Ово треба исправити и дати јаснију стилизацију да од 15 октобра мора редовно да плаћа камату и прелвићену отплату. Поред заштите земљорадника треба заштитити законом све дужнике трговце и занатлије, јер су данас сви дужници у незгодном положају, пошто су пословима везани један за друге. Обезбедити једну класу људи, а остале оставити да пропадају није право, јер су сви друштвени редови чланови ове државе.

Ових дана читам из новина, да се убио трговац

Митар Рађеновић из Будве, јер је запао у тешкоће баш због Уредбе о заштити земљорадника. Трговац је дуговао банкама и рокови му доспевали, а он није могао да одговара обавезама јер му земљорадници за робу дугују динара 400 хиљада — а од њих није могао да наплати ништа, те је радије отишао у смрт него да иде у банкроте. Треба донети закон о заштити дужника, па њиме обухватити сва занимања пољопривреднике и привреднике уопште па максимирати камату за све дужнике 6% годишње. Овим законом заштитити и банке као дужнике. Само на овај начин обезбедићемо наш пословни свет банкротства која су у пролеће неизбежна.

Нема дана скоро, да из новина не прочитамо по коју вест, да је државни чиновник као благајник, а најчешће порезник проневерно веће суме државног новца, понекада се пењу и на милионе. Наш је Кривични Закон за те државне лопове и сувише благ, те су зато те и толике крађе учестале којима се мора ште пре тражити лека. За ове лопове који краду народни зној, апсолутно је потребно завести смртну казну. За 10.000 динара украђеног новца од стране чиновника кога држава плаћа и коме је обезбедила старост пензијом, на вешала, јер не заслужује да живи.

Случај са Сарајевском афером о којој је било речи у Народној скупштини ових дана, неће бити последња ако ми још овом заседању не донесемо Закон противу корупције који мора да предвиди смртну казну. Оставити ове крупне лопове да одговарају по Кривичном Закону и даље, знајте да ће бити афера и крађа свакога дана, јер се без смртне казне корупцији не може стати на пут. Несправног чиновника треба гонити и јурити из државне службе без права на пензију, а савесне чиновнике наградити и обезбедити им живот. Држави није потребан велики број чиновника већ квалитет радника.

Чуди ме, господо, то да наредбодавац за исплату процењене земље Хусејину Кадићу није загледао, колико је та земља од његових органа цењена, па да то примјети пре но што се она исплати и облигације предаду. Толико интересовање чиновника апсолутно не могу да разумем, да су најпростијег земљорадника из Босне запитали, шта кошта хектар или дунум земље данас, знаће да каже и објаснио би том државном чиновнику, да нигде у свету данас нема земље која вреди 170—200 хиљада динара хектар, па да се сам шафран производи на тој земљи не би толико вредела. Значи да поред Хусејина Кадића има много Крадића који су му омогућили да дође до државних облигација, поред оних што су лишени слободе. Ова је ствар у рукама суда па ћемо видети како ће се развијати.

Када је реч о штедњи у држави, треба добро загледати, да ли се заиста штеди и на чему, како ја видим код нас није заведена штедња нити се у опште штеди, исти број државних чиновника имамо, па још и више само 207 хиљада чиновника, плате и додаци на скупоћу исти, пензије се повећавају за 200 милиона динара годишње. Министара без портфеља имамо по новом буџету више. Ако се на ничему другом не може да уштеди, на овим званима би апсолутно требало. Политички неки разлози треба да отпаду. У доба оволике кризе, колико год нас је у овој држави поданика, треба државну имовину да чувамо као и своју, па још и

више ако мислимо да нам држава цвета и да сви у њој будемо срећни. Наш народ највише замера Кр. Влади, што звања Министара без портфеља заводи кад се са великим напором и муком плаћају они који имају портфеље и раде.

Шта ће држави у њеним предузећима управни и надзорни одбор, као код Државних Монопола, фабрике шећера, Хипотекарне Банке и осталих установа којих доста држава има, када у тим предузећима имамо толико директора, управника, инжењера и разних стручњака. Када се зна какве су и колике награде ових одбора, онда замислите, шта би на томе било уштеђено да се хоће штедња.

Ових дана јавност износи, да наши поједини високи државни чиновници на највећим положајима имају принадлежности по 80—100.000 дин., јер су поред тога што су на високим положајима и добро од државе награђени, постављени су за чланове управе фабрике шећера, Државних Монопола итд. Ако је ово тачно, ја молим Краљевску Владу, да активним државним чиновницима ускрати то право да заузимају више положаје у држави. Ово би требало и Законом предвидети.

Да се не штеди, види се и по томе, да Министарство финансија поред плате државним чиновницима, даје и тантијеме и награде. Данас када се сељаку и последњи бакрач из куће износи и продаје за државну порезу, давати поред плате и тантијеме државним чиновницима, то је господо и превише невођење рачуна о платежној моћи нашег грађанина пореског обвезника и кад се овако газдује, имајте пуно вере да државни буџет нећемо никако уравнотежити и да ћемо стално тражити нова оптерећења за покриће.

Држава даје и многе субвенције разним друштвима, само позориштима у Београду, Загребу и Љубљани, предвиђено је овим буџетом 13,500.000 динара. На стипендије и све остале субвенције више од 200 милиона динара. Све ово треба ускратити или смањити за 50%.

Али наши финансијски стручњаци воде оваку финансијску политику, да када им нестане новац одмах оптерећују народ многим наметима, онда ми немамо стручњака и портфељ Министарства финансија треба поверити нашем трговцу са београдске царшије, па ће нас за кратко време уверити у способност да може управљати државним финансијама. Ми смо у предатној Србији за Министра финансија имали нестручњаке, али су државне касе увек биле пуне, данас имамо стручњаке, а празне државне касе. Ето зато сам господо, напред казао да се не штеди и ако се о штедњи много говори.

Монополи нам сваке године подбацују и чуди ме да се не увиди потреба да се монополским артиклима не скида цена. Господо, најпопуларнија влада и Народна скупштина биће она, која народу појевтинија со, гас, дуван и шибницу, о овоме треба да поведе рачуна Народна скупштина јер су производи нашег земљорадника за 50% ове године јефтинији по што су пре две године били. Дуван који се код нас производи и који се од произвођача откупљује по 2—5 динара кгр., а пролаје паклић од 0.20 гр. за 3 динара односно 1 кгр. 150 дин. Много је. Треба знати да нашем земљораднику пушачу за дуван папир и шибницу треба 5 динара дневно, а то је 10 кгр. кукуруза по данашњој цени, а за исхрану једног сељака довољан је 1 кгр. ку-

куруза дневно. Ово нагони наш народ на шверц и упада у грешку па га власти кажњавају, а дешава се да од финансијских стражара неко и погине. Не даје чиновницима Монополске управе тантијеме, укидајте чланове управе и њихове велике награде, па дајте народу јевтин дуван да не гине лудо без потребе.

Цигарете „Саву” коју је Монополска Управа прошле године израђивала и продавала, те је цигарете престала да пушта у продају. Ове су цигарете биле згодне за нашег сељака и радника па је и чиновник пушио. Шта је руководило Монополску управу да ове цигарете више не израђује не знам, сигурно зато, да би се скупље продавале. Приходи ће Монопола подбацивати све донде, док се цена дувану и свима Монополским артиклима једном не саобрази ценама народних производа, те да их он може куповати и трошити. За близу 57 милиона динара монополски су приходи мање предвиђени по новом буџету.

Закон о водама такође треба донети. Овај је Закон нужан и потребан. У мом срезу Лепеничком највише од Мораве страда варошица Лапово. Овом месту Морава је однела и пренела на супротну страну 300 и више хектара земље. Ово огромно и мање сељака однешено је. Никако није право, господо, да један сопственик чије је имање крај реке, остане једнога дана без те својине само зато, што је Закон незгодан и што река није регулисана. Морава или ма која река због оштрих кривина рони обалу или због те кривине промени корито и пренесе имање са једне на другу страну обале. По Закону, онај коме река однесе губи, а постаје срећни сопственик комшија са друге стране реке. Варошица Лапово је велика и има 8000 становника. Становници се баве земљорадњом и сточарством. Све је сам ситан поседник а много има и сиротиње.

Ја молим Краљевску Владу у име среза, да се из кредита одређених за јавне радове, регулише река Морава кроз село Лапово као и Лепеница од села Бадњевца па све до уласка у Мораву, јер она пустоши сва села која пролази, јер јој је корито плитко и зотворено. Исто тако молим да се и Закон о водама донесе како би сиротиња била осигурана и њихово имање сачувано. Државни дугови, чуди ме господо, да се по буџету нигде не показују, колико држава и коме дугује, те да у рачуну имамо чист преглед и најзад да будемо обавештени, колико и коме дугујемо. По буџету се само показује, да има да платимо за ову годину наше камате и отплате 1.010.331.646.74 дин. Држим, да није никаква државна тајна да народни посланици знају, колико држава дугује, најзад то је и наше право да од господина Министра финансија тражимо.

Краљевска влада учинила је много што је измењен и допуњен Закон о исплати ратне штете. Ове мере за преуређење унутрашњег државног дуга, велика је добит за државу и за народ, јер поред амортизације путем извлачења, уводи се и амортизација путем откупа хартија од вредности на берзи. Као што видимо, данас су хартије од вредности на берзи чврсте а нарочито обвезнице ратне штете, јер народ данас зна да и држава купује своје обвезнице па их чува.

Наш уважени претседник Владе г. Узуновић, дао је пред Народном скупштином изјаву, да ће

Влада у најскоријем времену поднети Скупштини Закон против корупције, који ће предвидети и најстрожије казне за несавесне чиновнике. Ова изјава све је нас у овој кући обрадовала, јер видимо вољу да се држава једном спасе лопова који на милионе краду државу и народ. Иако сам ставио неке примедбе г. Министру финансија, ја сам то чинио у најбољој намери да се поправи све што се да поправити.

Верујем да ће наш уважени претседник Владе и вођ партије водити рачуна о мојим примедбама и учинити све што треба да сви грађани ове земље буду задовољни, ја ћу гласати за овај државни буџет.

Претседник др. Коста Кумануди: Реч има народни посланик г. Милутин Јевтић.

Милутин Јевтић: Господо народни посланици, неоспорно је да се Краљевска влада и у овој години трудила да пред Народну скупштину изнесе предлог буџета за идућу годину у што мањој суми. Па и поред овога буџет од преко 10 и по милијарди је велики за државу од 14 милиона становника и за привреду наше земље каква је она данас код нас. Још господо има много и много државних славина, које цуре и које би требало што јаче заврнути да би буџет био мањи и да би одговарао правој финансијској моћи нашег народа. Прво је требало поћи, али раније а не данас, од многих невалификованих државних чиновника, који су легли на народну грбачу исто онако као пре неколико година штитаста ваш на наше лепе воћке, и од оних који имају по три плате, тако исто требало је поћи, и од оних родитеља који су у државној служби, а запослили су и њихову децу као дневничаре, примају од државе плату да би само што луксузније живели и што модерније се обукли и ако многи немају ни хлеба.

Друго, требало је смањити припадљности свима онима који поред плате још неке хонораре вуку. Ја сматрам господо, да је био луксуз подићи зграду Аграрне банке, која је коштала неколико десетина милиона динара и ако је Аграрна банка могла бити једно одељење Хипотекарне банке сиротиња, чиновништво, одвајало је од својих уста да помогне народу а данас њихових 500 динара вреде 240—260 динара. Али зато, господо, они који су седели у Аграрној банци вукли су велике плате и награде и због тога инвалиди нису могли за неколико година да приме откупнину инвалиде. Ја сматрам да и ту славину треба не само заврнути него сасвим загушити. Наша је администрација врло скупа и зато је треба појевтинити, упростити и где је особље у државној служби непотребно треба га отпустити. Среске судове треба укинути и срезове груписати по 3—6 срезова, нарочито из наших старих бивших граничних покрајина, који се границе и вратити првостепене судове, јер су овакви срески судови врло скупи по народ јер народ мора да иде у окружни суд који је далеко по 150 км. некад и за најмању ситницу. Исто је тако потребно да се изврши спајање сродних министарстава и да се њихов број смањи као год што је потребно да се смање и министри без портфеља. Ниједном државном службенику не треба дати више од једне плате и све хонораре и награде треба укинути изузев путне трошкове који су стварно учињени. Пензионере не треба примити ни у какву службу ни државну ни самоуправну. Јер, господо,

страшно је то за једну земљу од 14 милиона становника да она има према једној статистици 300 до 350.000 службеника државних и самоуправних. А то су вам, господо, 3 и по ратне армије, а толика је била целокупна војна сила предратне Србије, која нас је од сваког зла бранила. На просвету се, господо, даје врло мало, на пољопривреду још мање. Трговина и занатство су готово потпуно замрли и пропали и њима се најмање поклања пажња. Због гломазне администрације народ се кажњава и за најмању ситницу осетно а нарочито за трошаринске кривице, за шумске кривице као и по закону о радњама. И у овогодишњем буџету, господо, нисмо нигде видели да је нешто унето за реквизиционе признанице које су давале народу за одузету стоку и храну у 1914 и 1915 год. и ја сматрам да се овај дуг државе према народу не сме никакo да заборави. Влада као израз скупштинске већине, коју чине чланови Југословенске националне странке, рекао бих да мало пажње поклања у народу овој организацији и ретко је ко од тих чланова Владе пропутовао кроз народ и рекао народу да се старе партије више обновити неће. Сви ти а нарочито они, који хоће да имају неку водећу улогу раде увек нешто испод жита и полугласно дају изјаве. Једино г. претседник Народне скупштине што је на збору код »Славије« отворено рекао, да се преко старог има прећи и да политичкоме животу не могу служити за углед окамењене и укопане формуле и принципи. Сви остали међутим нити шта раде нити потребну организацију спроводе у народу у томе правцу да се потпуно утврди и стабилизује наше народно јединство и наш национализам. Код нас се међутим непрестано тапка у месту. Ми непрестано спомињемо Кемал Пашу, Хитлера, Мусолинија, хоћемо ново али стално са једном ногом стојимо на староме. Код нас, господо, то се и данас продужује: ако је наш може се, ако није наш, не може се. Ја мислим да ми не треба да гледамо, ни ко је наш ни ко је ваш, него оно што је добро за народ то да се ради, а добро је да се одбаца све оно што није на корист целини и да нас руководи у томе једино оно, што је од опште користи. Ако будемо такву политику водили у нашој земљи, праву домаћинску, онда и све оне многе слаvine које цуре пресушиће и све те уштеде ми можемо дати на нашу просвету, трговину, индустрију, занатство и онда ће нам бити боље и буџет биће мањи, стварнији и пре се може реализовати. И поред ових, господо, добронамерних напомена које сам учинио, као дисциплиновани члан владине већине у коју имам поверења и у њенога Министра финансија да добро ради за народ и да је овај народ њихов исто толико колико и наш и да они нису никаква окупаторска влада и да је доношење буџета дело и труд дуговременог рада и студија, а знајући и то, господо, да онај који је на висини више види него онај који је у низини, а како је наша влада на висини, јер има пред собом потребе целе државе и сигурно боље познаје те потребе него ми, јер ми на те потребе гледамо само из наших срезова, — сматрам овакав буџет да је добар те с тога ми је дужност да за њега и гласам. (Одобравање и пљескање).

Претседник др. Коста Кумануди: Реч има народни посланик г. др. Богдан Видовић.

Др. Богдан Видовић: Господо народни по-

сланици! Узимајући реч у овоме важном и озбиљном послу доношења нашега државнога буџета ја вас молим, да ми дозволите, да и поред парламентарног обичаја не говорим о политичким питањима, о чисто потитичким питањима, него да додатно неколико других питања која држим да је потребно да овде приликом буџетске дебате истакнем.

У вези са разним критикама наших другова предговорника држим да није на одмет, да се осврнем на сав досадашњи парламентарни рад. Да узмемо тој наш рад правилно просудити и оценити, потребно је да установимо програм тога нашега рада, да поставимо минимум тих наших дужности којима смо имали да удовољимо од 18 јануара 1932 год. до данас.

Минимум тога нашег програма у овоме раздобљу сматрам да је означен у Престоној беседи Њ. В. Краља коју је одржао отварајући у овоме Дому Прву Југословенску скупштину 18. јануара 1932 године. На ту Престону беседу одговорила је ова Народна скупштина својом Адресом у којој је означила такође програм свога рада.

Ја ћу бити слободан да се у своме говору додатно неких од тих наших задатака.

Код просуђивања рада ове Народне скупштине мора сваки објективни критичар лојално признати да је њен законодавни рад био доста обилан. Ово најбоље доказује број донесених закона, уредаба и примљених конвенција чији број прелази преко стотине.

Али ипак, господо, ја сматрам да смо и поред свега интензивног рада, који је често прекидан немилим трзавицама, које су биле потпуно сувишне, могли у овоме Дому много више урадити за свој југословенски народ. С тога, господо, не смемо никако да бежимо ни од објективне критике, ма од кога она долазила, а ни од самокритике, него да проценимо потпуно објективно, шта смо од свога програма до сада учинили и извршили па да и онај остатак у овоме времену које нам још преостаје, извршимо.

Један од првих задатака у нашој Народној скупштини био је тражење излаза из привредне кризе и оздрављење привредних прилика. У том погледу предузимани су разни кораци, доношени су поједини закони и уредбе, како иницијативом Краљевске владе, тако и појединачно и група посланика. Али поред свих тих мера жељени успех није постигнут нити је удовољено свима потребама нашега народа.

Јасно је да се при оцењивању нашега рада у томе погледу мора уважити и тежак и штетан утицај опште светске кризе на наше економске прилике, како су то већ истакли неки предговорници. Али се поред свега тога морамо трудити да наша делатност буде што јача и да наше прилике у будуће што боље поправимо.

Један од тих задатака у нашем програму био је такође да се у читавом јавном газдинству заведе највећа штедња и да нађемо начина за упрошћење и појефтинјавање администрације хитним и одлучним, али добро смишљеним, мерама.

У погледу завођења штедње мора се лојално признати да су предузимане разне мере, да су чинјени разни напори, па ипак не можемо се са досадашњим успехом потпуно задовољити. Оно, истинито је да су наши буџети снижавани у неколико ма-

хова, да је у разним државним надлештвима заведена штедња, али поред свега тога постоје разни луксузни и сувишни издатци на штету нашег државног газдинства којима се лако користе појединци као својим синекурама.

Често пута се чује мишљење, како у овом Дому тако и изван њега, да смо ово тешко привредно стање и ове тешке привредне прилике наследили од наших претходника и наводи се да и у другим земљама има оваквих истих појава које су може бити тамо још и у јачој мери потенциране.

Али ми се не смемо никако заваравати тим оправдањима и исправкама него морамо настојати свим силама да све оно што је штетно по наше државне интересе, отклонимо а да заведемо све оно што је добро и што је корисно, без обзира на то ко је проузроковао то зло и без обзира на то какво је стање у другим културним државама.

Дозволите ми, господо, да у овоме важном питању штедње пођемо, како је то лепо истакао један од наших другова, од нас самих.

Једним закључком нашег Административног одбора у своје време, неколико месеци иза почетка заседања овога Дома, одређено је да ми наиме неких изванредних издатака добијемо још по 50.— динара дневно. Вероватно је да су се ти наши другови, који седе у Административном одбору и који нису тражили ни сагласност нашега клуба, ни ове Скупштине, руководили неким разлозима, да је онда то било потребно. Али ја држим да у данашње време када су се измениле прилике ми, као народни оци, треба да пођемо од себе, и држим да је тако ту ствар разумео и брат Ђирић када је овде говорио те да се одречемо тога вишка од 50 динара, да тиме олакшамо наш државни буџет, почињући од себе. Јер то, господо, чини 5.500.000 динара, а ми смо у једној великој ствари, у Министарству Просвете ускратили 500.000 динара и онемогућили да се проведе један закон, који је донет за време шестојануарског режима.

Нека ми дозволе господа да овде споменем још један пример о коме ћу ја бити слободан да проговорим у специјалној дебати, из кога ће се видети да није штедња консеквентно спровођена и како се шта више није искористило оно што се могло искористити.

За време шестојануарског режима донет је Закон о уџбеницима. Овај је закон био једна неминовна потреба за изједначење наше наставе, а поред тога он је веома добар и кад би се применио и привео у живот, он би нашој држави донео знатне материјалне користи. Од прихода који би се на тај начин добили, ми смо могли подићи нове школе у оним крајевима где их нема и могли смо набавити намештај и наместити учитеље у оним школама где их нема.

Тај корисни закон, од кога би држава имала знатне приходе, није до данашњег дана приведен у живот, али је зато приведен један други, непопуларни закон из 1925 год., према коме је донешен правилник о употреби државних аутомобила, којим се знатно оптерећује државни буџет.

Заједничка дужност, господо, и Краљевске владе и овога Дома налаже да се тај систем већ једанпут, и то најхитније, без икаквих обзира, докине.

Међу нашим задацима је и задатак заштита и

културно подизање нашег сељака. У томе погледу, мора се лојално признати, чињени су разни покушаји и напори, али ни ту није учињено све оно што је требало и што се је могло. И сам закон о заштити земљорадника, који је прошао неколико разних фаза, имао је у прво време само облик провизоријума са важношћу до доношења дефинитивног закона. Тај закон до данас није донет него је то питање решено Уредбом која очекује пристанак овога Дома.

У изграђивању нашег унутрашњег уређења стали смо на пола пута: док смо успостављали општинске сеоске самоуправе, закон о градским и бановинским самоуправама још није донесен.

Највише успеха, господо, имали смо у нашој спољној политици, и ја се чудим да се нашао један једини говорник који би оспоравао успехе онога што је као сунце јасно. Тај успех који је за сваку похвалу није изостао ни у политици вођеној у нашој спољној трговини, којој су освојена многа страна тржишта.

Не замерите ми, господо, што ја по оном освештаном Тиришовом начелу нисам потпуно задовољан већ вечито тражим и тежим за бољим, савршенијим, за ђним што је за народ корисније. То је једина сврха ових мојих жеља и скромних сугестија и никаква друга.

Не могу, господо, да овом приликом не споменем, како су у овом високом Дому пале разне примедбе о неким посебним племенским питањима. Господо, племенска питања за мене не постоје! Она за сваког објективног грађанина у овој нашој великој и лепој Југославији не могу и не смеју постојати. Таква питања немају стварног ослонаца у широким слојевима народа, нити су она израз воље, ни схватања народа; она су већином дело појединих политичара који та питања натурају масама народним да би лакше постизавали своје личне циљеве. За нас може постојати питање брзе, добре, правичне администрације, може постојати питање решавања социјалних и економских проблема који су на дневном реду, и никакво питање више. Али, као што не може постојати питање никакво са племенским мотивима, исто тако не може се овде употребљавати игра речи, па да се каже: Нема хрватског питања, али Хрватска је незадовољна.

Трудимо се, господо, да успоставимо бољу администрацију, да је реформишемо, дајмо народу поштене зараде, решимо питање ратне сирочади, инвалида, удовица и остала социјална питања, задовољимо најхитније оправдане захтеве чланова нашег народа и онда нема тога ко ће моћи да тражи и нешто друго и да покреће нека друга племенска или верска питања, него ћемо бити сви једно, једнаки грађани јединствене Југославије (Одобравање).

Али, господо, при најбољој вољи мора се признати да има доста и тешких препрека, које стоје на путу бољем напретку овог нашег рада. Оне потичу из самих нас, ових с једне стране и ових с друге стране. Оне потичу од присталица наших, од наших бирача и ових других који су уз другу страну. Они су често пута, и то најчешће, неминуовне последице старих греха бивших политичких партија.

Чини ми се да је у већини случајева клица тих запрека и препрека у помањкању објективно-

сти према онима које критикујемо и у помањкању аутокритике и тамо и овамо.

Једном приликом један од наших другова рекао је да треба у нашем народу одвојити нови тип препорођеног југословенског човека, нов тип југословенског грађанина. Тачно је, тако је, али пре свега треба да почнемо опет од себе и треба да створимо нов тип препорођеног прекаљеног, искреног југословенског парламентарца, југословенског политичара, па да ти прекаљени југословенски политичари тога новог југословенског човека, југословенског грађанина, предбачећи у свему добрим примерима, поведу бољој будућности целокупног југословенског народа и срећне Југославије.

За извршење великих историјских задатака који су покренути најплеменитијим иницијативама Његовог Величанства Краља, потребни су такви Југословени, такви борци, такви политичари, потребни су извршиоци узвишених и племенитих идеала и идеја, потребни су апостоли југословенства, који од својих идеала и идеја неће одустати ни у случају најтежег искушења.

Међу приговорима који су овде пали са стране наших појединих другова, који се сами називају опозицијом, а које ја називам друговима са друге стране, међу приговорима на поједине појаве које су последице њиховог властитога рада до 6 јануара. Дobar је број тих критичара из опозиције у овој данашњој Народној скупштини и ових изван ње који су управљали и суделовали у управљању судбином ове земље до 6 јануара. Сви су они доносили законе, изгласавали буџете који су достизали висину од 13 милијарди динара, ударали на народ намете и чипили све оно што је неминуовно диктовало шести јануар.

Набачено је овде питање незадовољства у Хрватској, које је набацио колега Стажић, али господо, где нема незадовољства? Не само широм ове наше лепе Југославије и у Војводини и у Лици и у Босни и свугде, а и широм целог белог света, па чак и у оној срећној Америци, која вам је као у бајци претстављена, као пример богатства и среће.

Али ако би ико у овој земљи имао права, не из политичких разлога да буде незадовољан, као што су политички мотиви они који су наведени овде са овога места, онда би она наша браћа из Дринске и Врбаске бановине, из бивше Босне и Херцеговине, имали највише, најјаче да процуцле да закукају и да изразе најјаче незадовољство. Незгодно је да као син тих крајева морам да истичем овде да су те покрајине свагда и у свему дале оно што им је патриотска дужност њихова налагала. Сувишно је да то подвлачим, јер ви сви знате да су наше шуме пропале, а да су рудници ригали злато и сребро и да се наше богатство разносило и давало могућност појединим странкама дајући им новац, да се међу собом боре, да се међу собом туку, да би на послетку довели до шестог јануара.

Али господо, пошто је Босна, која је много волела и обожавала своју посестриму Србију, која је хтела да зарати још кад је она, Босна, анектирана, јер је још онда она потегла мач онако неспремна и сиромашна и одлучна да жртвује своју слободу само да би ослободи-

ла ону рају у Босни и Херцеговини. Међутим шта је та Босна до сада добила? Шта је та Босна поносна добила од ослобођења до данас, и ако у њој има у том делу наше лепе доминантне две трећине шума, које покривају наша брда и долине и безброј разних руда. Ми нисмо добили за Босну рударску и шумарску школу, иако је као што рекох тај део наше лепе доминантне покривен две трећине шумом (Чује се: Зашто сте увек у Влади, зашто нисте у опозицији, па би онда постигли то?) Кад будете ви на Влади, ми ћемо бити у опозицији (Чује се: То неће бити никад!)

Не замерите ми, господо, ово није локални патриотизам! Али морам ипак истаћи да чак ни средња техничка школа у Сарајеву, која је саграђена, али није доготовљена, а ви који сте били тамо видели сте како је лепа и монументална грађевина, ни она се није могла доготовити, јер је потребна још једна сразмерно незнатна свота новаца, коју нисмо могли добити, ма да је син тих крајева био толико времена Претседник Краљевске Владе. И кад смо тражили, да од Хипотекарне банке добијемо зајам за довршење који би се амортизирао оном свотом коју држава сада плаћа за приватне зграде, за ту школу, имали би своју величанствену грађевину, али нажалост ни тај зајам нисмо могли да добијемо. Па господо, када бисмо даље почели да кукамо, могли бисмо свима довикнути: „Не јад! јаде Јерини госпођо, јер кад станем ја своје јадати, ти ћеш своје и заборавити“. Наше Левча поље у Мркоњића крајини почело је бивати регулисано и каналисано још за време Аустрије, када смо се у оно време сви па и ја заносили и чезнули за оном нашом милом земљом, лепом земљом у којој је слобода и у којој цвета братска љубав и која ће нас кроз извесно време ослободити. Онда се, господо, још почело тамо да ради то и до данас још није завршено. Троши се, праве се програми и праве планови како ће да се асфалтира пут од Београда до Загреба, док од Сиска до Босанског Брода плави несрећна Сава и прави пустош од Левачког поља и крајева моје постojбине. То, господо, боли, то тишти кад у својој слободној домовини, чекајући слободу 500 година и данас видимо, да смо у економском и социјалном погледу запостављени.

Господо, колега г. Стажић навео је овде један мало незгодан случај, који је за сваку осуду и казао: Шта бисте ви учинили, кад би неко вама то и то учинио. А када бих ја тог свог друга и пријатеља упитао: Слушај друже, шта би ти учинио кад би нашао један овакав случај, да је неко од оних других избо у једној књизи, у једној историји очи на слици Светога Саве и свима другим сликама, које су се у тој књизи налазиле, па тек кад би покушао да то генерализује... (М. Драговић: Овде су жандарми криви). Ја верујем да то није злонамерно речено, али овде нису криви жандарми, него они који говоре кроз прозор и то њихово семе тамо пада и вероватно да оно тако и делује. Али овде су у овом случају родитељи који су положили заклетву и Краљу и отаџбини дозволили да њихова деца ипак чине тако. Па ипак ми од тога не правимо овде питање. Ми знамо да су то заблудела деца и ми идемо у свом раду даље. Ми знамо да су то заблуделе овце. (М. Драговић: А ви сте заблудела коза). Никад се по-

једини случајеви и поједине грешке не смеју генерализисати и преносити на другога, а најмање на своје другове, који се нигде у животу и ничим нису замерили никоме (Алојзиј Павлич: Велики Мештер љубљанске ложе).

Дозволите да констатујем, да ја ни једну реч проговорно нисам када су господа говорила, и ја вас молим да равним начином према мени поступате, јер ако је до подвизивања и ми коња за трку имамо (М. Драговић: Немаш мамузе). То ће имати твој Хоџера, јер је он коњаник. Господо, жалосно је да у оваквим стварима ви тако расправљате.

Господо, стављени су приговори да је за овај наш милет са ове стране прекасно донет тај закон. Ја сам био тако слободан, па сам предистављао стенографске записнике — пошто седим у библиотеци — и нашао сам у марту месецу 1928 године да је био предложен неки закон о заштити земљорадника. Нашао сам онда да је у тој Народној скупштини седео и мој поштовани друг и пријатељ др. Милан Метикош, па ипак тај закон није био донешен све докле док ми нисмо дошли овамо (Св. Хоџера: Био је у опозицији). И онај који је предлагао тај закон такође је био у опозицији, то је др. Милош Тупањанин.

Господо, имам да напоменем још једно. Наши другови, и ја, ценимо и поштујемо другове, којису изјавили да ће у начелу гласати против буџета. Али сада, када бисмо се запитали: Може ли се гласати у начелу против буџета? Јер ако је буџет државна потреба, и ако се у начелу против буџета гласа, онда се намеће питање, да ли се у посебној, специјалној дебати може гласати за поједине одељке буџета или не?

Ако је неко а priori у начелу одбацио буџет онда не можете гласати у специјалној дебати за поједини буџет. На пр. за буџет Министарства физичког васпитања хоћете да гласате (Светислав Хоџера: Мислиш ли да ћемо гласати?!). Кад будете гласали, ја ћу вам онда казати. Сваки нека помете прво испред своје куће, па онда нека критикује. (Милош Драговић: Ја сам помео испред своје куће, па сам дошао пред твоју!).

Претседник др. Коста Кумануди: Господине посланиче ви сте у Народној скупштини.

Др. Богдан Видовић (наставља): Господо, са каквим правом ти исти људи упиру прстом на чланове клуба већине, а поготову на нас који смо по први пут дошли овамо не припадајући ни једној странци, који смо дошли са чврстим уверењем и најбољим намерама, да у најтежим приликама помогнемо и поправимо оно, што су они скривили кроз читав низ година (Пљескање).

Господо, потребно је да сачувамо хладнокрвност прелазећи преко неоправданих приговора, учинимо да са завођењем највеће штетње, укидањем разних синекура, примењивањем досадашњих корисних закона и укидањем оних, који су против државних интереса, да се успостави једно стање које ће нашој држави највише користити. У ствари самога саставног дела буџета, господо, ја бих био слободан само једној тачки да ставим једну добронамерну опаску. Ја нисам био члан Финансијског одбора али проучавајући ове предлоге дошао сам до онога много спомињаног параграфа 48 т у коме трећа тачка тражи да се

овласти Краљевска Влада да може провести ревизију појединих службеника, који се налазе у државној служби. Господо, ја не бих ово поменуо да нисмо имали до сада рђаво искуство, да поједина господа која су чак са нама седели у разним законодавним одборима, нису расправљајући приметили или нису разумели тежину појединих законских одредаба, за које су у одбору гласали и које су касније критиковали. Сличан случај био је кад смо имали да тумачимо право на доношење Уредаба по закону о продужењу закона о заштити земљорадника.

Ова тачка трећа објављена је у нашој журналистици и изавала је буру негодовања и неизвесност. Ја одмах подвлачим оправдано, јер се не зна докле ће засецати тај хируршки нож који у једној социјалној нужди има да предузме оно, што је потребно за потпуно оздрављење нашега државног организма отклањање социјалне беде. Ова трећа тачка није довољно јасна и ако бих ја желео да је она јасније изражена, што је Финансијски одбор пропустио и није навео као у тачки 2 да се дотичне принадлежности своде на половицу досадање принадлежности.

Уверен сам, господо, да ће Краљевска Влада, руковођена највећом правичношћу, наћи начина да никако не повреди социјалне принципе, да ће она једино по нужди, и то нужди, коју нам диктирају ови тешки моменти, поступити потпуно правично и праведно. Јер, господо, неправедно и неправично би било, да тражећи излаза за решавање некога тешког социјалног проблема, тражећи излаза из кризе, ма кога у овој држави увелимо. Жена у нашем народу и његовом животу има једну веома важну улогу. Оне су будуће мајке, оне су домаћице и оне су и као раднице у свим струкама увек на своме месту, па, често пута и у многим случајевима, куд и камо способније од многог мушкића. И кад су наше мајке и наше жене у најтежим моментима знале, предући кудељу на преслици да у часовима колебања ловикну нашим претцима: Јесте ли мушко или женско, напред мушки! (*Милош Драговић*: Не позивајте се на историју и прошлост, јер је то женски!), онда, господо, треба и ми да смо праведни и правични да им не ускраћујемо право. Ја се надам да је руковођена том интенцијом Краљевска Влада, да не учинимо ништа, што би изазвало коју оправдану свзу са ока наших сестара и наших мајки!

Извините, господо, што ћу да вам наведем један практичан случај. Ја сам данас добио једно жалосно писмо, пише ми једна интелектуалка, која има три пута већу плату од свога мужа. И она ову законску уредбу тумачи тако, да ће морати да напусти службу са 3.000 динара и место ње да остаје у служби њен муж, дневничар са трећиним њене плате. Она има оца, мајку стару, отац јој је илוגиран, мајка болесна, има лете, а муж ће, као хонорарна снага остати са 1.000 динара плате. Ја верујем, да то није интенција Краљевске владе, али мислим, да је наш Финансијски одбор, требао ово мало јасније да означи (*Алоизије Павлич*: Само тако су гласали, а ништа се није расправљало!) То ће пустити вама да расправљате.

Међутим, господо, све ово што ми са најбољом намером предузели, а тако и оно, што би требали према добронамерној и објективној кри-

тици, ма откуда она долазила, да предузмемо, све је ово ништавно, узалудно!

Има једно веће и највеће зло, које морамо прво да отклонимо. Господо, ја сам у начелној буџетској дебати, још године 1932, упозорио на штетне последице тога највећег зла, које се зове корупција, а ком је злу мајка и помајка Закон о државном рачуноводству!

Од тога времена искрсао је читав низ разних и разних афера, једна већа од друге, једна гора од друге. Све су оне рушиле углед и наш и нашега народа како у земљи тако и у иностранству. Почевши од оне афере „Турн-Таксис“ у којој сигурно ми нисмо учествовали ни суделовали нити смо то могли. Наша је јавност доносила сензационалне чланке, водила се дискусија, чак су нека господа која су у своје време били министри, чикали говорећи: „Изволте, господо, изнесите порекло имања и мога и свих оних од 1918 године.“ И ту се, господо, ћутке пропуштало и, господо, то се рђаво, рђаво тумачило.

Али ево видимо да смо најпосле добили обећање Краљевске владе, дошла је одлучна изјава. Сенату је већ поднет законски предлог против корупције а поднесен је и у овоме високом Дому, у Народној скупштини.

Ја сам слободан да на овоме месту подвучем, опет позивајући се на оно што сам малопре истакао, да је већ раније био један предлог о корупцији по коме предлогу нити су гласали они који сада хоће да се ките туђим перјем нити су га помогли. Међутим ми смо ту и ми дајемо овде отворено и свечано своју часну реч да ћемо чим законски предлог буде нама предложен, гласати за њега и да ћемо захтевати свим средствима да што пре буде предложен скупштини као и то да буде што строжији (Опште и дуготрајно одобравање). Господо, надам се стога, придржавајући себи право да у специјалној дебати у колико најем за сходно дам своје мишљење касније, пошто су већ и сама ова досадашња дела, сам овај поступак у најновијој афери који је био енергичан и одлучан као изјава господина Претседника Краљевске владе дали довољно гаранције да ће збиља тај закон бити донесен и изгласан и да томе можемо потпуно веровати. С тога ћу ја у начелу гласати за закон (Бурно одобравање).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч г. Михаило Јевтић.

Михаило Јевтић: (Пљескање. — *Милош Драговић*: Живели либерали!). Господо, народни посланици, ја и овом приликом хоћу ма и са једним краћим говором да пропратим овај буџет.

Ван сваког је спора да је буџет један инструмент неопходно потребан за egzистенцију саме државе. И баш због те његове неопходности истиче се његова огромна важност. Отуда је тежиња у свима организованим друштвима, у свима таквим институцијама, да се дође до једног доброг, здравог и повзданог буџета, јер он омогућава нормалан живот, нормалан напредак сваке такве организације.

Идеалан би буџет био, господо, кад би се могао саставити такав да он има могућности и да подмири све многобројне потребе државне и друштвене и да при томе за државну привреду буде лак и подношљив. Тенденција је свих министара

финансија, па свакако и нашега, да се до таквога буџета и дође. И ја пуно вере имам да је наш Министар финансија учинио све и напрегао све своје снаге да у томе правцу приближи горњем циљу што више.

Овај буџет, господо, поред свих тих добрих страна ипак је такав, да када бих ја био опозиционар, не бих гласао за њега. Али никако не са оних мотива са којих неће гласати за њега наши опозиционари (Милош Драговић: Ако ти дође Пера Марковић, нећеш бити опозиционар!) Не бој се за то! Докле наши опозиционари веле за овај буџет да је велики, ја бих на њиховом месту гласао противу њега, што је мали. Мени би овај буџет био много симпатичнији кад би у њему, поред свих ових цифара, била предвиђена једна милијарда динара за наше народно наоружање; када би у њему била још једна до две милијарде за изградњу железничких пруга, јадранске и осталих; када би у овоме буџету била предвиђена сума од неколико стотина милиона, за подизање наше ратне морнарице, јер не треба заборавити, господо, да је наша ратна морнарица, поред све наше дугачке обале, по својој тонажи и по своме броју наша национална срамота. (Узвици: Тако је!). Ја бих се исто тако радовао, господо, када би у њему била предвиђена сума од коју стотину милиона за помагање нашег поморског бродарства. На ту страну, господо, ми морамо и данас и сутра више мислити и тежити да поморски саобраћај буде у нашим рукама и да буде самосталан. Ми не смемо наш поморски саобраћај оставити да га држе странци у својим шакама, јер не само да ће се тим путем исцрпети наша народна привреда, него ћемо бити доведени и у негодан положај на случај каквог међународног конфликта.

И кад свега тога наш буџет нема и када наш буџет нема ни потребне цифре да се све наше празне основне школе попуне учитељима, а добра псловина нашега народа је аналфабет, ја не знам како господа опозиционари могу рећи да је он велик. Он би могао бити тежак, али по својој величини он је и сувише мали с обзиром на огромне потребе наше земље. Наше жеље, бар моја као члана скупштинске већине, биле би да овај буџет буде већи. А што није већи, то се може приписати у заслугу господину Министру финансија који при својој тежњи да са буџетом створи за државу што обилнија средства, ипак водио све обзире према народној привреди, да се не би она омела у своме напредовању и животу. Из свега, господо, јасно је за свакога да је за један буџет и идеално буџетирање први услов народно богатство и развијеност народне привреде. Уколико је она развијенија и богатија, утолико ће бити у могућности да својој државној управи стави што обилнија средства на располагање.

Ви сте из излагања г. Министра финансија чули оно упоређење о величини буџета држава око нас. Зар нисте осетили мало зависти према Чехословачкој чији буџет износи 37 милијарди динара? Зар не би било и за наше прилике и за наше целокупно друштво боље, кад би и ми били те среће да створимо један такав буџет и да може то наша привреда поднети? Свакако да би се тим средствима могло више учинити користи земљи и народу. Што то данас није могуће, што смо при-

нуђени да и овај буџет буде мањи од прошлог буџета, није кривица до државне управе него до целокупних прилика, а посебно наше државе као аграрне земље. У ово тешко доба тако је у целом свету, аграрне земље пролазе најтеже и најгоре, јер су у таквом положају да их индустријске земље могу експлоатисати.

Због те ситуације наша Влада са својим Министром финансија показала је све дужне обзире да нашу привреду штеди тешких издатака и да тражи само оно што је нужно за егзистенцију државе. Поред богатства и развијености привреде, за добро буџетирање потребна је, господо, и вештина Министра финансија. Његова улога се састоји у праведној расподели терета и у прибирању прихода са оних страна, где их има више или одвише. И баш у тој тежњи да и нашег Министра финансија помогнемо да би дошао до што обилнијих средстава, да би та средства, која можемо да прикупимо за државни буџет, расподелимо што равномерније према нашим суграђанима; ја ћу бити слободан да учиним извесне сугестије, за које верујем да ће бити од користи и нашем државном фискусу и свима редовима грађана нарочито онима, који за државу подносе веће терете него што њихова могућност допушта.

Говорило се је и од стране госпoде посланика из већине и од стране госпoде посланика из опозиције да држава има велике штете од разних дефрауданата чиновника и да је дужност Министра финансија и државне управе да тим чиновничким дефраудацијама стане на пут. Свакако, господо, да је једна жалосна појава да има државних чиновника који пренебрегавају своју дужност и напосе штету државној каси са извесним сумама, које понекад и нису тако мале. Али господо, све те крађе чиновника, ма колике оне биле, незнатне су према другој једној дефраудацији коју врше чиновници са несавесним грађанима заједно. Није редак случај, да су многобројни грађани избегавају своје пореске обавезе. Многобројни грађани не пријављују све приходе онекакве како они постоје, већ у знатно мањој мери, а то у тежњи да избегну плаћање државне порезе. На ту се страну мора обратити пуна пажња. Ми смо и изгласали неколико предлога закона које је влада ових дана изнела и којим се предвиђа да ће те дефраудације бити спречене. И ако те мере које је влада поднела, које смо ми изгласали и ове које се предвиђају овим амандманима не буду довољне, ми смо готови да потражимо и друге и да у том правцу помогнемо Владу да се дефраудације сведу на најмању меру. А колике су те дефраудације, господо посланици, ја ћу вам навести два до три примера, за које верујем да ће вас запрепастити као што су и мене самог.

По обавештењима које сам добио ту скоро, пре неки дан умро је у Загребу неки Ото Штерн. Тај је човек оставио баснословну имовину а за свога живота није пријављивао приходе у оној мери у којој је он притеживао ту имовину. Достављено од неког лица, његова је штета утврђена и он је требао бити кажњен, бар како сам ја обавештен са једном казном од 2 и по милиона динара. Али казна се је развличила у толикој мери да је овај човек умро или се убио, а казна над њим није била изречена. Из овога примера видимо, колико је државно чиновништво према томе обве-

знику било лабаво и несавесно, не само да томе огромноме богатану допусте да пријаву своје имовине сакрије, него му је у томе још и помогло. (Алојзије Павлич: Био је члан ложе загребачке). Ништа ме се то не тиче, могао је он бити и члан конзисторије, а то није услов да он може бити такав. Та појава мени изгледа да није усамљена и не само то да није усамљена, него да је страховито многобројна. Ја ћу вас упозорити на једну другу чињеницу која ће и мене и вас уверити о многобројности таквих дефрауданата. Ми смо ту скоро гласали за један закон нарочито за онај фамозни члан 7, који је онолико узбуне унео у Београд. Сви привредни кругови осетили су се њиме тешко погођени, а осетили су се тешко погођени за то, што су наши сопственици непокретних имања своје кирије савесно пријављивали и њихове су кирајнице осетиле да ће пореза бити велика. Међутим у месту тога покојног Штерна, у Загребу, узбуђења није било. Мене то, господо, доводи на мисао да је онај свет тамо у томе погледу био спокојан, јер је знао да је огромна маса сопственика кућа нетачно пријавила своје кирије или бар пријавила у много мањој мери и да она онаква каква је била пријављена, неће бити од утицаја на њихову порезу. Да ова ствар није појединачна само са Штерном и да је она захватила велике размере, видећете из чињенице кад упоредим плаћање порезе на Бледу, у тој светској бањи, са плаћањем порезе једне више мало занемарене и заборављене, како да кажем, бање, као што је Соко-бања. Можете ли, господо, икако веровати да Соко-Бања плаћа већу порезу него Блед. (Један глас: Да ли је то могуће?). И ја се то питам и поред свих уверавања тешко ми је поверовати, али ако те ствари тако стоје, онда г. Министар финансија треба да обрати пажњу на ту страну, па ће једном реорганизацијом службе тамо, а ја верујем да ће за врло кратко време то моћи учинити, урадити то да приходи државни с те стране даду врло велике повољне резултате.

Поред ове сугестије ја бих био слободан да свратим пажњу г. Министру финансија и на још једну ствар, која би такође могла државноме фискусу донети неку пару. Колико се сећам говора господe народних посланика предговорника, чини ми се да је баш г. Павлич захтевао да се сви страни радници истерају из наше земље. Да ли би та мера била корисна или штетна? Ја бих пре могао казати да би била штетна с обзиром на то, што би се таква мера могла предузети према нашим радницима који се налазе у иностранству, а којих је више него што има туђинаца у нашој земљи.

Али има једна ствар о којој озбиљно треба повести рачуна, а то су страни поданици, службеници у индустријским предузећима који та предузећа код нас воде. Број тих људи није мали, али оно што је од већег интереса то је, што су њихове плате огромне, што су врло велике, много веће него што то ми можемо замислити. Свакако да они са својим платама плаћају и одговрајућу порезу. Али ја налазим, господо народни посланици, да није право да ти људи плаћају порезу у оној мери у којој плаћају и наши суграђани који имају исте такве приходе. Није право с тога, што ће на случај ма каквих међународних компликација сви наши суграђани отићи под заставу да бране

своју земљу, а та господа или ће ићи из земље или ће се ухватити, како се то вулгарно каже, за бандеру своје државе и неће ништа учинити за одбрану ове земље. И кад већ наши суграђани подносе много веће жртве према својој земљи, право је да ти странци, којима је наша земља створила могућност за зараду, плате бар дуплу порезу него што је плаћају наши људи. Ја бих учинио једну сугестију: да се ти страни поданици опорезују осетније и јаче него што се то чини са суграђанима. На тај начин би се ипак у неку руку, иако не потпуно, и ти људи изједначили у теретима и обвезама према овој земљи са нашим суграђанима. Нашем Министру финансија потребна су, господо, већа новчана средства и ми му их ако не ове године а ово до године сигурно морамо створити. Држава има својих обавеза које су одавно требале бити измирене, али о њима изгледа нико није ни мислио. Наша је држава учинила један тежак и неопростив грех и велику неправду према најбољим синовима својим, према онима који су највише жртава поднели за њу. У 1912 години, господо народни посланици, а и у 1914 за време мобилизације држава је од народа покупила и одузела му стоку за вучу и запрегу возова. Ту је стоку држава требала по свршетку рата народу да врати или да му је плати. А већ је 20 година од тога доба протекло, а држава ту реквирирану стоку од народа није народу вратила нити му је платила. (Иса Богдановић: Па зар није народ то тражио да му се накнади као ратна штета?). Он то није могао тражити да му се накнади као ратна штета, јер у ратну штету улази само она штета коју је непријатељ нанео. Видите, господо, колика је учињена неправда народу због тога невраћања дуга.

Има од тих поверилаца према држави за одузету му стоку и таквих људи, којима је држава од 1912 године још дужна за исплату ове стоке, а њима су пореске власти наплаћивале порезу екзекутивним путем са 12% интереса. Ми се морамо постарати што пре, да се томе народу његова реквирирана стока исплати. Јер, ако се то не буде учинило, по закону свака тражбина застари за 24 године. То би била највећа срамота за државу, да њене обавезе према народу иду тако далеко да застаревају. Ми морамо ради тога та средства Министру финансија дати и са једног другог разлога. Мора се прибећи ревизији земљарине. (Одобравање).

Ми сви знамо да је земаљрина разрезивана у доба несравњено боље коњуктуре него што је до данас. Међутим, пореско оптерећење важи и сада као и у она најбоља времена. Да је то један неправедан терет, још би човек слегао раменима, али је он не само неправедан, него толико тежак, да постаје из дана у дан неподношљивији и бојати се да се једног дана порески обвезник под тим теретом не сломи.

Дужност је нама да помогнемо и Владу и Министра финансија да до тих средстава на сваки начин и по сваку цену дођу. Да ли ће се вршити на другој страни ревизија чиновничког особља, редукција надлештава, смањење може бити каквих других објеката, то је све ствар увиђавности Министра финансија и Владе, и на томе путу сваки Министар финансија и Влада ће наћи нашу пуну

потпору. (Александар Додић: Оде Кајле у Министре без портфеља!)

Пре него што будем завршио, допустите ми, господе народни посланици, да се осврнем још само на једну појаву. Баш се овом приликом у буџетској дебати са неколико страна чула реч инфлација. По тој ствари хоћу да кажем шта ја мислим. Неко од духовитих људи направио је једну веома тачну, ако хоћете до апсолутности тачну компарацију између инфлације и кувања ракова. Када купите ракове на пијаци и када их донесете кући и ставите их у бакрач воде, ракови се осете пријатније, јер је њихов живот у води, они су дотле провели ван воде и свакако је да се осећају пријатније у оној средини у којој су научили да живе. Када почиње да се вода греје на ватри, ракови се свакако осете пријатније, али у колико се вода више греје, њима почиње да бива непријатније, па све непријатније у колико је вода топлија, а када настане кључање, онда наступа и смрт.

Подвукао сам, господе народни посланици, да ову компарацију сматрам за апсолутно тачну, јер инфлација, како смо имали прилике да видимо после рата, увек тако почиње, али се њен крај не може сагледати. Увек, у свакој прилици и у свима земљама где се она појави, она је дала исте резултате и свако је гледао да је се отараси што пре и по сваку цену.

По мом скромном уверењу таква једна мера била би врло опасна. Све ми се чини, господе народни посланици, да су у оцени инфлације многи људи у заблуди, када верују, да је она била узрок нашем просперитету у 1919, 1920, 1921, 1922 и 1923 години. Све ми се чини, велим, да су у заблуди, јер просперитет наш онога доба није долазио од инфлације; он је долазио од ондашњих прилика које су постојале у оно поратно доба. Наша држава као аграрна земља одмах после демобилизације, дала је пуну меру свога привредног рада; индустријске земље нису биле у могућности да се ре-

генеришу и да регенеришу своју привреду у оној мери како је код њих стајала пре рата, и отуда је тражња аграрних производа била огромна, ишла је на јагму, па је плаћано много више јер је купаца било много. И ја верујем, господе посланици, да није било инфлације да би конјунктура наша баш у погледу размене наших аграрних производа за индустријске, била много повољнија него што је била и да је баш инфлација у том правцу знатно још оштетила нашу народну привреду. То је чињеница да је та наша поратна ситуација привреде била тако повољна што се је поклапала са истовременом инфлацијом код нас. То је створило код многих заблуду, да је просперитет дошао од инфлације. Међутим, господе народни посланици, моје је уверење потпуно супротно у том погледу. Упозоравају нас нарочито нека господа из опозиције, да се угледамо на Чешку, да се угледамо на Америку, да се угледамо на Енглеску. И ја сам зато да се угледамо али не у инфлацији, господе, него у раду, у привреди, у подизању своје индустрије, у подизању наше агркултуре, па тек на крају крајева кад постигнемо тај успех у свима правцима, моћи ћемо да видимо шта ћемо са инфлацијом. (Један глас: Мора да имаш мало улога!). Баш напротив.

Уверен, господе, да је г. Министар финансија учинио крајње напоре да спроведе наш буџет до апсолутне могућности за његову равнотежу, уверен да ће, с обзиром на мере које смо предузели и на сугестије о којима сам данас говорио, наш буџет у овој години показати се као потпуно здрав, да ће створити могућност за привредно оздрављење и развијање, ја ћу са свима осталим друговима гласати за овај буџет. (Одобравање).

Погл. председник др. Авдо Хасанбеговић: Ја ћу са вашим пристанком, господе народни посланици, закључити ову седницу, а идућу заказати за сутра тачно у 8 часова.

Седница је закључена у 23.45 часова.

П Р И Л О Ж И

НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ

Одбор за проучавање законског предлога о изменама и допунама у Закону о држављанству од 21 септембра 1928 године, на својој седници одржаној 26 фебруара 1934 године, проучио је упућени му законски предлог и нашао је да се предложене измене у овом законском предлогу могу примити, те му је част предложити Народној скупштини да изволи примити овај законски предлог.

Одбор је за известиоца одредио г. др. Људевита Ауера, народног посланика.

26 фебруара 1934 год.
Београд.

Председник Одбора,
Др. Миленко Марковић, с. р.

Секретар,
Др. Шиме Прша, с. р.

Чланови:

Марко Петровић с. р., др. Људевит Ауер с. р., др. Марко Кожуљ с. р., Исо Богдановић с. р., др. Сл. Михаиловић с. р., Бошко Зељковић с. р., др. Стјепан Бачић с. р., Ђока Ђирић с. р.

